MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

Viktorija Stokaitė
Europos kaimynystės politikos magistrantūros studijų programa

Europos Sąjungos ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimas švietimo srityje: aukštasis mokslas

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė: doc. dr. Audronė Janužytė

Vilnius, 2010

Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros regiono bendradarbiavimas švietimo srityje: aukštasis mokslas

Europos kaimynystės politikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa: EKPmd8-01

Recenzentas:

Vadovė:
doc. dr. Audronė Janužytė

Atliko:

Viktorija Stokaitė

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Europos Sąjungos ir Vidužemio regiono bendradarbiavimas švietimo srityje: aukštasis mokslas" yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nedaro nuorodų į kitus darbus, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Viktorija Stokaitė

SANTRUMPOS

ES	Europos Sąjunga
EP	Europos Parlamentas
ET	Europos Taryba
JT	Jungtinės Tautos
EVT	Europos Vadovų Taryba
EKS	Europos kvalifikacijų sistema
EKP	Europos kaimynystės politika
PPO	Pasaulio prekybos organizacija
IKT	Informacinės ir Komunikacinės technologijos
AKR	78 Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno regiono šalys 2000 m. birželio 23 d. Kotonu susitarimu užmezgusios ryšius su ES.
EKPP	Europos kaimynystės ir partnerystės priemonė
ECTS	Europos kreditų įskaitymo sistema
MEDA	Europos bendrijos finansinis instrumentas Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių partnerystei (angl. *Mediterranean Development Assistance*)
NATO	Šiaurės Atlanto sutarties organizacija
TACIS	ES paramos Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) šalims ir Mongolijai programa (angl. *Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States*)
USAID	Jungtinių Amerikos Valstijų tarptautinės plėtros agentūra (angl. *The United States Agency for International Development*)
EMUNI	Europos – Vidužemio jūros regiono universitetas (pranc. *Université Internationale Euro-Méditerranéenne (UNIEM-EMUNI*)
UNICEF	Jungtinių Tautų vaikų fondas(angl. *The United Nations Children's Fund*)
UNESCO	Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)

TURINYS

SANTRUMPOS....4
ĮVADAS....6
1. EUROPOS SĄJUNGOS IR VIDURŽEMIO JŪROS REGIONO BENDRADARBIAVIMAS
1.1. Tarpregioninių santykių pradžia....12
1.2. Barselonos konferencijos vaidmuo tarpregioninių santykių plėtrai....15
1.3. Europos kaimynystės politika: Pietų dimensija....18
1.4. Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga....25
1.5. EKP kritika ir vertinimas....28
2. EUROPOS SĄJUNGOS ŠVIETIMO POLITIKA VIDURŽEMIO JŪROS REGIONE
2.1. Švietimo politikos pradžia....31
2.2. Švietimo politikos esminiai pokyčiai po 1995 m....34
2.3. Bendradarbiavimas aukštojo mokslo srityje....41
2.3.1 Erasmus Mundus programa....44
2.3.2. Tempus programa....47
2.4. Švietimo politikos iniciatyvos nuo 2005 m. 50
IŠVADOS....55
REKOMENDACIJOS....58
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA....59
SANTRAUKA....70
SUMMARY....71
ANOTACIJA/ ANNOTATION....72
PRIEDAI....73

ĮVADAS

Europos Sąjungos ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimo oficiali pradžia laikoma 1995 m. lapkričio 27–28 d. Barselonos konferencija, tačiau nauja santykių su Vidužemio jūros regiono šalimis koncepcija pradėta kurti anksčiau. Pagrindinės Barselonos proceso gairės buvo nubrėžtos per Europos Vadovų Tarybos susitikimus Lisabonoje 1992 m. birželio mėnesį, Korfu 1994 m. birželio mėn. ir Esene 1994 m. gruodžio mėn. A. Berramdane nuomone, bendradarbiavimas su Vidužemio jūros šalimis yra natūrali ir privaloma Europos Sąjungos politikos tąsa, „tai istorinė skola, geografinė pareiga, ekonominė būtinybė bei ideologinių ir politinių veiksmų vaisius."[1] Dažnai dar ir šiandieną Vidužemio jūros regiono valstybių santykiai su ES vadinami kolonijinio palikimo taisymu, stengiantis kompensuoti privilegijuotais ryšiais. Būtent kolonijinė praeitis – vienas iš ES intensyvesnio bendradarbiavimo su Vidužemio jūros regionu faktorių. Kitas faktorius lėmęs glaudesnį bendradarbiavimą – geopolitinis, t. y. geopolitinė situacija ir Vidužemio jūros regiono svarbi strateginė padėtis lėmė ES įtakos plėtrą šiame regione.

Vidužemio jūros šalys vienos pirmųjų užmezgė santykius dar su tuometine Europos Ekonomine Bendrija. Nors bendradarbiavimas su Vidužemio jūros šalimis turi senesnes tradicijas ir buvo pradėtas gerokai anksčiau, bet paradoksaliai pirmuosiuose ES kaimynystės politikos svarstymuose buvo siūloma įtraukti tik tris rytines kaimynines šalis (Baltarusiją, Ukrainą ir Moldovą) nesvarstant kitų šalių dalyvavimo šioje politikoje galimybių. Kuriant ir plėtojant kaimynystės politikos idėją, Europos Vidužemio jūros šalys prakalbo ir apie Vidužemio jūros kaimyninių valstybių įtraukimą, kad šios taip pat galėtų pasinaudoti naujosios politikos teikiama nauda. Ypač didelį vaidmenį 2003 m. ir vėliau 2007 m. suvaidino Prancūzija, kuri siekė nepalikti nuošalyje savo kaimynių, o 2008 m. iniciavo Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos įkūrimą. Galima teigti, kad 2004 m. pradėta Europos kaimynystės politika padėjo tvirtus bendradarbiavimo pagrindus pietuose ir rytuose, t. y. kuriant kuo artimesnį „draugų ratą" bei užtikrinant stabilumą, vystymąsi ir skatinant žmogaus teises bei demokratijos principus kaimyninėse valstybėse.

Vidužemio jūros regiono šalys siekia įsitraukti į EKP ir pasinaudoti integracijos pranašumais, nes tai sąlygoja šalių konkurencingumą Europos ir pasaulinėje erdvėje. Švietimas ir aukštasis mokslas yra svarbiausias bendrų vertybių ir išsivysčiusios visuomenės kūrimo garantas, todėl globalizacijos ir bendrų rinkų kontekste šios sritys tampa ypač svarbios.

Temos aktualumas. Mūsų akademinėje visuomenėje Vidužemio jūros regionas nėra išsamiai tirtas, tačiau pastaruoju metu Lietuvoje pastebimas vis didesnis domėjimasis šiuo regionu, rengiamos įvairios konferencijos ir seminarai. Pavyzdžiui, 2010 m. vasario 18–19 dienomis Vilniuje

[1] Berramdane, A. „*Le Maroc et l'occident (1800–1974)"*, Paris: Karthala, 1987, p. 406.

Annos Lindh fondo lietuviško padalinio organizuotame forume „Lietuva Europos ir Vidužemio jūros regiono kontekste" buvo diskutuojama apie šiaurinių bei pietinių valstybių bendradarbiavimą pagal ES kaimynystės programą. Balandžio 30 dieną Lietuvos užsienio reikalų ministerija kartu su Lietuvos verslo konfederacija surengė pažintinį seminarą „Verslas Šiaurės Afrikoje: galimybės ir iššūkiai". Šio seminaro metu Lietuvos užsienio reikalų ministras Audronius Ažubalis paragino Lietuvos verslininkus atrasti Šiaurės Afrikos rinką. Diskutuota, kodėl Šiaurės Afrikos šalių rinka iki šiol nėra atrasta Lietuvos verslininkų, kokias galimybes ji teikia ir kokie iššūkiai laukia. Taigi, ilgą laiką per daug toli esantis regionas nebuvo aktualus nei Lietuvai, nei kitoms Vidurio ir Rytų Europos šalims. Globalizacijos akivaizdoje ES plėtoja vis glaudesnius ryšius su tarptautinėmis organizacijomis (JT, NATO, ET, PPO) ir kaimyniniais regionais. Būtent regioninio bendradarbiavimo atžvilgiu pradedamos naudoti ne tik tradicinės diplomatijos ir prekybos priemonės (turima omenyje ES ir pietinių kaimynių laisvos prekybos erdvės kūrimą), bet ir naujos iniciatyvos įtraukiančios vis įvairesnes sritis. Prasideda naujas regioninio bendradarbiavimo etapas, kai siekia bendradarbiauti skirtingi ir toli vienas nuo kito esantys regionai.[2]

ES ir Vidužemio jūros bendradarbiavimas yra daugialypis ir nagrinėti jį visapusiškai yra gana sudėtingas uždavinys. Šiame magistro darbe nagrinėjamas ES ir Europos kaimynystės politikoje dalyvaujančių šalių – Vidužemio jūros regiono valstybių bendradarbiavimas švietimo ir aukštojo mokslo srityje. Švietimo ir konkrečiai aukštojo mokslo analizė – pasirinkta tikslingai. Pasaulinė finansų krizė parodė visų pasaulio šalių tarpusavio priklausomybę ir išskyrė švietimo, kaip svarbaus faktoriaus, skatinančio spartesnį vystymąsi, kovą su skurdu, mažinantį nelygybę ir prisidedantį prie valstybės kūrimo, svarbą. Nors Europos Bendrijos susikūrimo pradžioje švietimo, tarp jų ir aukštojo mokslo klausimai nebuvo akcentuojami, tačiau negalime teigti, kad šie klausimai buvo visiškai ignoruojami. Dar 1957 m. Romos sutartyje minima, kad valstybės narės turėtų plėtoti bendradarbiavimą švietimo ir profesinio mokymo srityse.[3] Ilgą laiką, švietimas nebuvo ES prioritetinė sritis, todėl realiai nebuvo skubama įgyvendinti su šia politika susijusių bendrų iniciatyvų ir projektų. Pastaruoju metu situacija švietimo klausimais akivaizdžiai pakito. Pradedama kalbėti apie aukštojo mokslo kokybės gerinimą bei kurti švietimo ir ypač aukštojo mokslo bendrus projektus ne tik ES viduje, bet ir plėtojant bendradarbiavimą su Vidužemio jūros regiono šalimis.

Darbo problema. ES viduje vykdomas didelis skaičius įvairių programų, kurios prisideda prie Europos švietimo ir aukštojo mokslo erdvės kūrimo. Tuo tarpu EKP dalyvaujančių šalių

[2] Lietuvos respublikos užsienio reikalų ministerijos naujienos, „*URM rengia seminarą verslo galimybėms šiaurės Afrikos šalyse pristatyti*", 2010 m. balandžio 28 d., „*Užsienio reikalų ministras verslininkus ragino išnaudoti verslo Šiaurės Afrikos rinkose galimybes*", 2010 m. balandžio 30 d.

[3] Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis (Romos sutartis), pasirašyta 1957 m. kovo 25 d.

atžvilgiu yra vykdomos tik kelios švietimo ir aukštojo mokslo programos. Šio magistro darbo problema – ištirti, kaip vykdomos ES iniciatyvos ir projektai švietimo, tarp jų aukštojo mokslo, srityje Vidužemio jūros regione, ar efektyviai bendradarbiaujama, kokie pasiekti rezultatai ir su kokiais sunkumais susidurta.

Darbo objektas – ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimas švietimo srityje, nagrinėjant bendras aukštojo mokslo programas ir projektus.

Darbo tikslas – atskleisti ES ir Vidužiemio jūros regiono bendradarbiavimą bei išanalizuoti, ES vykdomos politikos įtaką Vidužemio jūros regiono švietimui ir EKP vykdomų į aukštąjį mokslą nukreiptų programų ir projektų efektyvumą.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą;
2. Išanalizuoti ir įvertinti Barselonos konferencijos ir EKP vaidmenį bei indėlį tarpregioniniam bendradarbiavimui švietimo ir aukštojo mokslo srityse;
3. Išnagrinėti ir kritiškai įvertinti ES vykdomas į aukštąjį mokslą nukreiptas iniciatyvas, programas ir projektus Vidužemio jūros regione.

Darbe keliama **hipotezė**, kad ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimas švietimo srityje, ypač aukštajame moksle nėra efektyvus, nes vykdomų programų ir projektų nepakanka siekiant prisidėti prie aukštojo mokslo gerinimo ir kokybės kėlimo regione.

Tyrimo metodai. Rašant magistrinį darbą naudojamas šaltinių ir literatūros analizės metodas. Analizuojami šaltiniai: ES dokumentai (Europos Sąjungos sutartys, Europos Komisijos komunikatai, ataskaitos, darbo dokumentai, Vidužemio jūros regiono šalių pažangos ataskaitos), Vidužemio jūros valstybių diplomatų kalbos, straipsniai bei mokslinė literatūra. Darbe lyginama Vidužemio jūros regiono šalių švietimo situacija, EKP vykdomų aukštojo mokslo programų efektyvumas remiantis EK, UNESCO, Eurobarometro, Pasaulio banko statistiniais duomenimis. Siekiant išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą švietimo ir aukštojo mokslo srityje bei patikrinti darbe išsikeltą hipotezę, buvo atliktas pusiau struktūrinis interviu su trimis užsienio ekspertais. Du apklausti ekspertai tiesiogiai susiję su aukštuoju mokslu. Ekspertas Dr. Francesco Cavatorta – Dublino universiteto lektorius, Arabų pasaulio ekspertas, tyrinėjantis ir publikuojantis studijas apie Šiaurės Afrikos šalis ir islamą.[4] Antroji ekspertė Marina Patroucheva – Alzaso Prekybos ir Pramonės rūmų Strasbūre (CRCI Alasace) tarnautoja, atsakinga už švietimo ir mokslo institucijų / įmonių bendradarbiavimą. Trečioji

[4] Cavatorta, F., Durac, V. „*The foreign policies of the EU and the US in North Africa*" 2009, Cavatorta, F. „*The international dimension of the failed Algerian transition: Democracy betrayed?*" 2009, Cavatorta, F., Volpi, F.„*Democratization in the Muslim World, Changing Pattrns of Power and Authority*" 2010.

ekspertė – Audra Dargytė Burokienė, Mykolo Romerio universiteto tarptautinių ryšių ir studijų direkcijos direktoriaus pavaduotoja. F. Cavatortai ir M. Patrouchevai buvo pateikti 5 atviri klausimai. Struktūriškai klausimus galima suskirstyti į tris dalis: 1) ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimas (1 ir 2 klausimai) 2) Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos vaidmuo ir perspektyva (3 klausimas), 3) ES švietimo politika: aukštojo mokslo programos Vidužemio jūros regione (4 ir 5 klausimai). Trečioji ekspertė atsakė į klausimus susijusius su ES švietimo politika, vykdomomis švietimo ir aukštojo mokslo programomis bei pateikė Mykolo Romerio universiteto ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimo pavyzdžių. Ekspertai, atsižvelgiant į jų kompetencijos sritį (užimamos pareigos, tyrinėjimų sritys) papildomai pateikė savo nuomonę ir vertinimą, susijusią su nagrinėjamais klausimais magistro darbe. Ekspertų atsakymai integruoti į magistrinio darbo turinį.

Teorinis pagrindas. Danuta Hubner, atsakingos už ES regioninę politiką, teigimu – „Globalizacija, klimato kaita, visuomenės senėjimas, imigracija ar tvarios energijos poreikis – tai Europai kylantys iššūkiai, kurių negali sustabdyti nacionalinės, institucinės ar politinės sienos. Europa privalo ieškoti bendrų sprendimų, puoselėdama partnerystę [...] norėdami surasti praktiškus ir integruotus problemų sprendimus, turime dirbti kartu".[5] Vidužemio jūros regionas yra strategiškai svarbus Europos Sąjungai, todėl siekiant, kad senosios atskirties nepakeistų nauja ypač didelis dėmesys turi būti sutelkiamas į regioninį bendradarbiavimą bei integraciją. Pasaulinė krizė patvirtino, kad šalių tarpusavio ryšiai yra labai stiprūs, o regioninė politika taip pat pasiteisino, įrodydama, kad kitų šalių ar regionų ekonominio vystymosi ir politinio stabilumo rėmimas yra geriausia investicija į save. „Regionalizacija – sudėtingas, geografinėje erdvėje vykstantis regionų formavimo procesas, pagrįstas politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių santykių plėtra".[6] Nors regionalizacijos apibrėžimuose mokslininkai akcentuoja kelis bendrus kriterijus: geografinį, politinį, kultūrinį, tačiau svarbiausiu išlieka ekonominis aspektas. Gérard Kebabdjian po išsamių regionalizacijos proceso Vidužemio jūros regione tyrimų konstatuoja, kad nuo 1995 m. Barselonos proceso prasideda „naujasis regionalizmas".[7] Liberalizavimas ir ekonomikos atsivėrimas sąlygojo „atvirą regionalizmą", kuris priešingai ankstesniems modeliams nesiremia internacionalizacija per nacionalines ekonomikas, bet siekia sunaikinti nacionalinį pagrindą. Dar vienas, naujojo regionalizmo aspektas, kuris akcentuojamas šiame darbe – naujas regionų konstravimas, kuriam Gérard Kebabdjian naudoja „gilios integracijos" terminą. Barselonos konferencija, autoriaus teigimu, sujungusi penkiolika ES šalių ir dvylika Vidužemio jūros regiono valstybių ir jų skirtingus

[5] Europos Sąjunga, „*Bendras darbas regionų labui 2007–2013 m. ES regioninė politika*", 2008 m. sausio mėn.
[6] Šimelevič, K., Bagdzevičienė, R., „*Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą*".
[7] Kebabdjian, G. „*Économie politique du régionalisme: le cas euro-Méditerranéen*",

ekonomikos modelius (ES išsivysčiusi ekonomika ir Vidužemio jūros regiono valstybių fragmentiška ekonomika, susiskaldžiusi į smulkias, nebendraujančias tarpusavyje grupes) puikiai iliustruoja naująjį regionalizmą. Šiam teiginiui pritaria ir kiti mokslininkai (De Melo, Panagariya ir Rodrik), kurie patvirtina, kad esminis naujojo regionalizmo skirtumas nuo ankstesnių modelių yra tas, kad atviriau jungiasi skirtingos įvairias aspektais šalys.[8]

Darbo pirmame skyriuje, aptariant ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą pabrėžiamas Barselonos procesas, nes pritariama Gérard Kebabdjian nuomonei, kad būtent 1995 m. žymi naują ES ir Vidužemio jūros regiono šalių santykių logiką. Dar viena, žmogiškojo kapitalo teorija remiamasi akcentuojant švietimo svarbą ekonominiam ir socialiniam vystymuisi. Pasak habil. socialinių mokslų daktaro J. Bagdanavičiaus „pranašumus konkurencinėje kovoje vis labiau apsprendžia ne šalies dydis, turtingi gamtos resursai ar finansinis kapitalas. Dabar viską lemia išsimokslinimas ir visuomenės sukauptų žinių dydis, todėl daugiau dėmesio reikia skirti ekonominiams švietimo ir mokslo aspektams, kadangi efektyvus švietimo potencialo panaudojimas yra visuomenės ekonominio ir socialinio stabilumo pagrindinė sąlyga".[9] Atsižvelgiant į tai, kad ES padidino investicijas į žmogiškuosius išteklius siekdama tapti konkurencingiausia ekonomika pasaulyje, atliekama ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimo švietimo srityje analizė yra ypač aktuali. Jaunimas – „tai rytojaus viltis ir galimybė" todėl švietimo ir aukštojo mokslo erdvės kūrimo perspektyva, ne tik ES viduje, bet ir už jos ribų (Vidužemio jūros regione) turėtų būti labiau akcentuojama suvokiant solidarumo ir integracijos būtinybę. [10]

Taigi, remiantis naujojo regionalizmo ir žmogiškojo kapitalo teorijomis aptariamas ES bendradarbiavimas su Vidužemio jūros regionu bei naujų sričių. t. y. švietimo ir aukštojo mokslo įtraukimo būtinybė į regionalizacijos procesą.

Šaltinių ir literatūros apžvalga. Rašant magistrinį darbą naudotasi Europos Sąjungos dokumentais: (ES sutartimis, Europos Komisijos komunikatais, Europos Tarybos išvadomis). Aptariant ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą remtasi ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimo tyrinėtojo N. Zammit moksliniais straipsniais, kuriuose jis aptaria ES užsienio politiką bei ES ir Afrikos santykius[11], A. Berramdane knyga „Marokas ir Vakarai",[12] Bouchra Essebbani daktaro disertacija, kurioje išsamiai analizuojami Europos Bendrijos (vėliau Europos

[8] Ten pat.
[9] Bagdonavičius, J. „*Žmogiškasis kapitalas*", Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002 m.
[10] Švietimo ir kultūros GD Specialus leidimas, žurnalas „*Nauja švietimo ir kultūros programų karta*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007.
[11] Zammit, N. „*Le partenariat Euro-Mediterraneen*", Zammit, N. „*L'Union Europoéenne et L'Afrique*".
[12] Berramdane, A. „*Le Maroc et l'occident (1800–1974)"*, Paris: Karthala, 1987.

Sąjungos) ir Maroko ekonominiai santykiai[13]. Siekiant objektyviai išanalizuoti Vidužemio jūros regiono valstybių švietimo situaciją naudotasi: Europos Komisijos komunikatais, Vidužemio jūros regiono švietimą nagrinėjančių mokslininkų darbais bei straipsniais, iš jų: Francis Danvers,[14] Clothilde Boutrolle ir Emmanuelle Moustier.[15] Lietuvos akademiniame diskurse nagrinėjama tema atliktų studijų nėra daug, todėl lietuviškais šaltiniais remtasi minimaliai.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dvi pagrindinės dalys, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas, santraukos, anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Pirmoje dalyje nagrinėjama ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimo raida, išskiriant Barselonos konferencijos vaidmenį ir įtaką tarpregioniniam bendradarbiavimui bei analizuojant Europos kaimynystės politiką, pradėjusiai naują regioninio bendradarbiavimo etapą ir paskatinusiai Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos įkūrimą.

Antrojoje dalyje nagrinėjama ES švietimo politika ir jos vykdymas Vidužemio jūros regione, išskiriant ir nagrinėjant dvi į aukštąjį mokslą nukreiptas ES Erasmus Mundus ir Tempus programas bei aptariamos naujos švietimo iniciatyvos Vidužemio jūros regione. Ekspertų nuomonės vertinimas pateikiamas prie nagrinėjamų klausimų.

Darbe naudojamų sąvokų apibrėžimai. Pagrindinės darbe naudojamos sąvokos: Barselonos procesas, Vidužiemio jūros regionas, Europos kaimynystės politika.

Terminas *Barselonos procesas* suvokiamas kaip nuo 1995m. Barselonos deklaracijos prasidėjęs penkiolikos ES valstybių ir dvylikos Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimas. (Barselonos deklaraciją pasirašiusios šalys Žr. pirmą priedą).

Terminas *Vidužiemio jūros regionas* suvokiamas kaip EKP dalyvaujančios šios valstybės: Alžyras, Egiptas, Izraelis, Jordanija, Libanas, Libija, Marokas, Sirija, Tunisas ir Palestinos savivalda.

Terminas *Europos kaimynystės politika* suvokiamas kaip ES išoriniai santykiai su kaimyninėmis šalimis, siekiant vykdyti europinių vertybių sklaidą ir plečiant saugumo zoną aplink ES.

[13] Essebbani, B. Thèse en vue de l'obtention du grade de Docteur en Science Politique „*La coopération entre le Maroc et l'Union Européenne: de l'association au partenariat*", Université de Nancy, 2008.
[14] Danvers, F. *„700 mots-clefs pour l'éducation : 500 ouvrages recensés (1981-1991)",* Lille: Presse Universitaire de Lille, 1994, Danvers, F. *„500 Mots-Clef Pour l'éducation et la Formation tout au long de la vie 1992-2002*", Presse Universitaire du Septentrion, 2003.
[15] Boutrolle, C., Moustier E., „*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*" .

1. EUROPOS SĄJUNGOS IR VIDURŽEMIO JŪROS REGIONO BENDRADARBIAVIMAS

1.1. Tarpregioninių santykių pradžia

Vidužemio jūros regiono ir ES bendradarbiavimo ištakos yra daug senesnės nei su Rytų Europos šalimis. Pasak Sidi Mohamed Riger ir Brahim Mansouri „Europa nuo pat 1950 m. didžiausią dėmesį skyrė Europos branduolio, vėliau, kai buvo suvokta būtinybė plėstis, platesnės Europos konstravimui". Ir tik visai neseniai, anot šių mokslininkų „pradėtos naujos iniciatyvos, kurias pastūmėjo Berlyno sienos griūtis, Tarybų sąjungos žlugimas ir globalizacija".[16] Vienareikšmiškai negalima sutikti su šiais teiginiais. Žinoma, 1990 m. Europos Sąjungos užsienio politika suintensyvėjo ne tik rytų kryptimi, tačiau ir Šiaurės Afrikos šalių atžvilgiu, kurios pasisakė už regioninę integraciją, tačiau regioninio bendradarbiavimo, partnerystės su Vidužemio jūros šalimis užuomazgas galime rasti daug anksčiau. Nuo pat Europos Bendrijos įkūrimo pradžios 1957 m., Romos sutarties 238 straipsniu numatoma galimybė sudaryti asociacijos susitarimus su trečiosiomis šalimis, ne kandidatėmis, kurios nėra Europos žemyne (Romos sutarties trečiojo straipsnio b punktas nustato „bendrą muitų ir prekybos tarifų sistemą trečiųjų šalių atžvilgiu, o k punktu pažymima, kad asociacija su trečiosiomis šalimis ir užjūrio teritorijomis siekia išplėsti bendradarbiavimą bei bendromis pastangomis skatinti ekonominį ir socialinį vystymąsi"[17]). Galime išskirti šiuos ES ir Vidužemio jūros regiono Šiaurės Afrikos šalių bendradarbiavimo etapus[18]:

–Pirmasis etapas, 1957–1972 m. pasirašomi prekybiniai susitarimai su Europos šalimis (dažniausiai su buvusiomis kolonijomis ir metropolijomis) ir sudaromos pirmosios asociacijos sutartys. Sudarytos asociacijos sutartys, B. Etienne nuomone, yra svarbios, nes „[...] nubrėžia bendradarbiavimo gaires ir atveria kelią ateities partnerystei".[19] Reikia pažymėti, kad nepaisant tam tikro nepasitikėjimo buvusių kolonizatorių atžvilgiu, trečiosios šalys pripažino, kad „Europa, atstovaujama šešių valstybių, išreiškė pasitikėjimą ir pagarbą Vidužemio jūros šalimis prisidėdama prie ekonominio, socialinio ir kultūrinio vystymosi".[20] Asociacijos sutartys buvo Vidužemio jūros krantų prekybinis sujungimas su Europa, suteikiantis galimybę ateityje plėtoti ryšius įvairesnėmis

[16] Rigar, S. M. ir Mansouri B. „*How did the Euro-Mediterranean Agreement Partnership affect the Process of Reforms in Marocco?*", Eleventh Annual Conference of the Economic Research Forum (ERF) 14-16 december 2004 Beirut-Lebanon.
[17] Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis (Romos sutartis), pasirašyta 1957 m. kovo 25 d.
[18] Nkundabagenzi, F. „*L'Union européenne et l'Afrique. Entre contraintes et promesses*", žurnalas Diplomatie Nr. 11, 2004 m. lapkritis-gruodis.
[19] Etienne, B. „*Maghreb et CEE*", Annuaire de l'Afrique du Nord, 1969, p. 189.
[20] Goulli E. „*L'accord Tunisie-CEE sera signé le 28 mars*", laikraštis L'Opinion 1969 m. kovo 28d.

kryptimis.[21] O ES Vidužemio jūros politika, K. Josephides teigimu, nebuvo inovacinis žingsnis, o veikiau „tradicijos atnaujinimas",[22] t. y. siekis išlaikyti įtaką buvusiose kolonijose ir metropolijose. Reikia pasakyti, kad pirmosios asociacijos sutartys su Vidužemio jūros regiono šalimis neatnešė konkrečių ir apčiuopiamų rezultatų, tačiau viena vertus, atsiradusi asociacijos dimensija buvo nekvestionuojama, o kita vertus, buvo žengtas pirmas svarbus žingsnis ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimo link.

–Antrasis etapas, 1972–1995 m. pasireiškia pirmosios globalios Europos Ekonominės bendrijos vykdomos politikos Vidužemio regione gairės – bendradarbiavimo susitarimai ir stipresnė asociacijos dimensija. Nuo 1972 m. Vadovų susitikimo Paryžiuje, Europos bendrijos valstybių vadovai nusprendė priimti bendrą perspektyvą dėl bendradarbiavimo su Vidužemio jūros pakrantės šalimis – Alžyru, Maroku ir Tunisu nedeterminuotam laikui. Šis susitarimas – suartėjimo pradžia, nubrėžusi bendrą ES ir Vidužemio regiono viziją (pradedamas kurti „draugų ratas"). Taigi, pasak X. Gizard „Jei norime vieną dieną išvysti besivystantį bendradarbiavimą su Vidužemio regionu, reikia, kad Europa sustiprintų savo santykius su pietiniais kaimynais ir labiau pasitikėtų savimi, nes būtent ji turės ištverti iš sustiprinto bendradarbiavimo kilsiantį kaimynystės šoką".[23] 1972 m. liepos 20 d. Generolas Ch. de Gaulle dar tiksliau apibūdina Vidužemio jūros regiono svarbą „Matote, ir kitame Vidužemio jūros krante yra besivystančios šalys, civilizuotos, kuriose egzistuoja kultūra, humanizmas, žmogiškieji ryšiai, kurie mūsų industrinėse visuomenėse pradeda nykti ir manau vieną dieną mes būsime veikiausiai labai patenkinti galėdami šias vertybes atrasti pas juos. Jie ir mes, kiekvienas savo ritmu, pagal savo galimybes ir dvasią iriamės link industrinės visuomenės, bet jei mes norime aplink šį Vidužemio regioną, pagimdžiusį tiek didžių civilizacijų sukurti industrinę civilizaciją, ne pagal amerikietiškąjį modelį, kur žmogus yra priemonė o ne tikslas, reikia kad kultūros atsivertų vienos kitai".[24] Šie žodžiai patvirtina sudėtingą to meto geopolitinę situaciją (JAV įtaka Europoje 1970 m. sumažėja dėl JAV ištikusios krizės ir didelės infliacijos), kurios išdavoje Europa siekė sustiprinti savo geopolitinę situaciją bei plėsti įtakos zoną. Taigi, Vidužemio jūros regione, kaip strateginiame ir svarbiame tiek saugumo, tiek ekonominiu ir politiniu aspektu, Europa siekė kuo greičiau įtvirtinti savo poziciją ir nugalėti aršioje ir konkurencingoje kovoje JAV, Japoniją ir Rusiją. Be to, šiuo metu ryškėja ir kitų didžiųjų pasaulio valstybių Indijos, Brazilijos ir Kinijos atėjimas į Vidužemio jūros regioną. 1972 birželio 16 d.

[21]Khader, B. V. „*La politique méditerranéenne de la CEE et les pays du Maghreb*", Paris: L'Harmattan, 1991, p. 113
[22] Jesephides, K. „*Géopolitique d'une coexistence : L'avenir des relations Europe-Maghreb*" in Méditerranée occidenteale : Sécurité et coopération, Paris: la Documentation Française, 1992 m. gegužė, p. 92.
[23] Gizard, X. „*Les perspectives de la coopération entre l'Europe et le Magreb*" Paris: 2-eme thème perceptions de l'évolution des rapports entre les pays de la rive Nord et les pays du Magreb. Séminaire sur la Sécurité et la coopération en Méditerranée. Fondation pour les Etudes de Défense Nationale. 30-31 octobre 1991, p. 43.
[24] Zammit, N. „*Le partenariat Euro-Mediterraneen*".

Europos Komisija nubrėžė Bendrijos ir Magrebo šalių bendradarbiavimo tolesnes gaires. Tačiau tik po ilgų derybų 1973 m. liepos 25 d. buvo sutarta dėl esminių prekybinių, finansinių, techninių, ekonominių klausimų. Viešai pripažinta ir įvardinta, kad „būtų didžiulė istorinė klaida, jei ES nepripažintų Afrikos kaip vienos pagrindinių ir natūralių ateities partnerių".[25] Reikia pažymėti, kad ES ir Vidužemio regiono bendradarbiavimas sulėtėjo po Graikijos, Ispanijos ir Portugalijos įstojimo į ES, nes ES natūraliai labiau rūpinosi naujai įstojusiomis narėmis. Šiuo laikotarpiui, pasak Bouchra Essebbani, ,,Vidužemio jūra tapo riba, atskirianti turtingus nuo vargšų, vietoj to, kad taptų besivystantis regionas suartinantis abu žemynus".[26] Iš dalies galime sutikti su Bouchra Essebbeani išsakyta nuomone, tačiau nepaisant pasyvaus tarpregioninio laikotarpio, ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimas nebuvo nutrauktas ir buvo matomas bendroje Europos vykdomoje užsienio politikoje. Tam tikri tarpregioninio bendradarbiavimo pokyčiai pastebimi nuo 1990 m., kai Europos Taryba Strasbūre pasiūlė pradėti megzti santykius ne tik su naujai susikūrusiomis Vidurio ir Rytų Europos šalimis, bet taip pat paragino plėtoti santykius ir Vidužemio jūros regiono kryptimi. Joms nebuvo pasiūlyta narystės perspektyva (priešingai nei Vidurio ir Rytų Europos šalims), tačiau Europos Bendrija numatė paskatinti vystymąsi regione per demokratijos sklaidą, finansinę paramą ir intensyvesnį ekonominį, socialinį ir kultūrinį dialogą, nes „Europa negalės gyventi taikoje ir gerovėje jei ji nepaisys kitų Vidužemio jūros šalių interesų".[27] Vidužemio jūros šalimis susidomi ne tik buvusios kolonijos ar metropolijos, tačiau ir kitos didžiosios Europos valstybės supranta strateginę šio regiono svarbą. Buvusio EB Tarybos pirmininko W. Scheel Europos Parlamente ištarta frazė puikiai iliustruoja šį teiginį: „Bendrijos dėka Vokietija tapo Vidužemio jūros regiono šalimi ir šis faktas mus įpareigojo rūpintis visais Vidužemio jūros regiono klausimais ir problemomis, nes mes esame šio regiono dalis."[28] Galima apibendrinant, teigti, kad pirminė mąstysena, kad rūpinimasis buvusiomis kolonijomis – tai tik noras ,,ištaisyti" istoriją, pamažu nyko ir Vidužemio jūros regionas palaipsniui įgavo vis stipresnį svorį. Palaipsniui, ES suvokė, kad ji yra viena iš pagrindinių Vidužiemio jūros regiono rėmėjų. Svarbu pabrėžti, kad kartu su finansine pagalba teikiama ir didžiulė pagalba demokratijos, žmogaus teisių ir laisvių sklaidoje, kovoje su skurdu, konfliktų sprendimuose ir žinoma bendradarbiavime švietimo srityje. Kita vertus, galime konstatuoti, kad iki 1995 m. ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimas vyko gana chaotiškai, nebuvo nubrėžtos konkrečios bendradarbiavimo gairės, o tai sąlygojo

[25]Essebbani, B. Thèse en vue de l'obtention du grade de Docteur en Science Politique „*La coopération entre le Maroc et l'Union Européenne: de l'association au partenariat*", Université de Nancy, 2008.
[26] Ten pat.
[27]Andersen, H. „ *Actes du Colloque Coopération CEE-Maghreb*", Tunis: Éditions de l'Imprimerie Officielle de la République Tunisienne, 1979, p. 44-45.
[28] Ten pat. p. 44.

nenuoseklią ir neefektyvią partnerystę. Bendra bendradarbiavimo politika buvo suformuota tik Barselonos konferencijoje, kuri ir pradeda trečiąjį bendradarbiavimo etapą.

- Trečiasis etapas prasideda 1995 m. Barselonos konferencija, kuri padeda naujo regioninio bendradarbiavimo pagrindus.

1.2. Barselonos konferencijos vaidmuo tarpregioninių santykių plėtrai

Trečiąjį etapą sąlyginai galima suskirstyti į tris etapus:

1. Barselonos konferencija 1995 m.
2. Europos Kaimynystės Politika 2004 m.
3. Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga 2008 m.

Po 1992 m. Europos vadovų susitikimo nauja partnerystės koncepcija tampa populiari įvairiuose diskursuose. H. EL. Malki teigimu, partnerystės terminas ,,kritikuoja tradicinėmis tapusias ,,pagalbos" ir ,,bendradarbiavimo" sąvokas, kurios laikui bėgant tapo tuščiomis kriauklėmis, o [...] suformuota inovatyvi partnerystės sąvoka atveria naujas perspektyvas".[29] Turimas omenyje naujos regionalizacijos modelis, kuris, skirtingai nuo ankstesnių, sujungia įvairiais aspektais besiskiriančias šalis ir taip suformuoja naują partnerystės koncepciją, paremtą ne skurdžių/turtingų šalių bendradarbiavimu ar pagalba joms, o lygiavertiškumo principu paremta partneryste.

Įgyvendinti naują partnerystę su Vidužemio jūros regionu pradėjo Barselonos konferencija, kurioje dalyvavo penkiolika ES valstybių (Austrija, Belgija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Ispanija, Švedija ir Jungtinė Karalystė) ir dvylika Vidužemio jūros šalių (Alžyras, Egiptas, Izraelis, Jordanija, Kipras, Libanas, Malta, Marokas, Palestinos savivalda, Sirija, Tunisas ir Turkija. Žr. Pirmą priedą). Ši konferencija padėjo ES ir Vidužemio jūros regiono platesnio ir naujo bendradarbiavimo pamatus. Siekiant sukurti taiką, stabilumą ir vystymąsi šiame regione visos dvidešimt septynios susitikime dalyvavusios šalys priėmė deklaraciją, kuria sukuriama daugiašalė sąranga, apimanti įvairius aspektus:

- politinį ir saugumo aspektą, kuriuo siekiama sukurti bendrą taikos ir stabilumo erdvę;
- ekonominį ir finansinį aspektą, kuriuo tikimasi sudaryti sąlygas bendrai ekonomikos klestėjimo erdvei;

29 H. El. Malki ,,*Les nouveaux enjeux des relations Euro-marocaines*" in Essebbani, B. Thèse en vue de l'obtention du grade de Docteur en Science Politique ,,*La coopération entre le Maroc et l'Union Européenne: de l'association au partenariat*", Université de Nancy, 2008.

– socialinį, kultūrinį ir žmogiškąjį aspektą, kuriuo siekiama plėtoti žmogiškuosius išteklius ir skatinti supratimą tarp kultūrų bei mainus tarp pilietinių visuomenių.[30]

Barselonos deklaracijoje pažymima, kad kultūrinis, socialinis dialogas tarp Vidužemio jūros regiono šalių, kaip ir žmogiškasis aspektas yra vienas pagrindinių faktorių suartinančių žmones ir sąlygojantis glaudesnį bendradarbiavimą ir supratimą.[31] Galima teigti, kad mokslo vaidmuo ir svarba buvo pabrėžiamas nuo pirmųjų bendradarbiavimo iniciatyvų, o pastaraisiais metais švietimas, kultūra ir socialinė politika įgavo ypač didelį vaidmenį Europos ir Vidužemio jūros šalių santykiuose bei tapo partnerystės prioritetinėmis sritimis.

Vidužemio jūros regiono šalių partnerystės, sukurtos Barselonoje, vienas iš pagrindinių elementų – ES sudaromos asociacijos sutartys su Vidužiemio jūros regiono šalimis. Šių sutarčių tikslas buvo ne tik stiprinti demokratiją, politinį stabilumą ar prisidėti prie ekonomikos vystymo Vidužemio jūros šalyse, bet ir vystyti socialinį, kultūrinį dialogą.[32] Toliau lentelėje pateikiama su kuriomis valstybėmis ir kada ES pasirašė asociacijos sutartis.

Pirma lentelė: ES ir Vidužemio jūros regiono šalių pasirašytos asociacijos sutartys

Šalis	Pasirašyta	Įsigaliojo
Alžyras	2002 m. balandį	2005 m. rugsėjį
Egiptas	2001 m. birželį	2004 m. birželį
Izraelis	1995 m. lapkritį	2000 m. birželį
Jordanija	1997 m. lapkritį	2002 m. gegužę
Libanas	2002 m. balandį	2006 m. kovą
Marokas	1996 m. vasarį	2000 m. kovą
Palestinos	1997 m. vasarį	1997 m. liepą
Sirija	2004 m. spalį	2009 m. gruodį
Tunisas	1995 m. liepą	1998 m. kovas
Libija	Nėra dvišalės sutartinės bazės, 2008 m. pradėtos derybos dėl preliminarios sutarties (angl. Framework agreement). Turi stebėtojo statusą.	

Šaltinis: LR Užsienio reikalų ministerija, „*Prekybos rėžimas: ES regioninis susitarimas su Vidužemio jūros regiono šalimis - EUROMED*", Vilnius: 2010 m. balandžio 30 d.[33]

Iš pateiktos lentelės matome, kad anksčiausiai, iškart po Barselonos konferencijos, asociacijos sutartys pasirašytos su Izraeliu, Tunisu ir Maroku. Paskutinė, 2009 m. sudaryta sutartis su Sirija, o su Libija vis dar vyksta derybos. Šios Asociacijos sutartys ir dabar išlieka ES ir Vidužemio jūros

[30] Europos Komisija, „*Barselonos procesas*".
[31] Barselonos Deklaracija priimta Europos–Vidužemio jūros regiono konferencijoje 1995 lapkričio 27-28 d.
[32] Accords de partenariat et de coopération (APC).
[33] LR Užsienio reikalų ministerija, „*Prekybos rėžimas: ES regioninis susitarimas su Vidužemio jūros regiono šalimis - EUROMED*", Vilnius: 2010 m. balandžio 30 d.

regiono šalių dvišalių santykių pagrindu, nes Europos kaimynystės politika remiasi būtent šiais, jau egzistuojančiais susitarimais.[34]

Barselonos procesas įtakojo tolesnę santykių raidą, tačiau dar vienas svarbus faktorius privertęs ES permąstyti santykių koncepciją pietų kryptimi buvo 20 a. antroje dešimto dešimtmečio pusėje pradėta svarstyti ES plėtra Vidurio ir Rytų Europos kryptimi, kuri sukėlė diskusijas ir apie Europos Sąjungos užsienio politiką. 1997 metų dokumente „Darbotvarkė 2000“ Komisija pabrėžė naujųjų kaimynių svarbą išsiplėtusiai Europos Sąjungai ir poreikį užtikrinti stabilumą, bendradarbiaujant platesniame Europos regione.[35] Europos Vadovų Tarybos susitikime Kopenhagoje 2002 m. gruodį deklaruota būtinybė skatinti bendradarbiavimą su Europos Sąjungos kaimyninėmis šalimis bei pasiūlyti pirmieji „aiškūs ir praktiniai pasiūlymai" politinėms ir ekonominėms reformoms vykdyti. Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministras Jack Straw šiuos pasiūlymus pateikė tik trims rytų šalims (Ukrainai, Baltarusijai ir Moldovai) kartu siūlydamas suteikti šioms valstybėms ir „ypatingo kaimyno" statusą, paremtą tvirtu įsipareigojimu demokratiniam valdymui ir laisvosios rinkos principams. Europos Sąjungos Vyriausiojo įgaliotinio Bendrajai užsienio ir saugumo politikai Chavjero Solanos bei Išorinių santykių komisaro Chriso Patteno laiške ES Tarybai taip pat buvo aptariami klausimai, susiję su naujų ES kaimyninių valstybių atsiradimu ir pabrėžiama naujos politinės iniciatyvos būtinybė pirmiausiai Rytų kryptimi.[36] Kaip jau minėta anksčiau, būtent Prancūzijos prašymu, „naujųjų kaimynų" sąvoka buvo išplėsta ir įtraukti Vidužemio jūros kaimynai. Atsižvelgus į šiuos raginimus, šalių partnerių skaičius buvo papildytas dar dešimčia valstybių: į politiką įtrauktos Alžyras, Egiptas, Izraelis, Jordanija, Libanas, Libija, Marokas, Palestinos savivalda, Sirija ir Tunisas.

Barselonos proceso efektyvumas yra diskutuotinas. Kritikai teigia, kad Barselonos proceso išsikeltų ambicingų tikslų ir realios politikos vykdymo neatitikimas yra akivaizdus. Hassan Abouayoub, buvęs Maroko ambasadoriaus Paryžiuje, 1995 m. dalyvavęs ir asociacijos derybose su ES taip pat metaforiškai apibūdina Barselonos konferencijos rezultatus: „ES ir Vidužemio jūros partnerystė – tai patiekalas, kurį valgo visi nesirūpindami nei kokybe nei skoniu".[37] Reikia pripažinti, kad Barselonos procesas iškėlė Vidužemio regiono bendradarbiavimo iniciatyvą, tačiau jos įgyvendinimas gerokai vėlavo. Pasak strateginių studijų centro direktoriaus dr. Egidijaus Motiekos, „Europos Sąjungai visada buvo svarbesnė pietų dimensija, nors pastaruoju metu pietų ir rytų dimensijos niveliuojasi, nes veikia finansinis mechanizmas, kuris faktiškai sulygina teises

[34] Europos Komisija, „*The Policy: What is the European Neighbourhood Policy*?".
[35] Presidency Conclusions.
[36] Joint letter on Wider Europe by Commissioner Chris Patten and High Representative Solana, 2002 rugpjūčio 8d.
[37] Agoumi, F. „*Processus de Barcelone, le constat d'échec"* 2005-04-15.

kovoti dėl ES paramos"[38]. Būtent per šį laikotarpį (nuo Barselonos proceso 1995 m. iki EKP pradžios 2004 m.) Vidužemio jūros regiono ir Rytų regiono atžvilgiu vykdoma politika suvienodėjo. Rytų regionas rodė daugiau iniciatyvų, bei pasak Gerhard Krause šiuo laikotarpiu Europos Komisijos vykdoma politika taip pat išsiskyrė skirtingų regionų atžvilgiu, t. y. buvo intensyvesnė Rytų kryptimi.[39] Žinoma, Barselonos proceso dalinę nesėkmę lėmė ir pačių Vidužemio jūros regiono šalių pasyvumas ir nenoras skubiai imtis įgyvendinti reformas.

Visi apklausti ekspertai pabrėžė Barselonos konferencijos svarbą ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimui. Anot M. Patrouchevos, po Barselonos konferencijos pradėta MEDA programa įtvirtino ES ir Vidužemio jūros šalių santykius per finansinę pagalbą įvairioms sritims. F. Cavatorta pagrindiniu konferencijos laimėjimu įvardino užsimezgusį arabų pasaulio ir ES dialogą, kuris pirmiausiai buvo nukreiptas į laisvą prekybą. Eksperto teigimu, politinis dialogas buvo greitai apleistas dėl islamistinių partijų atėjimo į valdžią, todėl Barselonos konferencijos potencialas nebuvo tinkamai išnaudotas, nes trūko iniciatyvumo tiek iš Vidužemio jūros šalių, tiek iš ES pusės, kuri didesnį dėmesį kreipė Vidurio ir Rytų Europos šalims.

Apibendrinant galima teigti, kad Barselonos konferencija padėjo pagrindus ES ir Vidužemio jūros partnerystei ir Benitos Ferrero-Walder nuomone, ji „privertė permąstyti daugelį regioninių, strateginių klausimų." Barselons konferencija – „[...] Tai voliuntaristinis ir kartu realus politinis veiksmas, nuolatinis ir stipriai įpareigojantis, skatinantis visiems kartu vesti konstruktyvų dialogą ir siekti išsikeltų tikslų."[40] Galime daryti išvadą, kad Barselonos konferencijos pradėtos iniciatyvos buvo svarbios, nors ir nepakankamai įgyvendintos paskatino tolesnį ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą išsiplėtusį į 2004 metais Europos kaimynystės politiką bei atvėrusį naują bendradarbiavimo etapą.

1.3. Europos kaimynystės politika: Pietų dimensija

EKP prasidėjo ne tik dėl pasikeitusių ES ribų ar atsiradusios būtinybės turėti stabilias ir klestinčias kaimynes, bet ir dėl glaudesnių santykių teikiamos naudos, t. y. kaimynystės politikoje dalyvaujančioms šalims suteikiama galimybė naudotis ES siūlomomis privilegijomis: atsiveriančiomis didesnėmis rinkomis, reformų patirtimi ir praktinėmis žiniomis bei kultūriniais ryšiais tarp tautų.[41] EKP, susistemindama visas ankstesnes iniciatyvas, anot Europos komisaro G.

[38] „*Europos kaimynystės politika ir Lietuvos indėlis*", 2007 m. kovo 6 d.
[39] Agoumi, F. „*Processus de Barcelone, le constat d'échec*" 2005-04-15.
[40] Ferrero-Waldner, B. „*L'Union européenne dans le monde : les grands enjeux d'aujourd'hui*"2008 m. gegužės 27 d.
[41] Europos Komisija „*Bendradarbiaukime Europos kaimynystės politika*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2006.

Verheugenas, „leis mums išvystyti bendradarbiavimą ir paskatinti reformas kaimyninėse šalyse bei gilinti dvišalius santykius abipusei naudingus ES ir jos kaimynams".[42]

Svarbu pabrėžti, kad ES teikia pirmenybę bendradarbiavimui su trečiosiomis šalimis kolektyviai: „pirmiausia per regionines strategijas, regioniniu pagrindu sudaromos pagalbos programos, o vėliau pereinama prie individualių susitarimų su valstybėmis konkrečiame regione".[43] Regioninė politika pačias valstybes skatina bendradarbiauti tarpusavyje, nes kaimyninės valstybės yra glaudžiai susijusios tarpvalstybinėmis problemomis. ES bendrą požiūrį, daugiašališkumą, papildė dvišališkumu: EKP sutelkė dėmesį į dvišalių santykių tarp ES ir atskirų šalių plėtojimą, siekiant daryti įtaką jų vidaus ir išorės politikai.[44]

Europos kaimynystės politika pirmą kartą buvo apibrėžta 2003 m. kovo mėn. Europos Komisijos komunikate „Platesnė Europa – kaimynystė: naujos santykių su mūsų rytiniais ir pietiniais kaimynais kryptys"[45]. 2004 m. gegužės 12 d. Naujos kaimynystės politika evoliucionavo pakeitusi pavadinimą į Europos kaimynystės politiką bei atsirado nauja koncepcija, nuo narystės ES ilgalaikėje perspektyvoje pereinama prie įvairiapusiško bendradarbiavimo, skatinančio šalių stabilumą, saugumą ir gerovę be įstojimo perspektyvos į ES.[46] Svarbu pabrėžti Prancūzijos vaidmenį Vidužemio jūros regione, nes Prancūzijos rodomos iniciatyvos savo pietinių kaimynių atžvilgiu turėjo lemiamos įtakos. EKP siekiama užtikrinti, kad tarp išsiplėtusios ES ir jos kaimynių neatsirastų naujų skiriamųjų ribų, ir suteikti joms galimybę dalyvauti įvairioje ES veikloje, vykdant glaudesnį politinį, saugumo, ekonominį ir kultūrinį bendradarbiavimą.[47]

Europos kaimynystės politika apibrėžia kaimynystės principus, nurodoma geografinė politikos apimtis (Rytų Europoje: Rusija (Rusijos ir ES santykiai nėra įtraukti į EKP, tačiau jie plėtojami remiantis programa *Strategic Partnership*), Ukraina, Baltarusija ir Moldova. Vidužemio jūros regione: Alžyras, Egiptas, Izraelis, Jordanija, Libanas, Libija, Marokas, Sirija, Tunisas ir Palestina. Pietų Kaukaze: Armėnija, Azerbaidžanas ir Gruzija[48]). 2004 m. birželio 14 d. pritardama EKP

[42] Speech by Commissioner Verheugen at the ENP Prime Ministerial Conference of the Vilnius and Visegrad democracies, „*Towards a Wider Europe: the new agenda*", 2004 m. kovo 19 d.
[43] Smith, K. E. „*European Union Foreign policy in a Changing World*". Cambridge: Polity Press, 2003, 69
[44] Smith, K.E. The outsiders: the European neighbourhood policy.// International Affairs; Jul2005, Vol. 81 Issue 4, p757-773, 17p, 2 charts.
[45] Dar Platesnės Europos komunikate buvo išskirti trys kaimynystės politikos įgyvendinimo principai, kurie buvo pakartoti ir strategijoje: *laipsniškumo* (prie naujos santykių su valstybėmis pakopomis pereinama pasiekus ankstesnės pakopos tikslus), *sąlygiškumo* (prie kitos bendradarbiavimo pakopos bus pereinama tik tuo atveju, jei partnerė įgyvendino atitinkamas vidaus reformas), *diferenciacijos* (santykiai su kiekviena partnere plėtojami nepriklausomai nuo kitų, ir jų apimtis priklauso tik nuo atskiros partnerės pažangos). Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, *L'Europe élargie – Voisinage: un nouveau cadre pour les relations avec nos voisins de l'Est et du Sud*,COM(2003) 114 final, Briuselis: 2003 m. kovo 11 d.
[46] Commission of the European Communities, Communication from the Commission, European Neighbourhood Policy. Strategy Paper. COM (2004) 373 final, Brussels, 2004 m. birželis.
[47] Ten pat.
[48] „ *Europos Sąjungos plėtra ir Rytų politika, 2003–2004*", Vilnius: Sapnų sala, 2005, p. 23.

Strateginiam dokumentui[49], Europos Vadovų Taryba (EVT) pritarė Komisijos pasiūlymui tęsti Europos kaimynystės politiką ir paprašė Komisijos parengti veiksmų planus. 2004 m. gruodžio 9 d. Europos Komisija pateikė pirmuosius septynis veiksmų planus valstybėms partnerėms – Izraeliui, Jordanijai, Marokui, Moldovai, Palestinai, Tunisui ir Ukrainai. 2007 m. parengti veiksmų planai Egiptui ir Libanui (veiksmų planai su Alžyru, Sirija ir Libanu nėra sudaryti). Veiksmų planai reiškia esminį EKP plėtros pokytį – „nuo strategijų rengimo pereinama prie realių programų priėmimo ir įgyvendinimo".[50] Jie rengiami pagal bendrus principus, tačiau diferencijuojami pagal esamą santykių su kiekviena šalimi būklę, jos poreikius ir gebėjimus bei bendrus interesus, kurie yra svarbūs Europos kaimynystės politikos elementai.[51] Veiksmų planai yra sudaromi kiekvienai valstybei partnerei individualiai ir yra diferencijuojami, tačiau remiamasi ir bendra schema, kuri apima šias veiksmų sritis:

- politinį dialogą ir reformas;
- ekonomines ir socialines reformas bei jų plėtrą;
- bendradarbiavimą teisingumo, laisvės ir saugumo klausimais;
- bendradarbiavimą ir reformas transporto, energetikos, informacinės visuomenės, aplinkosaugos, tyrimų ir inovacijų srityse;
- žmonių tarpusavio ryšius ir bendradarbiavimą švietimo, visuomeninės sveikatos bei kultūros srityse.[52]

Veiksmų planų įgyvendinimas yra stebimas ir Europos Komisija periodiškai pateikia pažangos ataskaitas. Remdamasi šiuo vertinimu, ES kartu su šalimis partnerėmis iš naujo svarsto veiksmų planus, jų turinį bei priima sprendimus dėl jų atnaujinimo.[53] Taigi, numatoma galimybė, atsižvelgiant į veiksmų planų įgyvendinimo sėkmę ar tempą, juos koreguoti. EKP yra daugiau nei klasikinis politinis bendradarbiavimas, ji apima ekonominės integracijos elementus, taip pat paramą reformoms, kuria skatinama ekonominė bei socialinė plėtra. Reformų įgyvendinimui nustatyti 3–5 metų veiksmų planai, kuriuose numatyti „aiškūs įsipareigojimai skatinti ekonomikos modernizavimą, stiprinti teisinę valstybę, demokratiją ir didinti pagarbą žmogaus teisėms ir

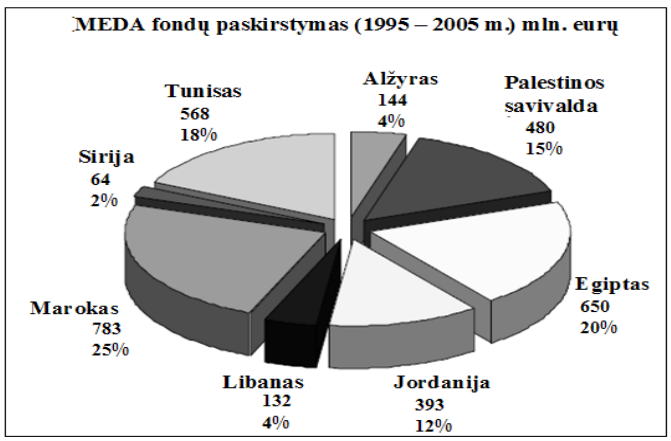
[49] Commission of the European Communities, Communication from the Commission, „*European Neighbourhood Policy. Strategy Paper*", COM (2004) 373 final, Brusselis: 2004 m. birželis.
[50] „*Europos Sąjungos plėtra ir Rytų politika, 2003–2004*", Vilnius: Sapnų sala, 2005, p. 23.
[51] Europos Bendrijų Komisijos komunikatas „*Europos kaimynystės politika: strategijos dokumentas*", Briuselis, 2004 05 12.
[52] Lippert, B. „*The EU Neighbourhood Policy – Profile, Potential, Perspective*". Intereconomics, Jul 2007, Vol. 42 Issue 4, p180-187, 8p.
[53] Europos Bendrijų Komisijos komunikatas „*Europos kaimynystės politika: strategijos dokumentas*", Briuselis, 2004 05 12.

bendradarbiauti siekiant pagrindinių užsienio politikos tikslų".[54] Bendradarbiavimas su kaimynėmis valstybėmis (tiek rytuose, tiek pietuose) yra plėtojamas dvejais būdais:

- Dvišaliu pagrindu. Santykiai su kaimyninėmis valstybėmis yra plėtojami ES Partnerystės ir bendradarbiavimo arba Asociacijos susitarimų (Barselonos procese dalyvaujančių valstybių atveju) pagrindu.
- Daugiašaliu. Dialogas koncentruojasi į tokias politinio, ekonominio, socialinio bei kultūrinio bendradarbiavimo sritis, kurios yra svarbios konkretaus regiono valstybėms. Daugiašalis bendradarbiavimas vyksta įgyvendinant projektus.[55]

EKP pradžioje nebuvo skirta atskira finansavimo programa ir Europos Sąjungos lėšos EKP šalims buvo teikiamos per įvairias geografines programas. Pagrindinė finansinė priemonė, naudojama įgyvendinant Vidužemio jūros partnerystę, buvo MEDA programa (rytiniams ES kaimynams bei Rusijai buvo skirta TACIS programa), kuriai iš Bendrijos lėšų buvo skiriamas finansavimas: MEDA I laikotarpiu (1995–1999 m.) ES skyrė 3,435 mlr. eurų, MEDA II (2000–2006 m.) – 5,35 mlr. eurų. Svarbu paminėti, kad dėl neefektyvaus lėšų panaudojimo, tik 59 procentai ES skirtos pagalbos pasiekė Vidužemio jūros šalis.[56] Skirtą finansinę pagalbą geriausiai pasisavino Palestina, Jordanija ir Tunisas, tuo tarpu Alžyrą pasiekė tik 30% numatytų lėšų. Žemiau pateiktoje schemoje matyti, kad didžiausią finansinę pagalbą gavo Marokas, Egiptas, Tunisas ir Palestinos savivalda. Izraeliui MEDA finansavimas nebuvo skirtas dėl aukšto išsivystymo lygio, tuo tarpu Libijai dėl taikomų sankcijų (Libijai sankcijos taikomos pagal JT chartijos VII straipsnį nuo 1992 m., 2000 m. jos buvo sustabdytos, tačiau nebuvo pašalintos[57]).

Pirma schema: MEDA lėšų paskirstymas Vidužemio jūros regiono šalims 1995–2005 m.

[54]Europos Komisija. „*Ryžtinga Europos kaimynystės politika. Būtina dėti daugiau pastangų*".

[55]Bendras pranešimas apie Europos Sąjungos veiklą, 2005 m.

[56]Le bilan du Programme MEDA, secrétariat Général du CIHEAM, Nr. 22 – 2006 gruodžio 11d.

[57] Mission Permanente de la France auprès des Nations unies, „*Les régimes de sanction de l'ONU*".

Šaltinis: MEDA programos suvestinė, Generalinis CIHEAM sekretoriatas 2006 m.[58]

Nepaisant skiriamos finansinės pagalbos, dešimties metų laikotarpiu (1995–2005 m.) pragyvenimo lygis abejuose Vidužemio jūros krantuose nesuvienodėjo. BVP vienam gyventojui ES liko penkis kartus didesnis nei Vidužemio jūros regiono šalyse.[59] Nuo pat pradžių skirtingos finansavimo programos MEDA ir TACIS kėlė daug neaiškumų ir buvo kritikuojamos, todėl dar 2003 komunikate „Tiesiant kelią Naujajai kaimynystės priemonei"[60], Komisija pasiūlė, kad pagalba trečiosioms šalims, įskaitant šalis, kurioms tuo metu taikomos TACIS ir MEDA programos, būtų teikiama pagal naują suderintą priemonių sąrašą. Nors išplėtotos naujos kaimynystės instrumento kūrimo galimybės buvo aptartos dar iki 2004 m., tačiau vienintelis ir konkrečiai šiai politikai finansuoti skirtas instrumentas (ENPI) įsigaliojo tik 2007 m., kuriuo skiriama finansinė pagalba 32% didesnė nei skirta per ankstesnes programas 2000–2006 m. laikotarpiu[61]. Pavyzdžiui ENPI numatyta parama Marokui 2007-2013 m. siekia 654 mln. eurų sumą, t. y. finansinė pagalba išaugo beveik dvigubai (dešimties metų laikotarpiu (1995-2005) skirta 783 mln. eurų).

Antra lentelė: EKPP lėšų paskirstymas

Europos kaimynystės ir partnerystės priemonė (EKPP)	
Daugiašalės programos	**Mln. eurų**
Tarpregioninė programa	260.8
Regioninė programa – Pietūs	343.3
Regioninė programa – Rytai	223.5
Iš viso daugiašalėms programoms	**827.6**
Šalių programos	**Mln. eurų**
Alžyras	220
Egiptas	558
Izraelis	8
Jordanija	265
Libanas	187
Libija*	8
Marokas	654
Palestinos savivalda	632
Sirija	130
Tunisas	300
Iš viso EKP šalių programoms skirta	**4,116.50**

[58] Le bilan du Programme MEDA, secrétariat Général du CIHEAM, Nr. 22 – 2006 gruodžio 11d.
[59] Ten pat.
[60] Commission of the European Communities, Communication from the Commission, „*Wider Europe – Neighbourhood: A new Framework for relations with our Eastern and Southern Neghbours*". COM (2003) 104 final, Brussels, 11.3.2003, 3-4.
[61] Europos Parlamentas „Europos kaimynystės politika (EKP)".

Šaltinis: „*European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI)*", Funding 2007-2013 [62]

EKPP pagerino lėšų matomumą ir palengvino jų paskirstymą šalims narėms, atsižvelgiant į jų aktyvumą ir dalyvavimą EKP projektuose. Lentelėje matome, kad Marokas gavo didžiausią paramą iš visų Vidužemio jūros regiono šalių tiek per MEDA programą, tiek per EKPP, nes ši šalis ne tik aktyviai dalyvauja EKP, bet ir EKP veiksmų planu pagrindė savo šalies reformų strategijas.

Šis lankstesnis instrumentas (EKPP) sukurtas taip, kad pastangos būtų nukreiptos į stabilų vystymą ir priartėjimą prie Europos Sąjungos politikos ir standartų, t. y. palaikymą prioritetų, dėl kurių susitarta EKP veiksmų planuose.[63] MEDA ir TACIS programų keitimas į EKPP buvo neišvengiamas, nes nebuvo aiškumo, parama teikiama buvo gana chaotiškai ir administravimas buvo sudėtingas.

Taigi, Vidužemio jūros regiono šalys nuo pat EKP pradžios, skirtingai nei po Barselonos konferencijos, suskubo įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. 2005 m., svarbūs ES ir Vidužemio regiono bendradarbiavimui tuo, kad praėjus dešimčiai metų, po Barselonos konferencijos, suvokta, kad padaryta partnerystės pažanga nėra tokia akivaizdi kaip buvo tikėtasi. Per šį laikotarpį buvo sušauktos septynios Europos ir Vidužemio jūros baseino užsienio reikalų ministrų konferencijos. 2005 m. gegužės 30–31d. Liuksemburge įvykusi konferencija, paskelbė 2005 m. „Vidužemio jūros regiono metais". Ši simbolinė konferencija buvo skirta dešimtosioms Barselonos proceso pradžios metinėms paminėti suteikė naują postūmį Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių partnerystei,[64] nes buvo priimtos naujos iniciatyvos. Viena iš jų – sukurti bendrąją darbo programą penkeriems ateinantiems metams politinės partnerystės, saugumo, ekonominių reformų, švietimo ir sociokultūrinių mainų srityse.[65] Tais pačiais metais Kaire vyko pirmoji plenarinė Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių parlamentinės asamblėjos sesija, atspindėjusi partnerių įsipareigojimą siekti demokratinių vertybių ir laikytis bendrosios atsakomybės principo, kaip numatyta Barselonos procese. 2006 m. gruodžio mėnesį Europos Komisija parengė pirmąją ataskaitą apie Europos kaimynystės politikos įgyvendinimą, padarytą pažangą bei pateikė rekomendacijas.[66] Ataskaitoje pažymėta, kad EKP pasiteisino, todėl ES raginama skirti didesnį dėmesį šiai politikai.[67] 2007 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryboje Vokietija pristatė raportą, kuriame buvo pateikti pasiūlymai dėl kaimynystės politikos stiprinimo. Raporte skelbiama, kad „Per paskutiniuosius šešis mėnesius Europos Sąjungai pavyko įgyvendinti nemažai esminių ir

[62] European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI), Funding 2007-2013.
[63]European Neighbourhood Policy: Funding
64 Bendras pranešimas apie Europos Sąjungos veiklą, 2005 m.
[65] Ten pat.
[66] Communication from the Commission to the Council and the European Parliament On strengthening the European Neighbourhood Policy, COM(2006)726 final, Brusselis: 2006m. gruodžio 4 d.
[67] Ten pat.

politiškai matomų priemonių, kurioms pasitarnavo 2006 m. gruodžio mėn. Komisijos komunikate išdėstyti pasiūlymai“.[68]

ES nuo pat EKP pradžios numatė skatinimo priemones („atsilyginti” už „teisingą” elgesį[69],) partnerėms, už užsibrėžtų tikslų įgyvendinimą bei bendrų principų ir vertybių diegimą. Būtent Marokas ir Ukraina, kaip pažangiausios EKP narės buvo „apdovanotos” už veiksmų planų prioritetų įgyvendinimą. Marokas Vidužemio jūros regione išsiskiria aktyviu programų vykdymu, bei gauna didžiausią finansavimą. ES taip pat pasiliko galimybę taikyti sankcijas, jei valstybė nukrypsta nuo tikslų įgyvendinimo plano (pvz., sustabdyti finansavimą), tačiau to praktikoje dar nepasitaikė. Bendrai, kaip ir ES, taip ir EKP dažnai yra kritikuojama dėl gausių apdovanojimų ir nenoro taikyti sankcijas valstybėms.

2007 m. EK ataskaitoje pažymėta, kad Europos kaimynystės politiką reikia toliau plėtoti ir vystyti remiantis jau padaryta pažanga ir pasiekimais. 2007 m. gruodį Komisija išleido komunikatą „Stipri EKP”[70], kuriame daugiausia dėmesio skirta veikėjams Europos Sąjungos viduje. 2007 m. gruodžio 5 d. EK komunikatas „Ryžtinga Europos kaimynystės politika” pakvietė būsimas pirmininkausiančiąsias šalis plėtoti rytinę ir pietinę EKP dimensijas dvišaliais ir daugiašaliais susitarimais.[71]

Prie EKP stiprinimo prisidėjo ir 2007 m. gegužės 25–birželio 30 dienomis Eurobarometro vykdyta gyventojų apklausa 27 Europos Sąjungos valstybėse narėse.[72] Eurobarometro atliktos apklausos duomenys patvirtina, kad dauguma ES valstybių narių piliečių remia pastangas stiprinti bendradarbiavimą su kaimyninėmis Europos Sąjungos valstybėmis. Svarbiausiomis bendradarbiavimo sritimis dauguma apklaustųjų įvardijo kovą su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu, aplinkos ir energetikos, ekonominio vystymosi, migracijos, demokratijos, švietimo ir mokymo sritis.

Apibendrinant, galime konstatuoti, kad EKP nuo pat pradžių susidūrė su įvairiomis problemomis. Visų pirma, nebuvo aiškios EKP įgyvendinimo bei finansavimo programos. Europos komisarės Benitos Ferrero-Walder atsakingos už išorės santykius ir Europos kaimynystės politiką nuomone, EKP stiprinimas „Tai bendra iniciatyva, kuriai įgyvendinti būtina, kad veiksmų imtųsi abi pusės – ES ir jos kaimynės o taip pat [...] reikia daugiau Komisijos ir valstybių narių pastangų

[68] Presidency Progress Report. General Affairs and External Relations Council (GAERC), „*Strengthening the European Neighbourhood Policy*”, 2007 m. birželio 18–19 d.
[69] Europos integracijos studijų centras, „*Europos Sąjungos plėtra ir Rytų politika, 2003-2004*”, Vilnius: Sapnų sala, 2005. p. 27.
[70] Communication from the Commission, „*A Strong European Neighbourhood* Policy”, COM(2007) 774 final, Brussels: 2007m. gruodžio 5 d.
[71] Ten pat.
[72] *The EU's relations with its neighbours. A survey of attitudes in the European Union*. Special Eurobarometer 285 / Wave 67.3 – *TNS Opinion & Social.* Fieldwork: May-June 2007. Publication: September 2007.

siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi mūsų partneriams duotų pažadų ir kad mūsų pasiūlytos reformos iniciatyvos būtų konkrečios, patikimos ir atitiktų jų poreikius“.[73] Todėl 2007 m. pradėta svarstyti dėl priemonių kurių reikėtų imtis, kad EKP taptų realybe ir būtų suformuoti konkretūs ir aiškūs Vidužemio jūros šalių sąjungos ir Rytų partnerystės gairės.

1.4. Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga

Vidužemio jūros regionas, kaip prioritetinis, pabrėžiamas įvairiuose ES dokumentuose. Todėl, 2007 m. pradėta svarstyti kokių priemonių reikia imtis, kad EKP sustiprėtų pietų kryptimi. 2007 m. Prancūzijos Prezidentas N. Sarkozy pasiūlė įkurti Vidužemio Sąjungą (angl. *Union for Mediterranean*). V. Bonsignore teigimu, „prezidentui Sarkozy vertėtų paploti už Vidužemio jūros sąjungos idėją“[74], kurios dalyvės yra visos ES šalys, pietinės kaimynės dalyvaujančios EKP (išskyrus Libiją, kuri turi stebėtojo statusą), Vakarų Balkanų šalys, Mauritanija, Monakas, Turkija ir Arabų lyga, kuri nuo 2008 turi specialų statusą.[75]

2008 m. vasarį, ES užsienio ministrai pripažino EK komunikatą „Stipri EKP” kaip pagrindą tolimesnei EKP evoliucijai bei efektyvumui. Po to, kovo 13–14 d. Europos Vadovų Taryba pritarė Vidužemiui Sąjungos reikalingumui ir įpareigojo Europos Komisiją parengti konkrečius siūlymus dėl jos įkūrimo.[76]

2008 m. gegužės 20 d. Komisija priėmė komunikatą „Barselonos procesas: Vidužemio Sąjunga”, kuriame pabrėžiamas nuolatinis ES įsipareigojimas Vidužemio jūros regionui, kaip svarbiam strateginiam partneriui. Komisijos Pirmininkas J. M. Barosso kalbėdamas apie Barselonos procesą ir Vidužemio Sąjungą, palinkėjo stipresnės „politinės valios” vykdant tolesnį bendradarbiavimą.[77] Barselonos procesas nuo pat pradžios t. y. nuo 1995 m. yra pagrindinis Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių tarpregioninis bendradarbiavimas, apimantis 39 valstybes ir daugiau kaip 750 mln. žmonių[78]. Taip pat svarbu paminėti, kad EKP nuo pat pradžių atsižvelgė į regionų poreikius ir taikė diferencijuotą požiūrį Vidužemio jūros regionui, vis dėlto nauja iniciatyva siekiama kuo didesnį dėmesį skirti svarbiems regionui klausimams, tokiems kaip didelio masto nelegali migracija, energetinis saugumas, aplinkos apsauga, kova su terorizmu bei skurdo mažinimas.

---

[73] Europos Komisija. „*Ryžtinga Europos kaimynystės politika. Būtina dėti daugiau pastangų*”.
[74] Europos Parlamentas, „*Ketvirtadienį sesijoje: Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga*”. 2008 birželio 5 d.
[75] Europoean Commission External Relations, „*The Euro-Mediterranean Partnership*”.
[76] Council of the European Union, „*Council Conclusions on European Neighbourhood Policy*, Bruselis: 2008 m. vasario 18 d.
[77] Europoean Commission External Relations, „*The Euro-Mediterranean Partnership*”.
[78] Ten pat.

Daugiašaliams ES ir jos Vidužemio jūros regiono partnerių santykiams būtina suteikti naują politinį ir praktinį postūmį, t. y. pakelti šiuos santykius į aukštesnį politinį lygmenį, prisiimant daugiau bendros atsakomybės ir labiau ja dalinantis. Iki šios iniciatyvos nebuvo aiškios institucinės atsakomybės. Europos Parlamentas šiame procese dalyvavo pagal savo kompetenciją kaip politinė institucija vedanti dialogą bei ginanti ES vertybes ne tik Europos Sąjungoje, bet ir kaimyninėse šalyse, būtent per rezoliucijų (dėl Vidužemio jūros politikos įgyvendinimo) priėmimą. Europos Tarybos vaidmuo buvo suteikti politinį stimulą, o Europos Komisija per išorės santykių generalinį direktoratą rūpinosi išorės santykiais ir asociacijos bei bendradarbiavimo susitarimais. Visgi trūko aiškumo instituciniame susiskirstyme bei darbų pasidalijime. Todėl nenuostabu, kad siekiant suteikti naują impulsą Barselonos procesui pirmiausia pradėta nuo institucinės struktūros kūrimo. Nutarta:

- Rengti reguliarius Valstybių vadovų ir Užsienio reikalų ministrų susitikimus (kas dvejus metus), nustatyti bendrą pirmininkavimą šiems susitikimams, bei apibrėžti kasmet vykstančių užsienio reikalų ministrų, atskirų sričių ministrų, aukšto lygio pareigūnų bei Europos ir Vidužemio jūros regiono komiteto susitikimų tvarką.
- Įkurti Nuolatinį ES ir Vidužemio jūros valstybių atstovų komitetą.
- Įsteigti bendrą sekretoriatą su būstine Barselonoje.[79]

Manoma, kad naujas Barselonos proceso institucionalizavimo postūmis ne tik paspartins regioninius projektus, bet ir suteiks konkrečią naudą Vidužemio jūros pietinės pakrantės valstybių piliečiams. Be to, prioritetinių projektų nustatymas išplečia ir sustiprina ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą. Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga nustatė šešis prioritetinius projektus:

1. Vidužemio jūros išvalymas;
2. Jūrų ir sausumos kelių kūrimas;
3. Iniciatyvos dėl civilinės apsaugos kovoje su katastrofomis ir stichinėmis nelaimėmis;
4. Plėtoti Vidužemio jūros saulės energijos planą;
5. Iniciatyva Vidužemio jūros regiono verslo plėtrai;
6. Europos ir Vidužemio jūros regiono universiteto atidarymas Slovėnijoje.[80]

Taigi, Vidužemiui Sąjunga buvo įkurta 2008 m. liepos 13 d. Paryžiuje. Tų pačių metų lapkričio 3–4 d. Marselyje vykusio Vidužemio jūros regiono valstybių užsienio reikalų ministrų susitikimo metu buvo pasiūlyta iniciatyva „Barselonos procesas: Vidužemio jūros regiono

[79] Delonca G. Ch., „*La politique européenne de voisinage offerte au pays nouveaux voisins de l'Europe élargie. Relation avec les pays voisins du Sud*", 2007 gegužės 10 d.
[80] Bendras pranešimas apie Europos Sąjungos veiklą, 2005 m.

valstybių sąjunga". Nauja iniciatyva – siekiama pabrėžti ES ir Vidužemio jūros regiono strateginės partnerystės lygiavertiškumą, politinę ir ekonominę jos naudą bei paskatinti naujas bendradarbiavimo formas, ypač švietimo ir aukštojo mokslo srityse.[81]

Apklaustų ekspertų nuomonės dėl Vidužemio jūros regiono sąjungos vaidmens ir jos perspektyvų iš dalies sutapo. Ekspertas F. Cavatorta kritiškai vertina Sąjungos įkūrimą. Jo teigimu ji iš esmės nieko nekeičia, net priešingai, sulėtina demokratijos sklaidą (kuri ir taip Vidužemio jūros regiono šalyse yra silpna). Europos Sąjunga, F. Cavatorta teigimu, per ekonomikos modernizavimą mano rasianti atsakymus į visus klausimus, deja, nuošalyje paliktos svarbios problemos ir aktualūs klausimai arabų pasaulyje dažnai sukelia priešiškumą ir nepasitenkinimą europeizacijos procesu. Marina Patroucheva palankiau vertina Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos įkūrimą. Sąjunga jau padeda spręsti aktualius regionui klausimus, iš kurių svarbiausiais ekspertė įvardijo - energetinį saugumą bei aplinkos apsaugą (vanduo, saulės energija, Vidužemio jūros išvalymas). Įvardinusi teigiamas Vidužemio jūros regiono sąjungos puses, ekspertė išreiškė susirūpinimą, kad sunkiau suderinami klausimai, tokie kaip migracija, valstybių politiniai rėžimai, Izraelio ir palestinos konfliktas neakcentuojami, todėl natūraliai kyla klausimas dėl šios sąjungos tolimesnio vaidmens ir įtakos strateginių klausimų sprendimams.

Naujos iniciatyvos (Vidužemio jūros regiono sąjungos įkūrimas) paskatino ir finansavimo pertvarką. Rengiant naująją Europos kaimynystės ir partnerystės programą didelių diskusijų susilaukė klausimas, koks turėtų būti programos biudžetas. Iš pradžių EKPP siūlytas kiekis buvo 14,93 milijardai eurų 2007–2013 m. laikotarpiui. Tačiau galiausiai buvo sutarta dėl 12 milijardų eurų sumos.[82] Nors ši suma yra beveik 20 proc. mažesnė nei iš pradžių Komisijos siūlyta, tačiau ji yra 32 proc. didesnė nei ankstesniu finansiniu laikotarpiu (2000–2006 m.) buvusi suma. Svarbu pažymėti, kad parama pagal šį instrumentą gali būti teikiama ir kaimyninėms šalims ne EKP partnerėmis, t.y. Libijai ir Baltarusijai.

Apibendrinant galime teigti, kad platesnio dialogo ir aktyvesnio bendradarbiavimo laikoma Barselonos konferencija nustatė plataus tarpregioninio bendradarbiavimo ilgalaikę politiką. Natūralu, kad abiejų Vidužemio jūros krantų vienijimas pradėtas 1995 m. nebuvo lengvas ir susidūrė su įvairias uždaviniais bei sunkumais. 2004 m. Europos kaimynystės politika suintensyvino ES ir Vidužemio jūros šalių dialogą, kurį sustiprino 2008 m. įkurta Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga.

[81] „*Barselonos procesas : Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga*", Briuselis: 2009 m. vasario 19 d.
[82] Canciani, E. „*European Financial Perspective and the European Neighbourhood and Partnership Instrument. Mediterranean Politics*", 2007.

1.5 EKP kritika ir vertinimas

2006, 2008 ir 2009 m. Europos Komisija parengė ir pristatė ataskaitas apie EKP įgyvendinimą, kurios susideda iš bendro įvertinimo, bendro progreso pagal atskirus sektorius ir galiausiai pateikiamos ataskaitos apie kiekvienos konkrečios politikoje dalyvaujančios šalies partnerės progresą. 2009 m. balandį pateikta ataskaita apie Europos kaimynystės politikos įgyvendinimą ir padarytą pažangą per 2008-uosius metus[83]. Ataskaitoje pabrėžiama, kad pasaulinė ekonominė krizė, konfliktai (karas tarp Rusijos ir Gruzijos 2008 m. rugpjūtį ir Izraelio intervencija į Gazos ruožą 2008 m. gruodį/2009 m. sausį) įtakojo ir neigiamai paveikė tiek ES, tiek ES kaimynes. Rytiniai partneriai ir ES metų pabaigoje nukentėjo ir nuo dujų tiekimo sutrikdymų, dėl kilusių Ukrainos ir Rusijos nesutarimų.[84] Nepaisant šių iššūkių 2008 metais tęsėsi laipsniškas EKP gilinimas, paremtas 2007 m. gruodžio mėn. Komisijos pasiūlymais ir dviejų naujų iniciatyvų parengimu: liepą, remiantis Komisijos komunikatu, pradėta Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga, o gruodį Komisija pateikė ambicingą Rytų partnerystės pasiūlymą.[85] Atlikus trijų 2006 metų[86], 2008 metų[87] ir 2009 metų[88] ataskaitų analizę, galime konstatuoti, kad nepaisant sudėtingos pasaulinės padėties, matoma teigiama linkme vykstančios reformos tiek rytuose, tiek pietuose. Žinoma, kai kuriose srityse yra dar daug sunkumų, kaip pavyzdžiui nemažėjanti korupcija, aukštas nedarbo lygis, nepakankamai užtikrinamos žmonių teisės ir laisvės. Tačiau išanalizavus atskirų šalių pažangos ataskaitas, matome, kad EKP nauda yra nenuginčijamas ir akivaizdus faktas.

Visgi EKP yra dažnai kritikuojama. Pasak Karen E. Smith, Europos Sąjungai išlieka trys svarbūs iššūkiai:[89]

1. ES plėtros klausimas yra vienas svarbiausių Europos kaimynystės politikos neaiškumą didinančių veiksnių. Visuose EK ir Tarybos dokumentuose, oficialių pareigūnų kalbose nuolat yra pabrėžiama, kad EKP yra griežtai atskirta nuo narystės ES galimybės, tačiau panašu, kad daugelis, šalių kaimynių šį faktą ignoruoja.
2. Antra svarbi problema yra ta, jog ES turi nedaug realios galios daryti įtaką sprendžiant bendras kelių kaimyninių šalių problemas. Tai itin akivaizdu žvelgiant į, pvz., Izraelio ir

[83] Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, „*Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2008*", COM(2009) 188/3, Briuselis: 2009 balandžio 23 d.
[84] Ten pat.
[85] Ten pat.
[86] Commission staff working document accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on strengthening the European Neighbourhood Policy. Overall assessment, SEC(2006) 1504/2, Briuselis: 2006 gruodžio 6 d.
[87] Communication from the Commission to the Parliament and the Council, „*Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2007"*, COM(2008) 164, Briuselis: 2008 balandžio 3 d.
[88] Ten pat.
[89] Smith, K.E. „*The outsiders: the European neighbourhood policy*", International Affairs, Jul 2005, Vol. 81 Issue 4, p757-773, 17p, 2 charts.

Palestinos autonomijos konfliktą. Abi šios valstybės yra EKP šalys partnerės, tačiau ši naujoji politika neturi daugiau galimybių ir priemonių tokio pobūdžio konfliktams spręsti, nei anksčiau.[90]

3. Trečia – tai nesugebėjimas darniai kurti Europos kaimynystės politiką, susieti visas į kaimynystės politiką įeinančias šalis. Čia turima omenyje ne politikos darna vienos šalies atžvilgiu, o sugebėjimas susieti visas skirtingas šalis partneres. Žinoma, tai lemia vienas pagrindinių EKP bruožų – ES ir kaimynių dvišališkumas, t. y. su kiekviena šalimi atskirai sudaromi veiksmų planai.[91] Iki naujų Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos ir Rytų partnerystės iniciatyvos tai buvo praktiškai neįmanoma, nes tiek geografiškai, tiek ekonomiškai, politiškai, kultūriškai ar socialiai egzistavę mastai neleido to padaryti[92]. Tačiau egzistuoja tam tikros problemos, kaip, pvz., energetikos, aplinkos apsaugos klausimai, kurie būdingi ir aktualūs jei ir ne visoms EKP šalims partnerėms kartu, tai bent jau gali būti bendri vienam regionui. Todėl tikimasi, kad naujos Europos kaimynystės politikos iniciatyvos leis bendradarbiauti visų pirma regionais, o vėliau vesti diskusijas ir platesniame kontekste.

Apklausti ekspertai pritarė teiginiui, kad Europos kaimynystės politika pasiteisino, tačiau pabrėžė, kad yra trūkumų, kuriuos būtina taisyti. F. Cavatorta teigimu, reikėtų nuspręsti, koks pagrindinis šios politikos principas ir kuria kryptimi ji bus toliau plėtojama. Ekspertas iškelia klausimą ,,EKP tai tik Europos ekonominių ir strateginių interesų apsaugojimas?". Jo nuomone atsakymas yra aiškus. Europai dar nepavyko išspręsti prieštaravimų, kurie kyla dėl skirtingų politinių sistemų, kultūrinių ar religinių tradicijų, todėl ES linkusi ir toliau susikoncentruoti ties ekonominiais mechanizmais. M. Patroucheva nuomone, po 2004 m. plėtros ES priartėjo prie skurdžių ir konfliktuojančių zonų (rytų Europos konfliktai: pietų Kaukazas, Moldavija, Izraelio ir Palestinos konfliktas). Rūpestį kelia ir nelegali imigracija, augantis organizuotas nusikalstamumas. Taigi, ekspertės teigimu, Europos kaimynystės politika buvo būtina siekiant užtikrinti ES saugumą, demokratijos sklaidą bei toliau plėtojant energetinį ir ekonominį bendradarbiavimą.

Reikia pripažinti, kad labai sunku išmatuoti EKP efektyvumą, nes iš esmės EKP progresas yra vertinamas pagal tai, kaip sėkmingai šalys įgyvendino veiksmų planus. Dar vienas kelias, siekiant įvertinti Europos kaimynystės politiką – horizontaliai analizuoti EKP veiksmus ir pasiekimus

[90] Emerson, M. Noutcheva, G. Popescu, N. ,,European Neighbourhood Policy Two Years on: Time indeed for an ENP Plus", CEPS Policy Brief (CEPS Policy Brief), issue: 112/2007, p. 132.
[91] Europos Komisija, *The Policy: How does the European Neighbourhood Policy work*.
[92] Euromed, ,,*EU´s Eastern Partnership Has a Lower Status than the Union for the Mediterranean* ".

vienoje pasirinktoje politikos srityje. Šiame darbe pasirinkta ES vykdoma švietimo ir aukštojo mokslo politika Vidužemio jūros regione.

2. EUROPOS SĄJUNGOS ŠVIETIMO POLITIKA VIDURŽEMIO JŪROS REGIONE

2.1. Švietimo politikos pradžia

Siekiant suvokti šiandieninę Europos Sąjungos švietimo politiką, neišvengiamai turime trumpai aptarti svarbiausias iniciatyvas ir dokumentus. Francis Danvers analizuojantis ES švietimo sistemą kartais kategoriškai teigia, kad „nebuvo bendros švietimo politikos Europoje, ir ji staiga neatsirado nei po Mastrichto nei po Amsterdamo sutarčių"[93], visgi pripažįsta, kad tam tikri švietimo politikos aspektai buvo nuo pat Europos bendrijos susikūrimo pradžios.

1971 m. pirmą kartą susirinkę Europos Bendrijos valstybių švietimo ministrai sutarė dėl bendradarbiavimo principo švietimo srityje, tačiau tik 1976 m. vasario mėnesį pasirašytos rezoliucijos veiksmų plane įvardijami prioritetai: „1. Kultūrinis ir profesinis imigrantų darbininkų rengimas; 2. Valstybių narių švietimo sistemų ryšių stiprinimas, diplomų ir profesinių kvalifikacijų pripažinimas; 3. Dokumentai ir statistika (įskaitant informacinės knygos ruošimą studentams); 4. Bendradarbiavimas aukštojo mokslo srityje, mobilumas ir bendras universitetų pajėgumų, ekvivalentiškumas; 5. Užsienio kalbų mokymas; 6. Teisės ir galimybės į mokslą užtikrinimas."[94] Pagrindinis tikslas – siekti kuo geriau ir išsamiau susipažinti su Europos šalių švietimo sistemomis bei sustiprinti valstybių narių bendradarbiavimą šioje srityje. 1980 m. Europos Komisija paskatino valstybių narių bendradarbiavimą švietimo srityje sukurdama Europos švietimo informacijos tinklą (Eurydice). Dar konkretesni veiksmai skatinantys glaudesnį bendradarbiavimą tarp aukštojo mokslo įstaigų buvo įtvirtinti Stuttgarto (Vokietija) ir Fontainebleau (Prancūzija) deklaracijose. 1983 m. Stuttgarto deklaracijos trečiame straipsnyje kalbama apie būtinybę stiprinti aukštojo mokslo bendradarbiavimą plėtojant dėstytojų ir studentų mainus, inicijuojamas keitimasis patirtimi bei žiniomis.[95] 1984 m. Fontainebleau deklaracijoje akcentuojama, bendros diplomų ir laipsnių pripažinimo sistemos sukūrimo būtinybė.[96] Taigi, pagrindinis faktorius, sąlygojęs didesnį susidomėjimą švietimo politika ES lygmeniu buvo vieningų nuostatų, susijusių su abipusiu aukštojo mokslo diplomų priėmimu skatinimas.

[93] Danvers, F. „*500 Mots-Clef Pour l'éducation et la Formation tout au long de la vie 1992-2002*", Presse Universitaire du Septentrion, 2003.
[94] Europos Taryba. Parlamentinės Asamblėjos trečioji sesija (trečioji dalis) 29 sausis -2 vasario 1979. Darbo dokumentas VI tomas Strasbūras. P. 18
[95] Déclaration sollennelle sur l'Union européenne, Stuttgart, 1983 m. birželio 13 d.
[96] Conseil Européen des 25/26 juin 1984 a Fontainebleau.

Nagrinėjant ES švietimo politiką, būtinai reikia išskirti 1985 metus, kai Europos Komisijos prezidentu tampa Jacques Delors, kuris, anot Francis Danvers, „žymi naujas ambicijas ir naują politinę bendradarbiavimo aukštojo mokslo srityje etapą".[97] Nuo 1985 m. pradėtos aktyvesnės diskusijos apie švietimo politikos būtinybę bei imtasi pirmųjų konkrečių veiksmų – 1987 m. birželio 15d. pradėta Erasmus programa, kuri iki šiol vaidina svarbų vaidmenį ES aukštajam mokslui.

Nuo 1990 m. Europos Taryba įsipareigojo sustiprinti ryšius ir su Vidužemio jūros šalimis. Ko pasėkoje daugiau finansinių lėšų buvo skiriama ir švietimo sektoriui. Galime suskirstyti bendradarbiavimą ir skiriamą finansinę pagalbą į dvišalį (kiekviena ES šalis narė pasirinka finansuoti ir kontroliuoti atitinkamą projektą vienoje pasirinktoje Vidužemio regiono šalyje ar visame regione) ir daugiašalį (šiame bendradarbiavime turi dalyvauti mažiausiai dvi ES narės, finansinė pagalba susideda iš valstybių narių nacionalinių biudžetų skirtų lėšų ir Europos investicinio banko paramos).[98] Europos investicinis bankas ir Pasaulio bankas tapo vieni iš didžiausių Vidužemio jūros regiono šalių rėmėjų, o taip pat JAV tarptautinę vystymo agentūra (USAID) ir Jungtinių Tautų vaikų fondas (UNICEF), kurie įgyvendina programas prisidedančias prie švietimo kokybės gerinimo.[99]

Kadangi švietimas nebuvo prioritetinė Bendrijos sritis, tiek ES viduje, tiek už jos ribų nebuvo kreipiamas didelis dėmesys švietimo ir mokymo plėtrai bei gerinimui. Nepaisant to, Vidužemio jūros regiono šalims buvo skiriamas finansavimas keturiais finansiniai protokolais 1976–1996 m. laikotarpiu: pirmasis (1976–1981), antrasis (1981–1986), trečiasis (1986–1991), ketvirtasis (1991–1996).[100]

Trečia lentelė: ES finansinis bendradarbiavimas su trečiosiomis Vidužemio jūros regiono šalimis milijonais dolerių

	Iš viso skirta lėšų	Iš biudžeto	Iš Europos investicinio banko
1978 – 1991 (trys pirmieji protokolai)	4872	2311	2561
1992 – 1996 (ketvirtasis protokolas)	2731	1236	1495
1992 – 1996 (papildomai skirta)	2334	264	2070

Europos Komisijos duomenys.[101]

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad 1992 m. sustiprintas ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimas, padidinta finansinė pagalba. Susumavus duomenis išryškėja, kad

[97] Francis Danvers „*700 mots-clefs pour l'éducation : 500 ouvrages recensés (1981-1991)*" Presse Universitaire de Lille, 1994.
[98] Boutrolle, C., Moustier E., „*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*".
[99] Ten pat.
[100] Ten pat.
[101] Ten pat.

ketvirtuoju protokolu, keturių metų laikotarpiui (1992–1996 m.) ES Vidužemio jūros regiono šalims paskyrė 5065 mln. eurų. Tuo tarpu trimis ankstesniais protokolais, kurie apima trylikos metų tarpą (1978-1991 m.), kartu sudėjus skirtas mažesnis finansavimas (iš viso skirta 4872 mln. eurų). Akivaizdu, kad finansavimas išaugo, tačiau jis vyko chaotiškai, nes nebuvo lėšų paskirstymo schemos.

Švietimas nebuvo prioritetinė sritis, todėl jai 1978 – 1991 m. laikotarpiu skirti tik 6% bendros finansinės paramos. Nuo 1992 m. švietimui skiriamos lėšos išauga iki 23%.[102] Žemiau pateikiamoje ketvirtoje lentelėje matome ne tik sumas, kurios buvo skirtos švietimui 1978 – 1995 m. bet ir šio finansavimo nenuoseklumą.

Ketvirta lentelė: Vidužemio jūros regiono šalims skirta finansinė parama (mln. dolerių) 1978–1995 m. Švietimui skirta suma procentais.

Šalis	Finansinė pagalba 1978–1991 m.				Finansinė pagalba 1992–1995 m.			
	daugiašalė pagalba	Lėšos skirtos švietimui	Dvišalė pagalba	Lėšos skirtos švietimui	daugiašalė pagalba	Lėšos skirtos švietimui	Dvišalė pagalba	Lėšos skirtos švietimui
Alžyras	181	0%	768	2%	183	0%	211	4%
Egiptas	656	0%	11530	9%	788	0%	7569	2%
Izraelis	-	-	3585	1%	-	-	3781	68%
Jordanija	133	11%	398	13%	291	0%	413	33%
Marokas	504	25%	1693	0%	318	3%	582	6%
Tunisas	276	2%	1641	1%	90	10%	284	14%
Iš viso:	2992	2%	22247	6%	1860	1%	13113	22%

Europos Komisijos duomenys[103]

Vidužemio jūros regiono šalių švietimui lėšos buvo skirstomos netolygiai. Marokui ir Jordanijai (1978-1991 m.) skirta didžiausia finansinė pagalba švietimo sektoriui, tuo tarpu kitos šalys, pavyzdžiui Izraelis ir Alžyras aptariamu laikotarpiu buvo ignoruojamos. Izraelis nebuvo remiamas dėl pakankamai aukšto švietimo lygio, be to, lemiamas faktorius buvo finansinė parama, kurią Izraeliui skyrė Jungtinės Amerikos Valstijos. Marokas gavo didžiausią paramą, tačiau tai sąlygojo ypač prasta šios šalies švietimo ir mokslo padėtis. Pavyzdžiui Maroke ir iki šiol yra pats didžiausias neraštingumas regione.[104]

1991 priimti keli ES memorandumai pabrėžė diplomų ir kvalifikacijų pripažinimą ES ribose, akcentuota įvairiapusė švietimo sanglauda, taip pat pirmą kartą buvo panaudotas ,,bendros švietimo

[102] Boutrolle, C., Moustier E., ,,*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*".
[103] Ten pat.
[104] Ten pat.

politikos" apibrėžimas.[105] 1992 m. Mastrichto sutartis švietimą oficialiai pripažino ES kompetencijos sritimi, kaip teigiama trečiame sutarties straipsnyje ,,skatinti kokybišką švietimą ir mokymą bei šalių narių kultūrų klestėjimą".[106] 1993 m. Komisijos išleista Žalioji knyga dėl Europos švietimo, pabrėžė švietimo pridėtinė vertę ir dar kartą akcentavo bendros švietimo politikos būtinybę bei įtraukė multikultūrinio švietimo skatinimą.[107]

Apibendrinant pirmuosius žingsnius švietimo politikos link, galime konstatuoti, kad nors švietimo politika nebuvo prioritetinė Europos Bendrijos sritis, tačiau jos svarba buvo suvokta nuo pat pradžių. F. Cavatorta įsitikinęs, kad švietimo ir aukštojo mokslo politika ES viduje vykdoma pakankamai efektyviai. Tuo tarpu už ES ribų ekspertas nemato šios politikos efektyvumo. A. Dargytė-Burokienė palankiausiai iš visų apklaustų ekspertų įvertino ES sukurtą švietimo politikos mechanizmą ir konkrečius įgyvendinamus instrumentus. Ekspertė pabrėžė, kad finansinės programos remia bendradarbiavimą švietimo srityje ne tik ES viduje, bet ir su šalimis ne narėmis (per Tempus IV, Erasmus Mundus, ALFA III (Lotynų Amerika) ir kitas programas). Ekspertė M. Patroucheva pabrėžė, kad švietimo sritis ilgą laiką nebuvo ES prioritetų sąraše, be to, tik visai nesenai pradėtos diskusijos dėl galimybės švietimo reikalus bent dalinai perduoti ES kompetencijai.

Apžvelgus švietimo politikos pradžią, galime konstatuoti, kad iki 1995 m. ES viduje buvo padaryta akivaizdi pažanga švietimo ir aukštojo mokslo politikoje, tuo tarpu Vidužemio jūros regiono atžvilgiu švietimo iniciatyvų, be skiriamos finansinės pagalbos, nematyti.

2.2. Švietimo politikos esminiai pokyčiai po 1995 m.

Žmogiškojo kapitalo teorija, švietimą įvardija vienu iš svarbiausių faktorių lemiančių ekonominį ir socialinį šalių vystymąsi. Galima teigti, kad būtent ši teorija sąlygojo didžiųjų tarptautinių organizacijų (UNESCO, Pasaulinio banko) ir žinoma ES didesnį susidomėjimą švietimu, mokslu bei moksliniais tyrimais. Nuo 1995 m. švietimo politika ES lygmeniu įgauna vis didesnį svorį.

1995 m. ES ribose pradėtos svarbios Socrates (bendradarbiavimo švietimo srityje programa, kurią 2007 pakeičia ,,mokymosi visą gyvenimą" programa) ir Leonardo da Vinci (nukreipta į profesinį mokymą) programos. Europos Parlementas pritarė pasiūlymui 1996 metus paskelbti ,,Švietimo ir mokymosi visą gyvenimą" metais.[108] Komisijos veiksmai – (1995 m. priimta švietimo ir mokymo Baltoji knyga: ,,besimokančios visuomenės link", kurioje išskirti trys pagrindiniai

[105] Vocational Training in the European community: Challenges and Future. Brussels-Luxembourg 1994.
[106] Europos Sąjungos programa, ,,*kultūra2000*",
[107] Green paper on the European Dimension of Education. COM(93) 457 final, 29 September 1993.
[108]Europos Parlamentas, Europos metų Sąrašas.

aspektai: informacinės visuomenės, internacionalizacijos bei mokslo ir technikos sklaida švietimo gerinimui[109]) įrodo, kad atsižvelgiant į vystymosi tikslus, Komisija akcentuoja švietimo svarbą visuomenės ir ekonomikos vystymuisi.[110]

1997 m. Amsterdamo sutartimi, Bendrija deklaravo paramą švietimo kokybės kėlimui. Sutarties 149 straipsnyje teigiama, kad „Bendrija prie švietimo lygio kėlimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama jų veiksmus bei imdamasi papildomų veiksmų, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir gerbdama jų kultūrų bei kalbų įvairovę".[111]

Prasidėjusios diskusijos dėl švietimo politikos svarbos tapo vis intensyvesnės ir paskatino 29 šalių (Žr. antrą priedą) susivienijimą, kuris buvo įtvirtintas 1999 m. Bolonijos deklaracija. Šalys išsikėlė tikslą – iki 2010 m. sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę. Įgyvendinant Bolonijos procesą aukštojo mokslo sistemos Europos šalyse turi užtikrinti:

1. Bendros aukštojo mokslo erdvės kūrimą;
2. Aukšto lygio išsilavinimą tiek Europos Sąjungos, tiek užsienio piliečiams;
3. Europos švietimo sistemos konkurencingumo ir patrauklumo skatinimą;
4. Aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą Europos darbo rinkai;
5. Dėstytojų ir studentų mobilumo skatinimą;
6. Aukštojo mokslo sistemos skaidrumo ir lankstumo didinimą.[112]

2000 m. kovo 23–24 d. Europos Vadovų Taryba Lisabonoje paskelbusi „Mokymosi visą gyvenimą" memorandumą išsikėlė strateginį tikslą – tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje. A. Dargytės Burokienės teigimu, Bolonijos procesas ir bendras tikslas harmonizuoti ES šalių švietimo sistemas susilaukė plataus palaikymo ne tik iš ES valstybių narių, bet ir iš trečiųjų šalių. Ekspertė konstatuoja, kad Bolonijos procesas prie kurio prisijungė ir EKP dalyvaujančios Vidužemio jūros regiono šalys (Žr. antrą priedą) sąlygojo glaudesnį bendradarbiavimą švietimo ir aukštojo mokslo srityse: pradėti rengti pasauliniai Bolonijos politikos forumai, atskiri regionai pradėjo ieškoti būdų savo regione kurti „vieningos Europos aukštojo mokslo erdvės modelius", kaip Afrikoje ar Azijoje.

Prasidėjus Bolonijos procesui Europos ministrų taryba buvo įpareigota numatyti konkrečias priemones švietimo sistemų gerinimui, atsižvelgiant į nacionalinę įvairovę. Priėmus konkrečių švietimo ir mokymo sistemų ateities tikslų ataskaitą 2001 m., sekančiais, 2002 metais priėmė

[109] White paper on education and training, Teaching and learning towards the learning society.
[110] Conseil de l'Europe, Enseignement supérieur et recherche.
[111] Association for teacher education in Europe, Education in the Mediterranean region 2009 birželio 10d.
[112] Švietimo mainų paramos fondas, „*Bolonijos procesas*",

išsamią darbų programą bei išplėtė tikslą – siekti, kad iki 2010 m. Sąjungos švietimo ir mokymo sistemos taptų pasauliniu standartu.[113]

Europos Komisija komunikate „Paverskime realybe visą gyvenimą trunkantį mokymąsi Europoje" 2001 m. lapkritį, pabrėžė dar kelis svarbius aspektus. Lanksčių ir prisiderinančių prie besimokančiųjų poreikių bendradarbiavimo sistemų kūrimą, bei paslaugų tinklų, padedančių įveikti įvairias mokymosi kliūtis plėtojimo.[114] Taigi, ES peržengusi į naują tūkstantmetį pagrindine švietimo strategine kryptimi 2000–2006 m. įvardijo atviros, dinamiškos ir pavyzdinės Europos švietimo erdvės sukūrimą.[115]

Švietimo klausimai aktualūs pasauliniu mastu, todėl bendrai ieškoma sprendimų. Pavyzdžiui, 2000 m. balandžio mėnesį pasauliniame švietimo forume Dakare, buvo patvirtinti ir išplėsti tarptautinės bendruomenės įsipareigojimai visuotinio švietimo įtvirtinimui ir mokymo kokybės gerinimui. Švietimas akcentuojamas, kaip viena pagrindinių priemonių kovoje su skurdu ir kaip viena svarbiausių politikos krypčių, tiesiogiai sąlygojanti ekonomikos augimą.[116] Teigiama, kad Švietimo plėtra turi būti subalansuota, t. y. turi užtikrinti, kad studentams butų suteikiamos lygios galimybės, kad kvalifikacija atitiktų rinkos paklausą taip siekiant sumažinti nedarbą.[117] Švietimo ir mokslo svarba akcentuojama tarptautinės bendruomenės, ES buvo impulsas intensyvesnės švietimo politikos plėtojimui. Kopenhagos deklaracija geriausias to įrodymas. Tačiau dar iki jos, buvo nubrėžti šie švietimo kokybės, prieinamumo ir efektyvumo plėtotės tikslai:

1. Europos mokymosi standartų stiprinimas.
2. Švietimo prieinamumo palengvinimas visų amžiaus grupių asmenims plečiant mokymosi visą gyvenimą galimybes ir švietimo adaptavimas įvairioms specifinėms grupėms.
3. Bendrųjų gebėjimų, atitinkančių žinių visuomenės reikalavimus, ugdymas.
4. Švietimo erdvės atvėrimas bendruomenei, Europai ir pasauliui. Per užsienio kalbų mokymąsi, mokytojų/dėstytojų ir mokinių/studentų mobilumą bei stiprinant švietimo ir verslo pasaulio sanglaudą.
5. Tikslingesnis finansinių resursų panaudojimas.[118]

---

[113] Ten pat.
[114] Communication from the commission:,, *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*", COM (2001) 678 final, Brussels, 21.11.2001
[115] Ten pat.
[116] Communication de la commission au conseil et au parlement europeen „*sur l'education et la formation dans le contexte de la réduction de la pauvreté dans les pays en développement*" , Bruxelles, le 06.03.2002 COM (2001) 59 galutinis
[117] Ten pat.
[118] Report from the commission the concrete future objectives of education systems, Brussels, 31.01.2001 COM(2001) 59 final.

Taigi, įgyvendinant Lisabonos strategiją, Bolonijos, procesų gaires, kuriant bendras Europos aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų erdves, prioritetinėmis švietimo ir mokslinių tyrimų plėtros kryptimis laikomos pastangos didinti užimtumą, pramonės konkurencingumą ir siekiama, kiek įmanoma labiau stiprinti šalių intelektinį potencialą.[119]

2002 m. Kopenhagos deklaracija – yra tiesioginė ir konkreti Lisabonoje ir Barselonoje priimtų tikslų įgyvendinimo tąsa. Joje išryškinami šie prioritetai:

- Europinė dimensija, kurios tikslas – sustiprinti šalių bendradarbiavimą skatinant mobilumą, tarpinstitucinį bendradarbiavimą, partnerystę, kitas tarptautines iniciatyvas, siekiant sukurti pavyzdinę profesinio mokymo erdvę Europoje.
- Skaidrumas, informavimas ir konsultavimas, siekiant stiprinti skaidrumą per informacinių priemonių ir tinklų racionalizavimą (Europos CV, Europass, diplomų priedų įvedimą). informacijos ir paramos sistemų stiprinimą, didžiausią dėmesį skiriant mokymosi paslaugų pasiekimui didinti.
- Kompetencijų ir kvalifikacijų pripažinimas įvedant bendrus kompetencijų ir kvalifikacijų pripažinimo principus, taikant Europos kreditų įskaitymo sistemą (profesiniame rengime, bei kuriant neformaliai įgytų žinių ir kompetencijų vertinimo principus.
- Kokybės garantavimas, atsižvelgiant į bendrus kokybės vertinimo kriterijus bei mokinių ir mokytojų poreikius kelti profesinę kvalifikaciją.[120]

Susipažinus su pagrindiniais Europos Sąjungos švietimo dokumentais akivaizdžiai matome, kad nėra vieningos Europos Sąjungos švietimo politikos ar švietimo standartų. Žinoma, švietimo srityje negreitai pasiekiami rezultatai tiek nacionaliniame lygmenyje, tuo labiau Europos Sąjungos mastu. Apžvelgtame laikotarpyje pamažu pradėjo formuotis Europos švietimo vizija, o švietimo ir profesinio mokymo sistemų atvėrimas kitų pasaulio šalių gyventojams,[121] kaip matysime toliau, suartino ES ir Vidužemio jūros regiono šalis šioje srityje.

Taigi, pereinant prie pokyčių įvykusių Vidužemio jūros regione, dar kartą akcentuotina, kad Barselonos konferencijos metu 1995 m. buvo aptarti švietimo klausimai. Pirmas konkretus žingsnis žengtas tų pačių metų lapkričio mėnesį – pradėtas bendradarbiavimas mokslinių tyrimų ir technologijų srityje Vidužemio jūros regione. Šis žingsnis išplėtė Vidužemio jūros regiono

[119] Lietuvos Respublika, Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų, pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai
[120] „The Copenhagen Declaration"
[121] Lietuvos Respublika, Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų, pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai

partnerystės sritis ir sąlygojo Europos ir Vidužemio jūros mokslinių tyrimų erdvės kūrimo pradžią.[122]

Dar vienas svarbus faktorius, rodantis ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimo švietimo srityje užuomazgas – 1996 m. prasidėjusi MEDA programa. Dalis lėšų, skiriamų socialiniam sektoriui, buvo nukreipiamos į švietimą bei aukštąjį mokslą. 1978–1999 m. ES finansavo tik dvidešimt su švietimu susijusių projektų, kurių daugiau nei puse per MEDA programą. Ir jie buvo nukreipti tik į kelias šalis: Marokas – 9 projektai, Tunisas ir Turkija po 5 projektus. Pagalba pasinaudojo ir Egiptas su Jordanija.[123] (Programų pobūdis ir skirtas finansavimas kiekvienai iš valstybių pateikiamas prieduose Žr. trečią priedą).

Penkta lentelė: Lėšų paskirstymas MEDA I finansavimo laikotarpiu.

Laikotarpis	Švietimas	kiti socialiniai sektoriai	ekonominė infrastruktūra	Gamyba	Iš viso
1996–1999	8%	17%	72%	3%	100%

OCDE duomenys[124]

Peržvelgus pateiktus duomenis, akivaizdžiai matome, kad gaunamos lėšos buvo paskirstomos netolygiai. Daugiausiai, net 72 procentai skiriami ekonomikai, tuo tarpu švietimo finansavimas nesiekia net dešimties nuošimčių.

Švietimo politikos svarba palaipsniui imta akcentuoti ne tik ES viduje, bet ir už jos ribų (tame tarpe ir Vidužemio jūros regiono šalyse), todėl Komisijos Komunikatas Tarybai ir EP „Dėl švietimo ir mokymo siekiant sumažinti skurdą besivystančiose šalyse" pabrėžia, kad pagrindinis dėmesys kovojant su skurdu ir siekiant pagerinti vystymąsi turėtų būti kreipiamas būtent į švietimą. Akcentuojamas šalių vaidmuo ir nustatomi trys prioritetai, kuriuos Bendrija įsipareigoja remti:

- pagrindinis išsilavinimas;
- mokytojų rengimas;
- parama aukštajam mokslui, ypač regioniniu lygmeniu.[125]

Vidužemio jūros regiono šalyse švietimo, mokymo ir aukštojo mokslo situacija buvo labai prasta. Šis faktorius stabdė ekonominę plėtrą ir lėtina šalių vystymosi tempus. Šį teiginį pagrindžia toliau pateikiami statistiniai duomenys šeštoje lentelėje.

[122] Commission Européenne, „*Vers un espace euro-méditerranéen de l'enseignement supérieur et de la recherche scientifique*",

[123] Clothilde Boutrolle ir Emmanuelle Moustier „*Le financement européen de l'éducqtion en Méditerranée: une analyse comparatative des flux bilatéraux et multilatéraux*".

[124] Ten pat.

[125] Education and training in the context f poverty reduction.

Šešta lentelė:Švietimo situacija Vidužemio jūros šalyse 1995 m. (procentais)

	Alžyras	Kipras	Egiptas	Izraelis	Jordanija	Marokas	Tunisas	Turkija
Neraštingumo	46,8	5,6	52,0	5,0	20,8	61,4	40,3	20,8
Studentų sk.*	1067	1069	1612	2845	2165	963	1176	1932
Pradinis	27,9	19,4	23,8	17,3	27,5	26,4	28,1	30,6
Vidurinis	17,6	13,1	20,8	-	16,5	17,8	-	25,7

*Studentų skaičius 100 000 gyventojų. Unesco ir pasaulinio Banko duomenys.[126]

Kaip matome iš pateiktų statistinių duomenų, švietimo ir mokslo situacija Vidužemio jūros regione yra sudėtinga, aukštas neraštingumo lygis, didelė dalis vaikų nelanko mokyklos ir visiškai negauna, arba gauna nekokybišką švietimą įvairiais lygmenimis. Žinoma, apibrėžti ir išmatuoti švietimo kokybę yra sunku, tačiau vienas pirmųjų efektyvumą ir vystymosi procesą rodančių veiksnių yra vyriausybių suderinti politikos siekiai švietimo klausimais ir finansavimo skyrimas. Bendrija padidino finansavimą Vidužemio regiono šalių švietimui, siekiant pagerinti sistemų našumą ir kokybę, bei skatinti lyčių lygybę. Tačiau Bendrija siekia būti „katalizatoriumi“ ne tik skiriant paramą iš biudžeto, bet ir užtikrinant, kad ištekliai bus tikslingai panaudojami ir nukreipiami į svarbiausias sritis. Suvokta, kad nepakanka padidinti finansavimą, būtina atsižvelgti ir į skirtumus, kurie egzistuoja tarp šalių. Be to, pačios šalys, savo ruožtu privalo siekti kuo didesnio savo švietimo sistemų veiksmingumo atitinkamai skirdamos didesnę nacionalinių biudžetų dalį.[127]

Septinta lentelė: Europos Sąjungos pagalba švietimui (nacionalinių biudžetų išlaidos švietimui procentais)

Šalis	1978–1994	1995–1998
Alžyras	0,06	0,15
Kipras	0,34	4,19
Egiptas	4,06	7,52
Izraelis	6,08	6,70
Jordanija	5,60	8,70
Marokas	1,07	1,97
Tunisas	0,81	3,02
Turkija	0,18	0,79

Lentelė sudaryta remiantis OCDE, Europos Komisijos ir Unesco duomenimis[128]

[126] Boutrolle, C., Moustier E., „*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*"
[127] Ten pat.
[128] Ten pat.

Matome, kad nuo 1995 metų vyriausybės nusprendė skirti didesnį finansavimą švietimui iš nacionalinių biudžetų. Galime daryti išvadą, kad Vidužemio jūros regiono šalys, konstatavo savo valstybių švietimo sektoriaus silpnumą, todėl ėmėsi pirmų konkrečių veiksmų. Skirtos didesnės tiek ES, tiek valstybių nacionalinių biudžetų lėšos lėmė gana ryškius pokyčius. Palyginus 1995 metų Vidužemio jūros regiono šalių švietimo situaciją (raštingumą) su 2002 m. duomenimis matome ryškų progresą.

Aštunta lentelė: Raštingumas Vidužemio jūros šalyse 1995–2003

	Alžyras	**Egiptas**	**Izraelis**	**Jordanija**	**Marokas**	**Tunisas**
Suaugusiųjų raštingumas % 15 metų amžiaus ir vyresni asmenys (2003)	69,8	55,6	96,9	89,9	50,7	74,3
Išaugo raštingumas % nuo 1995 m.	+16,6	+7,6	+1,9	+10,7	+12,1	+14,6

Lentelė sudaryta remiantis 1995 m. UNESCO ir Pasaulio banko duomenimis bei 2003 m. Eurostato duomenimis.[129]

Raštingumas išaugo visose Vidužemio jūros šalyse, ypač ryškūs pokyčiai Alžyre, Maroke ir Tunise, kur švietimo lygis buvo radikaliai žemas. Marokas, Tunisas ir Alžyras pradėjo nacionalines švietimo reformas, ėmė keisti ir reformuoti švietimo sistemas. Išlaidos švietimui buvo žymiai padidintos. Maroke 2000–2002 m. lėšos švietimui nuo bendro vidaus produkto buvo 6,5% (trigubai padidintas finansavimas nuo 1995 metų), Tunise 6,4% (1995 m. skiriama buvo 3,02%, taigi išaugo dvigubai).[130]

Švietimo svarba keliant ekonominę ir socialinę gyventojų gerovę visais laikais buvo didelė, tačiau ES švietimo politikos formavimas ir vykdymas, kaip matome iš atliktos apžvalgos, ilgą laiką priklausė tik valstybių narių kompetencijai. Naujos iniciatyvos ir nauja švietimo politikos kryptis siekia ES valstybių švietimo reikalus, bent jau dalinai perleisti ES kompetencijai, taip suvienijant Europą ir šioje srityje. Apžvelgus švietimo politikos raidą nuo Barselonos konferencijos, galime teigti, kad tiek ES tiek Vidužemio regiono šalyse pradėta intensyvesnė švietimo politika siekiant kovoti su skurdu, paspartinti vystymąsi ir sumažinti nelygybę. Pradėtos analizuoti švietimo problemos ir paspartinamas bendradarbiavimas siekiant bendro tikslo – tai yra bendros švietimo erdvės sukūrimo.

[129] 1995 m. duomenys - Boutrolle, C., Moustier E., „*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*". 2003 m. duomenys - Europos Komisija „*Bendradarbiaukime Europos kaimynystės politika*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2006.

[130] Cituojami Eurostato (2002) duomenys.

2.3. **Bendradarbiavimas aukštojo mokslo srityje**

Bolonijos deklaracijoje išsikeltas tikslas sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę iki 2010 m., Lisabonoje akcentuoti konkurencingumo ir darbo vietų kūrimo klausimai, o Kopenhagoje patvirtinta bendros kvalifikacijų sistemos kūrimo būtinybė. Visi šie procesai prisidėjo prie Europos švietimo ir mokymo kokybės gerinimo, sumažino, bet nepanaikino, sunkumus kylančius dėl nacionalinių švietimo sistemų fragmentiškumo. Svarbu akcentuoti 2007 m. Londone gegužės 17–18 d. Barselonos procese dalyvaujančių šalių aukštojo mokslo ministrų susitikimą, kurio metu patvirtinta „Europos aukštojo mokslo erdvė pasaulinėje arenoje" strategija ir nustatytos 2009 m. prioritetinės sritys „geresnis informavimas apie Europos aukštojo mokslo erdvę ir geresnis aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimas visame pasaulyje".[131]

Būtent naudojantis bendra, mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sistema (EKS) nuo 2012 m. planuojama kiekvieną naują ES suteiktą kvalifikaciją priskirti vienam iš aštuonių Europos kvalifikacijų sistemos lygių. Šiuo būdu manoma bus skatinamas abipusis studijų laikotarpių pripažinimas, įdiegiamos palyginamosios kvalifikacijos ir užtikrinami vienodi kokybės standartai.[132] Lisabonos strategijos išdavoje EK ėmėsi konkrečių aukštojo mokslo reformų – priimtuose Komisijos komunikatuose priimtas universitetų modernizacijos projektas, siekiantis sumažinti Europos aukštojo mokslo institucijų susiskaldymą, siekti kuo aukštesnės kokybės bei prisidedantis prie darbo rinkos poreikių.[133] Pagrindinės reformos sritys yra šios:

- Programų reforma: trijų ciklų sistema (bakalauro–magistro–doktorantūros studijos);
- Valdymo reforma: universitetų autonomija, strateginiai partneriai, ypač įmonės;
- Finansavimo reforma: įvairūs universitetų finansavimo šaltiniai;

Taigi, pagrindiniai uždaviniai lieka tie patys: tai yra studijų programų, atitinkančių darbo rinką rengimas bei bendros švietimo ir kvalifikacijų erdvės kūrimas (per vieningos švietimo struktūros, mokslo laipsnių, ECTS kreditų, diplomo priedėlio ir kitų priemonių įvedimą).

Komisija naudoja įvairius metodus, siekdama prisidėti prie švietimo ir mokymo kokybės kėlimo ne tik Europos Sąjungos viduje, bet ir kitose pasaulio šalyse. ES aukštojo mokslo bendradarbiavimas su trečiosiomis šalimis vykdomas šiomis kryptimis: Amerikos kontinente

---

[131] Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 340/83, Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 1298/2008/EB 2008 m. gruodžio 16 d. įkuriantis programą Erasmus Mundus (2009-2013), skirtą gerinti mokslo kokybę ir skatinti kultūrų tarpusavio supratimą bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis. 2008 m. gruodžio 19 d.

[132] Švietimo ir kultūros GD Specialus leidimas, žurnalas „*Nauja švietimo ir kultūros programų karta*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007.

[133] EK komunikatai „*Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas: sudaryti sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo*", „*Universitetų modernizavimo plano įgyvendinimo rezultatai: švietimas, moksliniai tyrimai ir naujovės*".

(Pasirašyti susitarimai su JAV ir Kanada, ALFA – su Lotynų Amerikos šalimis), kaimyninėse valstybėse per Tempus ir Erasmus Mundus programas.[134]

2007–2013 m. laikotarpiu ES pagalba, teikiama švietimo ir mokymo gerinimui kovoje su skurdu besivystančiose šalyse yra finansuojama dviem būdais:

- Švietimo politika nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu yra remiama Europos regioninės plėtros (AKR šalims), vystomas bendradarbiavimas pagal finansavimo priemonę su Lotynų Amerikos, Azijos ir Afrikos valstybėmis bei pagal Europos kaimynystės ir partnerystės priemonę remiamos aplinkinės teritorijos;
- Kaip investicija į žmogiškuosius išteklius, iš biudžeto kaip vienai prioritetinių sričių taip pat skiriamas finansavimas, daugiausiai dėmesio skiriant lygių galimybių į kokybišką mokymą užtikrinimui.[135]

Svarbu akcentuoti, kad ES švietimo politika ES viduje skatina keitimąsi specialistais, studentais, informacija, patirtimi, bei inicijuoja švietimo institucijų bendradarbiavimą. Naujos, šiame poskyryje aptariamos švietimo politikos kryptys yra perspektyvios ne tik ES šalims narėms, tačiau ir Europos kaimynėms. Mokymosi visą gyvenimą programa, kuriai 2007–2013 m. ES skyrė apie 7 mlrd. EUR, suteikia galimybę dalyvauti ne tik ES valstybėms narėms, bet ir kaimyninėms šalims, tarp jų ir Vidužemio jūros regiono valstybėms.

2007 m. ES pirmą kartą integravo visas Sąjungos švietimo ir profesinio mokymo programas į vieną ,,Mokymosi visą gyvenimą programą". Žinoma, švietimo politika išlieka nacionaline prerogatyva, tačiau ES skatindama mobilumą, bendradarbiavimą, taip prisideda prie švietimo gerinimo ir kokybės kėlimo. Komisaro Jan Figel teigimu, ,,Švietimas ir mokymas – tai cementas, sutvirtinantis visuomenes ekonominių ir geografinių pasisekimų akivaizdoje", o ,,Mokymosi visą gyvenimą programa", anot jo, ,,įgalina asmenis mokyklose, universitetuose ir bendrovėse visoje Europoje visais gyvenimo etapais visais būdais skatinti mokymosi galimybes".[136] Mokymosi visą gyvenimą programą sudaro keturios sektorinės programos, kurios atnaujino 2006 m. pasibaigusias ankstesnes iniciatyvas. Comenius – skirta mokykloms, mokyklų ir mokytojų bendradarbiavimui. Leonardo da Vinci programa nukreipta į profesinių mokyklų tarpusavio bendradarbiavimą bei įmonių įtraukimą organizuojant jaunų darbuotojų ir instruktorių stažuotes kitose šalyse. Leonardo da Vinci programą teigiamai įvertino M. Patroucheva, Alzaso prekybos ir pramonės rūmų atstovės teigimu, pramonės rūmai aktyviai vykdo projektus, tobulinančius darbo ieškančių žmonių

[134]Coopération avec des pays tiers dans le domaine de l'enseignement eupérieur.
[135] Communication de la commission au conseil et au parlement europeen ,,*sur l'education et la formation dans le contexte de la réduction de la pauvreté dans les pays en développement*" , Bruxelles, le 06.03.2002 COM (2001) 59 galutinis
[136] Švietimo ir Kultūros GD, ,,*Nauja švietimo ir kultūros programų karta*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007.

profesinius įgūdžius, bei padeda įsidarbinti ne tik Prancūzijos, bet visos Europos firmose. Grundving programa orientuota į suaugusiųjų švietimo programų plėtrą. Taip pat tęsiama Erasmus programa – viena seniausių, į aukštąjį mokslą nukreiptų programų, skatinanti studentų mobilumą ir universitetų bendradarbiavimą. Tai, kad programoje dalyvauja 90% Europos universitetų yra pagrindinis sėkmės rodiklis, todėl, europeizuojant ir internacionalizuojant aukštąjį mokslą numatoma šią programą dar labiau išplėsti. Atnaujinta programa padidina stipendijas ir jų skaičių ne tik studentams, bet ir dėstytojams. Būtent Erasmus programos pasisekimas sudarė sąlygas naujesnės „Erasmus Mundus“ programos atsiradimui, kuri įtraukia pasaulio studentus ir dėstytojus į magistrantūros studijų programas, siūlomas mažiausiai trijų Europos universitetų konsorciumų.

Dar viena, Jean Monnet programa nuo 1990 m. skatina Europos integracijos, kaip atskiro dalyko mokymą ir analizavimą ne tik ES, bet pasaulio universitetuose. Šiuo metu ji apima 60 šalių penkiuose žemynuose ir įeina į mokymosi visą gyvenimą programą.

Nauja, „mokymosi visą gyvenimą” programa Komisijos teigimu supaprastins administravimą ir finansavimo panaudojimą. Įvedamas dar vienas elementas – horizontalios priemonės, kurios apima individualias iniciatyvas keturiose srityse: skirtingų valstybių politikos bendradarbiavimo plėtra, projektų rezultatų skaidos rėmimas, kalbų mokymasis bei informacijos ir komunikacijos technologijų (IKT) skatinimas.[137]

2004 metais pradėta Europos kaimynystės politika švietimo gerinimą ir pagalbą jaunimui įvardijo vienu iš svarbiausių bendradarbiavimo sričių. Švietimo sistemų pertvarkymas ir modernizavimas – svarbiausios ekonominio konkurencingumo, socialinio ir politinio stabilumo išankstinės sąlygos. Būtent per Europos kaimynystės politiką siekiama stiprinti šalių partnerių švietimo sistemų kūrimą, nes vienu svarbiausių šiandienos švietimo programų uždavinių – atitikti darbo rinkų ir darbdavių poreikius. EKP gerindama profesinį mokymą, skatindama studentų mainus bei mobilumo ir mokymosi visą gyvenimą programas, vykdydama svarbius EKP šalims projektus, išplečia jaunimo bei studentų galimybes bei kelia aukštojo mokslo lygį. EKP vykdomos švietimo programos, kuriose dalyvauja ir Vidužemio jūros regiono šalys, yra dvi – Tempus ir Erasmus Mundus. Dar viena programa – Jaunimas, taip pat suteikia įvairias galimybes ir mainus jaunimui, tačiau nėra tiesiogiai nukreipta į aukštąjį mokslą.

[137] Ten pat.

2.3.1. Erasmus Mundus programa

2004 metais pradėta Erasmus Mundus aukštojo mokslo bendradarbiavimo ir mobilumo programa, išsikėlė pagrindinį tikslą – plėsti Europos Sąjungos kompetenciją mokslo srityje, remti aukštos kokybės Europos studijų programas bei pagerinti Europos aukštojo mokslo matomumą trečiosiose šalyse. Ši programa vadinama „išorės bendradarbiavimo langu", nes nukreipiama į tas šalis, kurios iki šiol negalėjo dalyvauti ir naudotis ES įvairių programų privalumais. Taigi, jų tarpe ir Vidužemio regiono šalys. Pirmasis etapas vyko 2004–2008 metais, o antrasis prasidėjo 2009 metais ir truks iki 2013 metų. Ši programa siekia pakelti aukštojo mokslo (magistrantūros ir doktorantūros studijų) kokybę sudarydama galimybes studentams bei mokslininkams iš viso pasaulio studijuoti Europos aukštosiose mokyklose.[138] Analogiškai suteikiama galimybė Europos šalių studentams išvykti į trečiąsias šalis ir taip prisidėti prie Europos aukštojo mokslo kėlimo. Taip plečiamos žinios apie Europos aukštąjį mokslą globaliu mastu ir pritraukiamas trečiųjų šalių aukštojo mokslo institucijų ir akademinės visuomenės susidomėjimas. Erasmus Mundus programa (2009–2013) numato 3 veiklas:

Jungtinės programos – aukštos akademinės kokybės magistrantūros ir doktorantūros studijų programos bei stipendijų sistemos.

Partnerystė – Europos ir trečiųjų šalių aukštojo mokslo institucijų partnerystė, kaip pagrindas struktūriškai apibrėžtam bendradarbiavimui, mainams ir mobilumui visuose aukštojo mokslo lygiuose, įskaitant stipendijų sistemą. Pagal šią veiklą studentai ir mokslininkai gali vykti į trečiųjų šalių institucijas – partneres. Finansuojama ši veikla įvairiomis priemonėmis pagal atitinkamą išorinių ryšių veiklą: Europos kaimynystės ir partnerystės priemonę, pasirengimo narystei pagalbos priemonę, bendradarbiavimo ir ekonominio finansavimo priemonę, Europos regioninės plėtros fondą.

Europos aukštojo mokslo erdvės patrauklumo didinimas – veikla skatinanti didinti Europos aukštojo mokslo erdvės patrauklumą ir žinomumą, kaip pasaulinio kompetencijos centro ir vietos siekti aukštojo mokslo išsilavinimo.[139]

Kaip pažymima 2004–2008 Erasmus Mundus programos vertinimo ataskaitoje, programa pradėta sėkmingai ir ją entuziastingai sutiko studentai ir aukštojo mokslo institucijos o tai rodo, kad buvo subrendęs tokios programos poreikis. Aukštojo mokslo institucijų vertinimu, programa skatina rengti jungtinius, dvigubus ir sudėtinius mokslo laipsnius keliose skirtingų šalių aukštojo mokslo

[138] Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 340/83, Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 1298/2008/EB 2008 m. gruodžio 16 d. įkuriantis programą Erasmus Mundus (2009-2013), skirtą gerinti mokslo kokybę ir skatinti kultūrų tarpusavio supratimą bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis. 2008 m. gruodžio 19 d.
[139] Ten pat.

institucijose bei stiprina Europos dimensiją švietime.[140] Viena iš Erasmus Mundus programų dalių – tarptautinio masto magistrantūros studijų programų kūrimas, numatant studijas mažiausiai dvejose skirtingose ES šalyse. Taigi, matome Erasmus Mundus ir Bolonijos proceso tikslų sąsajas – glaudesnį aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimą (ES ir trečiųjų šalių), tvirtesnį kultūrų dialogą, jungtinių studijų plėtrą, dvigubų ir sudėtinių laipsnių pripažinimą. Kuriama pasauliui atviresnė švietimo ir mokymo sistema skatina ne tik ES švietimo politikos tobulėjimą bet ir padeda ,,bendrijai tinkamai spręsti globalizacijos keliamas problemas ir pasinaudoti jos teikiamomis galimybėmis", nes siekdama išlaikyti savo vaidmenį pasaulinėje arenoje ,,Europa turi išlaikyti savo tvirtą poziciją sparčiai augant tarptautinių studentų skaičiui ir stiprėjant šių studentų tarpusavio konkurencijai."[141] Erasmus Mundus pagerino ES ir trečiųjų šalių aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimą, tačiau vis dar mažas dalyvių skaičius rodo, kad reikia toliau intensyviai dirbti šia kryptimi ir skleisti Europos aukštojo mokslo privalumus taip pritraukiant vis daugiau gabių studentų iš trečiųjų šalių. Marielle De Sarnez teigimu „Šios programos tikslas – ne „protų nutekėjimo" skatinimas, bet būsimųjų besivystančių valstybių lyderių rengimas".[142] Studentai ir mokslininkai grįžę į savo šalis skleidžia įgytas žinias, taigi Erasmus Mundus dalyvaujantys užsienio universitetai prisideda prie švietimo kokybės savo šalyse skatinimo.

Apibendrinus pirmąjį Erasmus Mundus programos etapą konstatuojama, kad programa startavo sėkmingai. Programos tikslų ir veiksmų aktualumas paskatino programos tęsimą ir atsižvelgiant į pageidavimus bei nuomones, pradėta patobulinta Erasmus Mundus programa ir pereita į antrąjį etapą. Svarbiausi programos korekciniai pakeitimai: programa išplėsta iki doktorantūros lygio, labiau integruojamos trečiosiose šalyse veikiančios aukštojo mokslo institucijos ir paskirta daugiau lėšų programos dalyviams iš Europos (nes paradoksaliai pirmojo etapo metu programa buvo palankesnė trečiosioms šalims, joms buvo skiriamas didesnis finansavimas nei ES valstybėms narėms). Taigi, Erasmus Mundus antrasis etapas 2009–2013 m. siekia užtikrinti kuo proporcingesnį geografinį atstovavimą.

Devinta lentelė: Vidurželio jūros regiono šalių aktyvumas Erasmus Mundus pirmame etape (2004-2008)

Šalis	Vyrų	Moterų	Iš viso
Alžyras	10	13	23
Egiptas	19	12	31
Izraelis	14	14	28

[140] Ten pat.
[141] Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the Europoean Economic and Social Committee and the Committee of Regions – Report on the Interim Evaluation of the Erasmus Mundus Programme 2004-2008
[142] Europos Parlamentas, ,,*Erasmus Mundus2.0: pasaulis tavo rankose*", 2008 liepos 1 d.

Libanas	9	14	23
Marokas	15	8	23
Tunisas	7	7	14
Jordanija	8	1	9
Sirija	7	1	8

Lentelė sudaryta remiantis Europos Komisijos duomenimis.[143]

Pateiktoje lentelėje matome Vidužemio jūros šalių aktyvumą. Lyginant su kitų šalių aktyvumu (pavyzdžiui Rytų kaimynių aktyvumas yra panašus: Baltarusija 24, Gruzija 23, Ukrainos aktyvumas yra vienas didžiausių – 102). bendras dalyvių skaičius nėra labai žemas, tačiau aktyvumas galėtų būti didesnis. Vienas pagrindinių faktorių sąlygojantis žemą dalyvių skaičių – informacijos stoka apie programą.

Iš pateiktų duomenų pastebime kitą, susirūpinimą keliantį faktą – moterų dalyvavimas yra kritiškai žemas. Tai yra viena opiausių Vidužemio jūros regiono šalių problema, kurios sprendime dalyvauja įvairios tarptautinės organizacijos ir ES, specialiais projektais skatindama lyčių lygybę.

2004–2009 m. iš viso Erasmus Mundus stipendijas gavo 6181 žmonių (2588 moterys ir 3593 vyrai), į šią programą įsitraukė 323 universitetai iš kurių 58 užsienio valstybių universitetai. 2009-aisiais prasidėjęs antrasis Erasmus Mundus programos etapas skiria didesnį 950 mln. eurų siekiantį finansavimą.[144] Žinoma, vienas svarbiausių Erasmus Mundus programos uždavinių – programos sklaida ir didesnis aktyvumas. Svarbu paminėti, kad su aktyvumo stoka susiduria ne tik į trečiąsias šalis nukreiptos programos. Kaip pažymima Eurydice tinkle ir Eurostato leidinyje, reikia dėti daugiau pastangų siekiant skatinti tarptautinį mobilumą aukštajame moksle, nes nepaisant to, kad ES mobilumo programos turi didelį pasisekimą, vis dar labai mažai (mažiau nei 2%) studentų dalį arba visą savo studijų laiką praleidžia kitoje šalyje. Erasmus Mundus programa nukreipta į antrąją ir trečiąją studijų pakopas. Paminėtinas įdomus faktas – Eurostato duomenimis, nors daktaro laipsnį turintys žmonės sudaro labai mažą visuomenės dalį, tačiau doktorantūros studentų daugelyje šalių daugėja sparčiau nei aukštųjų mokyklų studentų apskritai. Erasmus Mundus programa, žinoma prisideda prie šio skaičiaus augimo.[145]

Apžvelgus Erasmus Mundus programą, matome, kad ES indėlis švietimo kėlimui trečiosiose šalyse yra akivaizdus, tuo pačiu Europos bendrija tobulina savo švietimo erdvę. Vis dėlto Vidužemio jūros regionas galėtų aktyviau teikti paraiškas ir taip prisidėti prie švietimo politikos ir aukštojo mokslo progreso regione. Erasmus Mundus programa formuoja ir kelia žmogiškuosius išteklius tiek ES tiek už jos ribų taip tapdama kokybiškų studijų ir mokslinių tyrimų centru.

[143] Europos Komisija, Erasmus Mundus Statistics.
[144] Europos Parlamentas, „*Erasmus Mundus2.0: pasaulis tavo rankose*", 2008 liepos 1 d.
[145] Eurybase – Descriptions of Education Systems.

2.3.2. Tempus programa

Tempus universitetinių studijų mobilumo programa patvirtinta 1990 m. gegužės 7 d. Europos Sąjungos Ministrų Tarybos sprendimu. Tempus programa siekia pagerinti aukštojo mokslo kokybę, modernizuoti dėstymą, įdiegti akademinių kreditų perkėlimo sistemą bei abipusį studijų pripažinimą. Šios programos etapai:

Tempus I (1990–1993 m.). Po 1989 Berlyno sienos griūties programa pirmiausiai buvo nukreipta į Centrinės ir rytų Europos šalių aukštąjį švietimą. Nuo 1990 m. programoje dalyvauja Lenkija, Vengrija, Čekoslovakija. 1991 m. prisijungia Bulgarija, Rumunija ir Jugoslavija, 1992 m. Latvija, Lietuva, Estija, Slovėnija ir Albanija. O 1993 m. į Tempus programą įsijungia Rusijos Federacija, Ukraina ir Baltarusija.

Tempus II (1994–2000 m.). Antrajame Tempus programos etape prisijungia keturios naujos šalys: Armėnija, Azerbaidžanas, Gruzija ir Mongolija. 1996 m. Bosnija ir Hercegovina, Jugoslavija, Makedonija, Turkmėnistanas ir Tadžikistanas.

Tempus III (2000–2006). 2000 m. liepos mėnesį programos gretas papildo Kroatija ir Jugoslavijos federalinė respublika, o vėliausiai, 2002 birželį taryba įtraukia Vidužemio jūros regiono šalis.[146]

Tempus IV (2007–2013).[147] Tempus dabartinis, ketvirtasis etapas remia rytų Europos, vidurio Azijos, vakarų Balkanų bei Vidužemio jūros regiono šalių aukštojo mokslo pertvarką. Vykdomus projektus galima suskirstyti į tris kategorijas:

–Jungtiniai Europos projektai. Daugiašalės iniciatyvos, vykdomos bent vieno šalies partnerės universiteto, vieno ES valstybės narės universiteto ir vieno konsorciumo partnerio (akademinio ar neakademinio) iš kitos ES valstybės narės.

–Projektai, remiantys nacionalines aukštojo mokslo reformas bei strateginių schemų tobulinimo projektus.

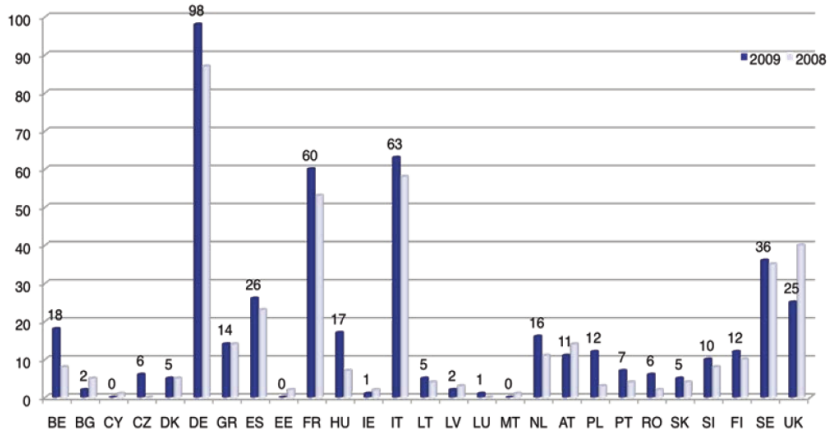
–Individualaus judrumo stipendijos, skiriamos aukštojo mokslo institucijų šalyse partnerėse darbuotojų ar ministerijų pareigūnų profesinei kompetencijai gerinti.[148]

Vidužemio jūros regiono šalys (Alžyras, Egiptas, Jordanija, Libanas, Marokas, Sirija, Tunisas ir Izraelis) vėlai, tik 2000 m. prisijungė prie Tempus programos, tačiau nuo pat pradžių buvo patenkintos programos teikiama nauda ir galimybėmis. Tempus trečiojo etapo ataskaitoje pažymima, kad nepaisant rodomos iniciatyvos, Magrebo šalys, dėl gana prastos švietimo sistemos

[146] European Commission, EACEA, „*History of Tempus programme – main milestones*".
[147] Europos Komisija, „*Tempus: Modernisation de l'enseignement supérieur*",
[148] Ten pat.

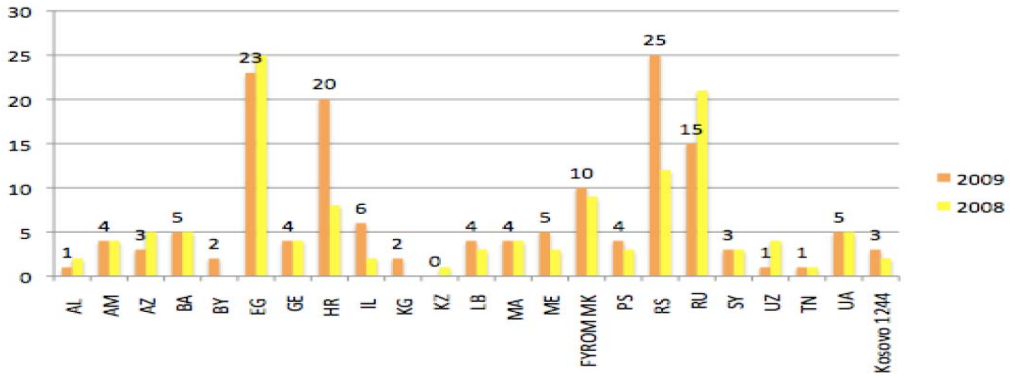
situacijos turi pačios dėti daugiau pastangų aukštojo mokslo kokybės gerinimui.[149] Taigi, programa siekia padėti šalims partnerėms lygiuotis į Bolonijos proceso gaires kuriant bendrą europinę aukštojo mokslo erdvę, bet kiekvienos šalies pastangos savo aukštojo mokslo ir apskritai švietimo stiprinimui yra būtinos. Siekiant iliustruoti šios programos efektyvumą Viduržemio jūros regione, lyginami naujausi 2008–2009 metų duomenys.

Antra schema: ES šalių dalyvavimas Tempus programoje 2008–2009

Europos komisijos duomenys[150]

Trečia schema: EKP dalyvaujančių šaliu aktyvumas Tempus programoje 2008-2009

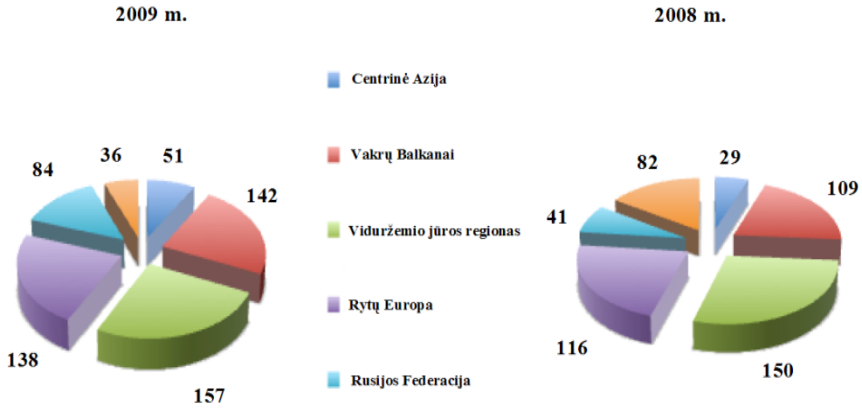

Europos komisijos duomenys[151]

Akivaizdžiai matome, kad ES šalys daug aktyviau naudojasi šios programos teikiamais privalumais. Siekiant detaliau išanalizuoti Viduržemio jūros regiono iniciatyvas, pateikiama diagrama, kuriose aiškiai matomas aptariamo regiono progresas.

[149] European Commision, ,,*The impact of Tempus III, The impact of the Tempus Programme on higher education development in the Tempus Partner Countries*", Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008.
[150] Europos Komisija, ,,*TEMPUS: Modernising higher education in countries surrounding the EU*"
[151] Ten pat.

Diagrama: Paraiškų pasiskirstymas regionais

Europos komisijos duomenys[152]

Iš pateiktų duomenų matome, kad Tempus programoje aktyviai dalyvauja Viduržemio jūros regiono šalys, tačiau nepaisant jau atliekamų reformų, aktyvaus dalyvavimo ES švietimo projektuose Viduržemio jūros regione švietimo ir aukštojo mokslo padėtis yra sunki. Reikia pabrėžti, kad nacionalinės vyriausybės inicijuoja švietimo reformas, skiriamos vis didesnės lėšos švietimui iš nacionalinių biudžetų bei ypač aktyviai reiškiasi akademinė visuomenė. Tačiau yra daug pašalinių faktorių, kurie sulėtina visuomenės švietimą – tai kultūriniai, religiniai, diskriminaciniai ir kiti aspektai, kurie giliai įsišakniję į piliečių sąmonę. Dažnai visos, tuo tarpu ir švietimo srityje ES iniciatyvos vertinamos, kaip pavojingos ir spartinančios nutautėjimą ir tradicijų laužymą. Visgi matoma pažanga ir pirminį priešiškumą palaipsniui keičia aktyvumas ir vis didesnis domėjimasis vykdomais projektais.

Švietimas yra ta sritis, kurioje tiek ES valstybės narės, tiek trečiosios šalys turi bendrus tikslus, bendras problemas, kurių sprendimas tampa žymiai lengvesnis, kai sutelkiamos bendros šalių žinios ir patirtys. EKP rėmuose vykdomos Erasmus Mundus ir Tempus programos prisideda prie švietimo ir mokymo kokybės kėlimo, žinių visuomenės vystymo, nes tik taip įmanoma konkuruoti globalizacijos veikiamoje pasaulio ekonomikoje. F. Cavatorta pabrėžė, kad sėkmingas ES ir Viduržemio jūros regiono šalių bendradarbiavimas švietimo srityje priklauso nuo abiejų pusių. Eksperto nuomone ES pastangos yra pagirtinos, deja Viduržemio jūros šalys vis dar prisibijo išorinių intervencijų. M. Patroucheva kaip sėkmingą Lisabonos ir Bolonijos proceso išdavą aukštojo mokslo bendradarbiavime išskyrė Tempus programą. A. Dargytė-Burokienės teigimu ES ir Viduržemio jūros regiono bendradarbiavimas aukštojo mokslo srityje puikiai atsiskleidžia ir per Lietuvos aukštojo mokslo institucijų veiklą. Lietuvos universitetai vis aktyviau dalyvauja ES

[152] Ten pat.

programose, pavyzdžiui per Erasmus Mundus programą į Lietuvą atvyksta studentai iš Vidužemio jūros regiono šalių, taip pat aktyviai bendradarbiaujama moksliniuose tyrimuose per FP7 programą. Sudaromos tarpinstitucinės sutartys su Vidužemio jūros regiono šalimis. Ekspertė pažymėjo, kad nemažai studentų iš Libano ir Sirijos atvyksta studijuoti į Lietuvos universitetus savarankiškai, ypač didelio susidomėjimo susilaukia Kauno medicinos universitetas.

Taigi, apžvelgus Europos kaimynystės politiką ir jos rėmuose vykdomas dvi švietimo ir aukštojo mokslo programas galime konstatuoti, kad EKP paspartino ES ir kaimyninių šalių bendradarbiavimą įvairiais lygmenimis, tame tarpe švietimo bei aukštojo mokslo srityse. Toliau atidžiau panagrinėsime, kokių iniciatyvų buvo imtasi atskirai – Vidužemio jūros regione švietimo ir mokslo klausimais. EKP davė impulsą, kuris peraugo į atskiras regionines programas įvairiomis kryptimis, tame tarpe ir švietimo bei aukštojo mokslo bendradarbiavime.

2.4. Švietimo politikos iniciatyvos nuo 2005 m.

Clotilde Bourolle ir Emmanuelle Moustier nuomone, ES siekia vaidinti kuo didesnį vaidmenį Vidužemio regione, nes daugelis šalių, pradedant Prancūzija, labai glaudžiai yra susietos su savo pietiniais kaimynais pačiais įvairiausiais saitais.[153] Švietimo politika nėra išimtis. Vienas iš svarbiausių impulsų, paskatinusių Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimą švietimo ir aukštojo mokslo srityse buvo Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių vadovų susitikimas Barselonoje 2005 m.. Priimtame penkerių metų plane vienas iš akcentuotų klausimų buvo švietimo politikos stiprinimas.[154] Galime išskirti šiuos svarbiausius Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių ir vyriausybių vadovų priimtus nutarimus švietimo ir aukštojo mokslo srityje:

– nutarta padidinti švietimo finansavimą, siekiant paskatinti kuo daugiau žmonių studijuoti, ir išplėsti bei pagreitinti neraštingumo naikinimą, ypač moterų ir merginų tarpe;

– padidinti universitetų potencialą, skatinant jų tarpusavio bendradarbiavimą ir nustatant universitetinio išsilavinimo standartą;

– tęsti Tempus ir Erasmus Mundus programas, taip pat skatinti dvišales švietimo programas;

– regioniniu lygmeniu 2007 m. Komisija nutarė įvesti stipendijų sistemą universitetų studentams iš šalių, kurių atžvilgiu taikoma Europos kaimynystės politika;

[153] Boutrolle, C., Moustier E., „*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*"

[154]Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui dėl pasirengimo Tamperėje vyksiančiai Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių užsienio reikalų ministrų konferencijai (2006 m. lapkričio 27-28 d.)Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių partnerystė: laikas veikti, KOM(2006)620 galutinis, Briuselis, 25.10.2006.

– pasiūlyta 2007 m. surengti Europos ir Vidužemio jūros regiono aukštojo mokslo ir tyrimų konferenciją bendradarbiavimui aukštojo mokslo srityje ir universitetinio mokymo standartams aptarti.[155]

Kaip pažymima Komisijos komunikate tarybai ir EP (dėl pasirengimo Tamperėje vyksiančiai Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių užsienio reikalų ministrų konferencijai (2006 m. lapkričio 27–28d.) penkerių metų darbo programa turėjo didelę reikšmę stiprinant socialinę sanglaudą ir ekonominį vystymąsi.[156] Būtent toks regioninis bendradarbiavimas – keitimasis patirtimi ir gerąja praktika padeda apibendrinti bendradarbiavimo programas ir valstybės veikloje išmoktas pamokas, sukurti bendrą siekių, tikslų ir terminų supratimą ir teikti deramą pagalbą reformos priemonėms.[157]

Kaip jau minėta, aukštojo mokslo svarbiausi tikslai: pirma, užtikrinti kuo geresnę studijų kokybę; antra, nacionalines kvalifikacijų sistemas priartinti prie ES standartų: per bendrų mokslo laipsnių pripažinimą, kurie lemia lankstesnius mokymosi būdus ir aukštojo išsilavinimo galimybes. Tyrimai, įrodę betarpiško ryšio tarp investicijų į žmogiškuosius išteklius ir ekonominės bei socialinės plėtros tempų egzistavimą pastūmėjo Europos Bendriją išsikelti ambicingą tikslą – tapti iki „2010 metų konkurencingiausia, dinamiškiausia, socialiai integruota ir žiniomis grindžiama visuomene ir ekonomika".

Deklaracijoje išskiriami trys uždaviniai: tobulinti Europos Sąjungos šalių profesinio rengimo sistemų kokybę ir efektyvumą, palengvinti galimybę gauti visas švietimo paslaugas, labiau atverti švietimo sistemą išorei.[158]

Komunikate pripažinta, kad informacinėmis komunikacijos technologijomis grįstas mokymasis suteikia didžiules galimybes, todėl būtina perorganizuoti mokymosi procesus ir didesnį dėmesį skirti efektyviam IKT integravimui. „Europos Taryba „e.Europe 2002" ir „e.Europe 2005" veiksmų planuose daugiausiai dėmesio skirta internetu grįstam mokymuisi. Šis pažangus darbo modelis tikima lems didesnę kokybę ir palengvins internetinių mokymosi šaltinių bei paslaugų prieigą. Svarbu paminėti, kad naujas iniciatyvas neretai stabdo organizacinės, juridinės ir kitos struktūrinės inovacijų diegimo kliūtys, kurios sulėtina naujų metodų plėtrą.

ES ir Vidužemio jūros regiono valstybių ministrų konferencija dėl aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų vykusi Tamperėje 2006 m. regioniniu mastu iškėlė aukštojo mokslo ir švietimo svarbą. Priimtame komunikate pabrėžiama, kad iš karto po Barselonos viršūnių susitikimo šalys pradėjo įgyvendinti priimtą programą. Padidintas finansavimas švietimui Vidužemio jūros regione

[155] Ten pat.
[156] Ten pat.
[157] Ten pat.
[158] *Švietimas ES strateginiame lygmenyje.*

ir švietimas įtrauktas į EKP prioritetinių sektorių sąrašą[159] Svarbu pabrėžti, kad šioje konferencijoje pasiūlyta sukurti forumą dėl ES – Vidužemio jūros regiono nuolatinio universiteto. Būtent ši iniciatyva, pradėta Tamperėje, vėliau išaugo į perspektyvų ir daug žadantį Europos ir Vidužemio jūros universiteto projektą. Apibendrinant šią konferenciją galime teigti, kad švietimas tapo viena iš regioninio bendradarbiavimo pagrindų, stiprinančių pasitikėjimą, tarpusavio supratimą ir išryškinantis bendradarbiavimo naudą regiono gyventojams. Pastarasis aspektas yra labai svarbus, nes daug seniau pradėtas bendradarbiavimas kitose srityse dažnai buvo nematomas žmonėms ir tai sąlygojo galbūt nepilnai išnaudotas bendradarbiavimo galimybes nuo 1995 m.

Nagrinėjant Vidužemio jūros regione vykdomą švietimo politiką turime išskirti Europos ir Vidužemio jūros šalių ministrų konferenciją dėl aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų, kuri vyko 2007 m. birželio 18d. Kaire. Jos pagrindinis uždavinys – rasti būdus, kaip plėtoti bendradarbiavimą mokslinių tyrimų tobulinimo srityse bei aukštojo mokslo ir profesinio mokymo kokybės kėlime Vidužemio jūros pakrantėje.[160] Buvo pritarta ankstesniems nutarimas ir siekiant užtikrinti vienodas galimybes įgyti kokybišką išsilavinimą buvo suformuotos septynios priemonės:

1. Perpus sumažinti neraštingų suaugusiųjų moterų ir vyrų bei vaikų skaičių iki 2010 m.
2. Užtikrinti lygias išsilavinimo galimybes abiejų lyčių studentams iki 2015 m.
3. Užtikrinti, kad iki 2015 visi vaikai turėtų galimybę įgyti bent pradinį išsilavinimą.
4. Įvedant tarptautinius standartus mažinti švietimo skirtumus tarp Vidužemio jūros regiono šalių.
5. Skatinti lygybę įvairiuose švietimo lygmenyse, atkreipiant ypatingą dėmesį į moterų diskriminaciją bei specialių poreikių studentus.
6. Siekti padidinti absolventų įsidarbinimą, siūlant atitinkančias darbo rinką ir aukštos kokybės studijas intensyvinti bendradarbiavimą aukštajame moksle ir moksliniuose tyrimuose.
7. Didinti tarpusavio supratimą, skirtingų kultūrų bendradarbiavimą regione, taip pat išsaugoti kultūros paveldą.[161]

Taigi, Kairo deklaracijoje pabrėžiama būtinybė sukurti aukštojo mokslo erdvę Vidužemio jūros regione realybe tampa jau 2008 metais. Kartu su Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos įkūrimu, įsteigtas ir Vidužemio jūros regiono universitetas Pirėnuose, Slovėnijoje. Būtent ši iniciatyva (kuri buvo paminėta tarp šešių prioritetinių projektų ES ir Vidužemio numatytų Marselio

[159] 8ème Conférence euro-méditerranéenne des ministres des affaires étrangères (Tampere, les 27 et 28 novemnbre 2006) Bruxelles, le 30 novembre 2006.
[160] Europos Komisija, ,,*Vers un espace euro-méditerranéen de l'enseignement supérieur et de la recherche scientifique*",
[161] Euromed, Five Year Work Programme, Final

deklaracijoje[162]) įrodo, kad skatinamos ne tik jau esamos Europos ir Viduržemio jūros regiono bendradarbiavimo formos, bet ir išplečiamos Bendrijos programų taikymo sritys.[163]

Svarbu akcentuoti, kad bendradarbiavimas turi būti stiprinamas ne tik švietimo, bet ir kituose socialiniuose sektoriuose, nes anot Martin Schulz, santykius su Pietų kaimynėmis svarbu paremti socialiniu stabilumu, daugiašališkumu ir išvengti papildomų institucijų kūrimo.[164] Žinoma, naujų institucijų kūrimą lydi skeptiškos nuomonės ir persidengimų baimė. Visgi reikia pripažinti, kad naujos iniciatyvos yra pagirtinos ir dažnai atveria daug perspektyvų. 2008 metų birželio 9 d. atidarytas ES ir Viduržemio jūros regiono universitetas Slovėnijoje yra vienas geriausių pavyzdžių stiprinant regioninį bendradarbiavimą. Šios tarptautinės institucijos įkūrimo pagrindinė priežastis buvo akivaizdi Europos kultūrų, Viduržemio jūros regiono religinio ir humanistinio palikimo konvergencijos būtinybė. Reikia pabrėžti, kad ES ir Viduržemio jūros regiono universitetas (UNIEM – EMUNI) vaidina viena iš pagrindinių vaidmenų ES ir Viduržemio jūros regiono šalių bendradarbiavime bei Europos kaimynystės politikos kontekste.

2008 metais, Slovėnijai prezidentaujant ES buvo paskelbtas ,,Europos ir Viduržemio jūros šalių tarpkultūrinis dialogas". Tarpkultūrinis dialogas buvo sustiprintas įkuriant EMUNI. Slovėnija, būdama įvairių kultūrų ir civilizacijų sankryžoje, sujungianti slavus ir romėnus, germanus ir vengrus, nuo viduržiemio iki centrinės Europos, tapo idealia vieta EMUNI būstinei.[165] EMUNI pirmiausiai skirtas antrojo ir trečiojo ciklo studijoms ir moksliniams tyrimams susijusiems su Viduržemio jūros regionu. Šis pastovus universitetas skirtas palengvinti bendradarbiavimą bei įdiegti kontaktų–ryšių tinklą su jau egzistuojančiomis universitetinėmis institucijomis. Bendradarbiavimas stiprinamas bendraujant su Viduržemio jūros regiono universitetais partneriais, dalinantis jau egzistuojančiomis studijų programomis bei vystant naujas programas. Studijų programos plėtojamos EMUNI ribose turi pirmumą, tačiau nėra išskirtinės, ir rengiamos pagal dvigubų arba bendrų diplomų principą. Naujasis universitetas pasižymi ypatinga dėstytojų ir ekspertų ir viso pasaulio atranka. Žinoma, pirmiausiai universitetą reprezentuoja geriausi Viduržemio jūros regiono specialistai. Darbinės dėstymo kalbos – anglų, prancūzų ir arabų. Siūlomos įvairių sričių studijų programos, taip pat siūlomi įvairūs profesiniai apmokymai (trumpos trukmės programos, seminarai), kurių pagrindas – mokykimės visą gyvenimą principas. Naujų technologijų dėka suteikiama galimybė mokytis per atstumą.[166] Universitetas finansuojamas iš

[162] Europos Komisija, ,,*Partenariat euro-méditerranéen dans le domaine social, culturel et humain*",
[163] Europos Parlamento rezoliucija dėl iniciatyvos „Barselonos procesas: Viduržemio jūros regiono valstybių sąjunga", 2009 m. vasario 19 d.
[164] Europos Parlamentas, Viduržemio jūros regiono valstybių sąjunga, 2008 m. birželio 5 d.
[165] Université EMUNI
[166] Ten pat.

skirtingų šaltinių: valstybinių, privačių, valstybinių ir Europos Sąjungos biudžeto. Lėšos renkamos ir pagal EMUNI fondą.[167]

Vidužemio jūros regiono universitetas – tai Universitetų universitetas. Ši, aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų institucija prisideda prie regiono šalių aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų erdvės kūrimo. Ne tik Vidužemio jūros šalys, bet visos šalys partnerės raginamos visapusiškai pasinaudoti galimybėmis, kurias suteikia ši nauja iniciatyva. Švietimo kokybės gerinimas yra vienas pagrindinių ES švietimo politikos tikslų, taigi EMUNI, kartu su jau egzistuojančiomis programomis prisideda prie švietimo gerinimo tiek ES, tiek už jos ribų. Vidužemio jūros regionas, nors ir išsiskiriantis ypač didele kultūrine, religine įvairove, visgi siekia glaudaus bendradarbiavimo ir šiose, labai skirtingose nacionaliniu lygiu, švietimo bei aukštojo mokslo srityse.

Ekspretė A. Dargytė Burokienė pažymėjo, kad Mykolo Romerio universitetas ir Kauno technologijos universitetas buvo tarp 141 EMUNI universiteto steigėjų. Taip pat, Mykolo Romerio universitetas 2010-2013 m. pasirašė su EMUNI akademinių mainų sutartį pagal Erasmus programą, o šiais metais Ekspertės teigimu dar planuojamos pasirašyti dvišalio bendradarbiavimo sutartys su Vidužemio jūros regiono šalių universitetais.

Apibendrinant šį skyrių galime daryti išvadą, kad didžiausia problema išlieka žinių visuomenės trūkumas, kurią kurti galime tik sutelkdami dėmesį į švietimą ir pirmiausiai į aukštąjį mokslą, nes aukštos kvalifikacijos specialistų buvimas – vienas pagrindinių ekonominio augimo aspektų. Taigi, Europos ir Vidužemio jūros regiono universiteto įkūrimas sąlygoja glaudesnį regioninį bendradarbiavimą švietimo srityje ir taip prisideda ne tik prie nacionalinių švietimo sistemų gerinimo, tačiau prie visos Europos Sąjungos žiniomis grįstos visuomenės kūrimo.

[167] EMUNI, Union for the Mediterranean Priorities

IŠVADOS

Kad galėtų dalyvauti tarpusavyje susijusių viso pasaulio šalių globalizuotoje ekonomikoje, Europos Sąjunga privalo ieškoti ir ieško naujų išeičių. Globalizacija, tarpusavio priklausomybė yra akivaizdi ir nenuginčijama realybė, kuri pasaulinės krizės akivaizdoje verčia atidžiau peržiūrėti vystomą politiką įvairiomis kryptimis. Regioninis bendradarbiavimas įgauna vis didesnį svorį, o glaudžios partnerystės siekiama ne tik ekonomikos, energetikos, aplinkos apsaugos, saugumo srityse , bet ir naujose – švietimo, kultūros bei žmogiškųjų išteklių politikose. Lisabonoje išsikelto ambicingo tikslo – tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių ekonomika pasaulyje po kelerių metų teko atsisakyti. Planuoti augimo rodikliai nebuvo pasiekti, todėl buvo permąstyta strategija, kurioje akcentuojama žinių ir inovacijų svarba ekonomikos augimui. To išdavoje skatinama investuoti į žmogiškąjį kapitalą pirmiausiai per švietimo ir mokslo gerinimą. ES viduje pradėta „mokymosi visą gyvenimą“ programa, apimanti įvairius švietimo lygius siekia ne tik švietimo ir mokymosi kokybės užtikrinimo, bet ir tarpkultūrinio dialogo vystymo. Vidužemio jūros regionas išsiskiria ne tik savo įvairove, bet ir įvairių problemų gausa, kurios sąlygoja išankstinį neigiamą nusistatymą. Būtent dėl žinių trūkumo apie šį regioną, skirtingų kultūrų ir religijų nesuvokimo daugelyje Europos šalių susiduriame su netolerancija ir priešiškumu. EKP numatanti „geros kaimynystės” santykių sistemą pabrėžia kaimynystės reikšmę įvairiems gyvenimo ir politikos formavimo aspektams, tačiau esminis kaimynystės aspektas – tai abipusis supratimas, padedantis pagrindą tvirtam, pagarba ir pripažinimu grindžiamam bendradarbiavimui. Taigi, švietimo ir kultūros aspektai yra esminiai sėkmingo bendradarbiavimo elementai.

Apžvelgus ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą bei išanalizavus santykių plėtrą švietimo ir ypač aukštojo mokslo srityse galima daryti šias išvadas:

1. Europos Bendrija nuo susikūrimo pradžios akcentavo išorės santykių plėtojimą įskaitant ir Pietų kryptį. Apžvelgus ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą darome išvadą, kad nepaisant pasirašytų asociacijos susitarimų bei teikiamos finansinės pagalbos iki 1995 m. Barselonos konferencijos ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimo schemos nebuvo.
2. Barselonos konferencija padėjo pagrindus ES ir Vidužemio jūros bendradarbiavimui, tačiau išsikeltų tikslų įgyvendinimas vėlavo, o tai sąlygojo ES ir Vidužemio jūros regiono santykių sulėtėjimą. Vis dėlto Barselonoje nubrėžtos gairės buvo svarbios, nes remiantis jomis 2004 m. pradėta EKP atnaujino ES ir Vidužemio jūros šalių dialogą, kuris buvo sustiprintas Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos įkūrimu.
3. Apžvelgus ES švietimo politiką konstatuojama, kad švietimas ilgą laiką nebuvo prioritetinė Europos Bendrijos sritis, tačiau jos svarba buvo suvokta nuo pat pradžių. ES ir Vidužemio jūros

regiono bendradarbiavime švietimo klausimai nebuvo akcentuojami ilgą laiką ir švietimo diskurso pradžia galime laikyti 1996 m., kai MEDA programos skiriamų lėšų socialiniam sektoriui dalis pasiekė ir švietimo bei aukštojo mokslo institucijas. Taip ES pradėjo bendradarbiavimą prisidėdama prie žemo Vidužemio jūros regiono švietimo sistemų kėlimo ir aukštojo mokslo kokybės gerinimo regione.

4. 2004 metais pradėta Europos kaimynystės politika švietimo gerinimą ir pagalbą jaunimui įvardijo vienu svarbiausių bendradarbiavimo sričių. Švietimas ir aukštasis mokslas yra tos sritys, kuriose tiek ES valstybės narės, tiek trečiosios šalys turi bendrus tikslus, bendras problemas ir kurių sprendimas tampa žymiai lengvesnis, kai sutelkiamos bendros šalių žinios ir patirtys. EKP vykdomos į aukštąjį mokslą nukreiptos programos (Tempus ir Erasmus Mundus), kuriose dalyvauja Vidužemio jūros regiono šalys nepaisant dar nedidelio aktyvumo, pasiteisino. Siekiant dar labiau sustiprinti partnerystę švietimo srityje siūloma ištirti galimybę kaimyninėms šalims atverti ,,mokymosi visą gyvenimą“ integruotą veiksmų programą.

5. Išnagrinėjus iniciatyvas, kurių buvo imtasi atskirai – Vidužemio jūros regione švietimo ir mokslo klausimais konstatuojame, kad regioninis bendradarbiavimas – keitimasis patirtimi ir gerąja praktika padeda apibendrinti bendradarbiavimo programas ir valstybės veikloje išmoktas pamokas, sukurti bendrą siekių, tikslų ir terminų supratimą suartino švietimo klausimus regioniniu mastu. Švietimas tapo viena iš Vidužemio jūros regioninio bendradarbiavimo pagrindų, stiprinančių pasitikėjimą, tarpusavio supratimą ir išryškinantis bendradarbiavimo naudą regiono gyventojams. Sėkmingą bendradarbiavimą aukštojo mokslo srityje bei sustiprintą regioninį bendradarbiavimą patvirtina 2008 m.. atidarytas Vidužemio jūros regiono universitetas Slovėnijoje.

Apibendrinant ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą švietimo ir aukštojo mokslo srityse išsikelta hipotezė ,,ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimas švietimo srityje (išskirtinai aukštajame moksle) nėra efektyvus, nes vykdomų kelių programų ir projektų nepakanka siekiant prisidėti prie aukštojo mokslo gerinimo ir kokybės kėlimo” iš dalies nepasitvirtina. Atsižvelgiant į tai, kad švietimo ir aukštojo mokslo sritys susiduria su įvairiais sunkumais ir kad jų sprendimas nėra paprastas ne tik trečiosioms, Vidužemio jūros regiono šalims, bet ir ES valstybėms narėms galime teigti, kad jau vykdomos programos ir projektai stipriai prisideda prie aukštojo mokslo gerinimo ir kokybės kėlimo. Sukurtas tvarus bendradarbiavimo pagrindas švietimo srityje, kurio plėtojimas ir tolimesnė raida priklauso nuo šalių aktyvumo ir užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo spartos. Taip pat svarbu pabrėžti, kad hipotezė veikiau nepasitvirtina todėl, kad pačios Vidužemio jūros regiono šalys aktyviai rodo iniciatyvas ir pačios inicijuoja naujas bendradarbiavimo aukštajame moksle formas. Europos ir Vidužemio jūros universiteto įkūrimas yra geriausias, ES ir Vidužemio jūros regiono partnerystę švietimo srityje įrodantis faktas. Kaip

tiksliai pažymi J. Beillerot „neužtenka žinoti pačiam, reikia ir kitus mokyti semtis žinių, nes tik šiuo būdu įmanomas naujo konstravimas, o nauju pasauliu tikėti būtina. Žinių plėtimas pirmiausia implikuoja žinių kaupimą ir rinkimą, tačiau svarbu nepamiršti ir pridėtinės jau turimų žinių vertės kūrimo".[168] ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimas švietimo srityje tai mokymasis ir mokymas, tai geriausias būdas konstruoti žiniomis grįstą visuomenę abiejuose Vidužemio jūros regiono krantuose.

[168] Danvers, F. „*500 Mots-Clef Pour l'éducation et la Formation tout au long de la vie 1992-2002*", Presse Universitaire du Septentrion, 2003.

REKOMENDACIJOS

Siekiant paskatinti glaudesnį regioninį bendradarbiavimą švietimo ir aukšto mokslo srityse pateikiamos šios rekomendacijos:

Siūloma Lietuvos aukštojo mokslo institucijoms iš naujo įvertinti bendradarbiavimo galimybes, pirmiausiai mezgant dvišalius universitetų santykius su Viduržemio jūros regiono universitetais.

Padidinti informacijos sklaidą apie aukštojo mokslo programas (TEMPUS ir Erasmus Mundus) ir pabrėžti galimybes studijuoti ir dėstyti Viduržemio jūros regiono valstybėse.

Švietimo ir Mokslo ministerija kviečiama aktyviau vystyti bendradarbiavimą su EMUNI, bei apsvarstyti rytų regiono galimybes. Taip pat suaktyvinti Viduržemio jūros regiono specialistų kvietimą ir dalyvavimą Lietuvos universitetų studijų programose.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

DOKUMENTAI

1. Accords de partenariat et de coopération (APC). <http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_fr.htm >[Žiūrėta 2009-05-10].
2. Association for teacher education in Europe, „*Education in the Mediterranean region*", 2009 m. birželio 10d. <http://www.atee1.org/news/17/education_in_the_mediterranean_region>[Žiūrėta 2010-02-28].
3. Barselonos Deklaracija, priimta Europos–Vidužemio jūros regiono konferencijoje 1995 m. lapkričio 27-28 d. <http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/docs/bd_en.pdf>[Žiūrėta 2010-02-30].
4. Barselonos procesas: Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga, Briuselis: 2009 m. vasario 19 d. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0077+0+DOC+XML+V0//LT>[Žiūrėta 2010-03-12].
5. Bendras pranešimas apie Europos Sąjungos veiklą, 2005 m. <http://europa.eu/generalreport/lt/2005/rg97.htm>[Žiūrėta 2010-02-07].
6. Commission of the European Communities, Communication from the Commission, *European Neighbourhood Policy. Strategy Paper*, COM (2004) 373 final, Brusselis: 2004 m. birželis <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf>[Žiūrėta 2010-03-23].
7. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, *On strengthening the European Neighbourhood Policy*, COM(2006)726 final, Brusselis: 2006 m. gruodžio 4 d. < http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0726:FIN:EN:PDF> [Žiūrėta 2010-04-17].
8. Communication from the Commission, *A Strong European Neighbourhood Policy,* COM(2007) 774 final, Brussels: 2007 m. gruodžio 5 d. < http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_774_en.pdf>[Žiūrėta 2010-03-01].
9. Council of the European Union, *Council Conclusions on European Neighbourhood Policy*, Bruselis: 2008 m. vasario 18 d. <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98790.pdf> [Žiūrėta 2010-03-17].

10. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2008*, COM(2009) 188/3, Briuselis: 2009 m. balandžio 23 d. < http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2009/com09_188_en.pdf>[Žiūrėta 2010-04-23].
11. Commission staff working document accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, *on strengthening the European Neighbourhood Policy. Overall assessment*, SEC(2006) 1504/2, Briuselis: 2006 m. gruodžio 6 d.
12. Communication from the Commission to the Parliament and the Council, *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2007*, COM(2008) 164, Briuselis: 2008 m. balandžio 3 d.
13. Conseil de l'Europe, Enseignement supérieur et recherche. <http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/ehea2010/bolognapedestrians_FR.asp>[Žiūrėta 2010-04-23].
14. Conseil Europoéen des 25/26 juin 1984 A Fontainebleau, 1984 m. birželio 25 – 26 d. <http://cuej.ustrasbg.fr/archives/europe/europe_conclusion/cons_01_42/29_fontainebleau_26_06_84.html>[Žiūrėta 2010-04-18].
15. Communication from the commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality COM (2001) 678 final, Briuselis: 2001 m. lapkričio 21d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF> [Žiūrėta 2010-04-07].
16. Communication de la commission au conseil et au parlement europeen „*sur l'education et la formation dans le contexte de la réduction de la pauvreté dans les pays en développement*" , COM (2001) 59 galutinis, Briuselis: 2002 m. kovo 6 d. <http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/COMM_PDF_COM_2002_0116_F_FR_ACTE.pdf >[Žiūrėta 2010-03-26].
17. Coopération avec des pays tiers dans le domaine de l'enseignement eupérieur : <http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/cooperation_with_third_countries/c00003e_fr.htm>[Žiūrėta 2010-04-07].
18. Commission Européenne, „*Vers un espace euro-méditerranéen de l'enseignement supérieur et de la recherche scientifique*", <http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/social/education_fr.htm>[Žiūrėta 2010-04-16].
19. Déclaration sollennelle sur l'Union européenne, Stuttgart: 1983 m. birželio 13 d. <http://www.ena.lu/declaration_solennelle_union_europeenne_stuttgart_19_juin_1983-01-7725>[Žiūrėta 2010-03-19].

20. Delonca G. Ch., „*La politique européenne de voidinage offerte au pays nouveaux voisins de l'Europe élargie. Relation avec les pays voisins du Sud*", 2007 m. gegužės 10 d. <http://www.cites-unies-france.org/IMG/pdf/JT_PEV_Gomezdelonca.pdf>[Žiūrėta 2010-04-05].
21. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis (Romos sutartis), pasirašyta 1957 m. kovo 25 d. <http://eurlex.europa.eu/fr/treaties/dat/11957E/tif/TRAITES_1957_CEE_1_XM_0074_x444x.pdf> [Žiūrėta 2010-04-14].
22. EMUNI, Union for the Mediterranean Priorities, <http://www.emuni.si/en/strani/379>[Žiūrėta 2010-04-01].
23. Europos Komisija, *The Policy: What is the European Neighbourhood Policy?* <http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm>[Žiūrėta 2010-02-21].
24. European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI), Funding 2007-2013 <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/0703_enpi_figures_en.pdf>[Žiūrėta 2010-03-27].
25. European Neighbourhood Policy: Funding < http://ec.europa.eu/world/enp/funding_en.htm >[Žiūrėta 2010-04-27].
26. European Commission External Relations, *The Euro-Mediterranean Partnership*, <http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index.htm>[Žiūrėta 2010-03-23].
27. Europos Parlamentas, *Barselonos procesas : Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga,* Briuselis: 2009 m. vasario 19 d. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0077+0+DOC+XML+V0//LT>[Žiūrėta 2010-03-12].
28. Europos Komisija, *The Policy: How does the European Neighbourhood Policy work*, <http://ec.europa.eu/world/enp/howitworks_en.htm>[Žiūrėta 2010-04-28].
29. EU´s Eastern Partnership Has a Lower Status than the Union for the Mediterranean, < http://euro-med.dk/?p=8484>[Žiūrėta 2010-05-05].
30. Europos Taryba. Parlamentinės Asamblėjos trečioji sesija (trečioji dalis) 29 sausis -2 vasario 1979. Darbo dokumentas VI tomas Strasbūras.
31. Education and training in the context f poverty reduction, <http://europa.eu/legislation_summaries/development/sectoral_development_policies/r12511_en.htm>[Žiūrėta 2010-04-02].
32. Europos Komisija, Focus on Higher Education in Europe 2010, the impact of the Bologna Process,<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/122EN.pdf> [Žiūrėta 2010-05-05].
33. Euromed, Five Year Work Programme, Final text, <http://www.elysee.fr/elysee/root/bank_mm/pdf/five_years.pdf>[Žiūrėta 2010-03-26].

34. Europos Parlamento rezoliucija dėl iniciatyvos „*Barselonos procesas: Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga*", 2009 m. vasario 19 d. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0077+0+DOC+XML+V0//LT>[Žiūrėta 2010-04-01].
35. Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 340/83, Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 1298/2008/EB 2008 m. gruodžio 16 d. įkuriantis programą Erasmus Mundus (2009-2013), skirtą gerinti mokslo kokybę ir skatinti kultūrų tarpusavio supratimą bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis. 2008 m. gruodžio 19 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:340:0083:0098:LT:PDF> [Žiūrėta 2010-03-26].
36. Europos Sąjunga, „*Bendras darbas regionų labui 2007–2013 m. ES regioninė politika*", 2008 m. sausio mėn. <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/working2008/work_lt.pdf>[Žiūrėta 2010-04-15].
37. Europos Komisija „*Bendradarbiaukime Europos kaimynystės politika*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2006. Prie šaltinių < http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/information/enp_brochure_lt.pdf>[Žiūrėta 2010-03-10].
38. Europos Komisija. „*Ryžtinga Europos kaimynystės politika. Būtina dėti daugiau pastangų*". <http://www.euro.lt/lt/naujienos/apie-lietuvos-naryste-europos sajungoje/naujienos/2192/> [Žiūrėta 2010-02-10].
39. Europos Parlamentas, Europos metų Sąrašas. <http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/staticDisplay.do;jsessionid=4771B8890F817952AB28F05AAA263BB2.node1?language=LT&id=1005>[Žiūrėta 2010-04-01].
40. Europos Parlamentas, „*Erasmus Mundus2.0: pasaulis tavo rankose*", 2008 liepos 1 d. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&type=IM-PRESS&reference=20080627STO32885>[Žiūrėta 2010-04-29].
41. Europos Komisija, „*Tempus: Modernisation de l'enseignement supérieur*", <http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/doc70_fr.htm>[Žiūrėta 2010-05-02].
42. Europos Komisija, „*TEMPUS: Modernising higher education in countries surrounding the EU*" <http://ec.europa.eu/tempus>[Žiūrėta 2010-04-29].
43. Europos Komisija, „*Vers un espace euro-méditerranéen de l'enseignement supérieur et de la recherche scientifique*",

<http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/social/education_fr.htm> [Žiūrėta 2010-03-29].

44. European Commision, „*The impact of Tempus III, The impact of the Tempus Programme on higher education development in the Tempus Partner Countries*", Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008.
45. European Commission, EACEA, „*History of Tempus programme – main milestones*", < http://eacea.ec.europa.eu/tempus/programme/history_tempus_en.php>[Žiūrėta 2010-05-05].
46. Europos Komisija, „*Partenariat euro-méditerranéen dans le domaine social, culturel et humain*", <http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/social/social_fr.htm>[Žiūrėta 2010-04-12].
47. Europos Parlamentas, „*Ketvirtadienį sesijoje: Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga*", 2008 m. birželio 5 d. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&type=IM-PRESS&reference=20080530STO30468>[Žiūrėta 2010-03-19].
48. Europos Bendrijų Komisijos komunikatas „Europos kaimynystės politika: strategijos dokumentas", Briuselis, 2004 05 12.
49. Europos Parlamentas „Europos kaimynystės politika (EKP). <http://infoeuropa.sliven.bg/eu_fact_sheets/relations/framework/article_7239_lt.htm>[Žiūrėta 2010-05-01].
50. Europos Komisija, „*Barselonos procesas*", <http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/barcelona_fr.htm>[Žiūrėta 2010-05-14].
51. Ferrero-Waldner, B. „*L'Union européenne dans le monde : les grands enjeux d'aujourd'hui*"2008 m. gegužės 27 d. <http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_7905_en.htm>[Žiūrėta 2010-04-10].
52. Green papero n the European Dimension of Education. COM(93) 457 final, 29 September 1993. <http://aei.pitt.edu/936/>[Žiūrėta 2010-03-18].
53. Joint letter on Wider Europe by Commissioner Chris Patten and High Representative Solana, 2002 rugpjūčio 8d. <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/_0130163334_001_en.pdf>[Žiūrėta 2010-03-01].
54. Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, *L'Europe élargie – Voisinage: un nouveau cadre pour les relations avec nos voisins de l'Est et du Sud*,COM(2003) 114 final, Briuselis: 2003 m. kovo 11 d. <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_fr.pdf >[Žiūrėta 2010-02-21].

55. Komisijos komunikatas, *Politique euopéenne de voisinage*, *document d'orientation*, COM(2004) 373 final, Briuselis: 2004 m. gegužės 12 d. <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_fr.pdf >[Žiūrėta 2010-02-21].
56. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, *dėl Europos kaimynystės politikos stiprinimo*, COM(2006) 726 galutinis, Briuselis: 2004 m. gegužės 12 d. < http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_lt.pdf>>[Žiūrėta 2010-03-01].
57. Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui dėl pasirengimo Tamperėje vyksiančiai Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių užsienio reikalų ministrų konferencijai (2006 m. lapkričio 27-28 d.)Europos ir Vidužemio jūros regiono valstybių partnerystė: laikas veikti, KOM(2006)620 galutinis, Briuselis, 25.10.2006. <http://eurlex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=fr&ihmlang=fr&lng1=fr,lt&lng2=cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,sk,sl,sv,&val=434954:cs&page= >[Žiūrėta 2010-03-25].
58. Lietuvos respublikos užsienio reikalų ministerijos naujienos, „*URM rengia seminarą verslo galimybėms šiaurės Afrikos šalyse pristatyti*", 2010 m. balandžio 28 d. <http://www.mfa.lt/index.php?757738731>[žiūrėta 2010-05-10].
59. Le bilan du Programme MEDA, secrétariat Général du CIHEAM, Nr. 22 – 2006 gruodžio 11 d. <http://portail2.reseau-concept.net/Upload/ciheam/fichiers/Nal22.pdf>[Žiūrėta 2010-03-19].
60. Lietuvos Respublika, Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų, pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/EC_LLL_report_final_lietkalba_red.pdf> [Žiūrėta 2010-04-01].
61. LR švietimo ir mokslo ministerija, „*Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai, Bolonijos-Bergeno laikotarpis 1999-2005 m*.", Vilnius, 2005 m.
62. LR Užsienio reikalų ministerija, „Prekybos rėžimas: ES regioninis susitarimas su Vidužemio jūros regiono šalimis - EUROMED", Vilnius: 2010 m. balandžio 30 d. <http://www.icclietuva.lt/uploads/File/Preybos_rezimas.pdf>[Žiūrėta 2010-05-12].
63. Presidency Conclusions <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/032a0008.htm> [Žiūrėta 2010-02-17].
64. Presidency Progress Report. General Affairs and External Relations Council (GAERC), *Strengthening the European Neighbourhood Policy*, 2007 m. birželio 18–19 d.

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/enp_progress-report_presidency-june2007_en.pdf>[Žiūrėta 2010-05-03].

65. Report from the commission the concrete future objectives of education systems, Brussels, 31.01.2001 COM(2001) 59 final. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0059:FIN:EN:PDF> [Žiūrėta 2010-02-28].
66. Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the Europoean Economic and Social Committee and the Committee of Regions – Report on the Interim Evaluation of the Erasmus Mundus Programme 2004-2008. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0375:EN:NOT>[Žiūrėta 2010-05-02].
67. Speech by Commissioner Verheugen at the ENP Prime Ministerial Conference of the Vilnius and Visegrad democracies, *Towards a Wider Europe: the new agenda*, 2004 m. kovo 19 d. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/04/141&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>[Žiūrėta2010-02-02].
68. Švietimo mainų paramos fondas, „*Bolonijos procesas*", <http://www.smpf.lt/index.php?id=680>[Žiūrėta 2010-04-02].
69. Švietimo ir Kultūros GD, „*Nauja švietimo ir kultūros programų karta*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007. <http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/mag/27/lt.pdf>[Žiūrėta 2010-04-28].
70. *Švietimas ES strateginiame lygmenyje*, <http://distance.ktu.lt/livun/91205.html>[Žiūrėta 2010-04-10].
71. Švietimo ir kultūros GD Specialus leidimas, žurnalas „*Nauja švietimo ir kultūros programų karta*", Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007. <http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/mag/27/lt.pdf>[Žiūrėta 2010-05-14].
72. *The EU's relations with its neighbours. A survey of attitudes in the European Union*. Special Eurobarometer 285 / Wave 67.3 – *TNS Opinion & Social.* Fieldwork: May-June 2007. Publication: September 2007. <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_285_en.pdf >[Žiūrėta 2010-04-09].
73. „The Copenhagen Declaration", Declaration of the European Ministers of Vocational Education an Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 november 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training. <http://ec.europa.eu/education/pdf/doc125_en.pdf>[Žiūrėta 2010-05-01].

74. Université EMUNI <http://www.emuni.si/fr/strani/209/Universit-EMUNI.html>[Žiūrėta 2010-04-01].
75. Vocational Training in the European community: Challenges and Future. Brussels-Luxembourg 1994<http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=ED385771&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED385771>[Žiūrėta 2010-05-07].
76. White paper on education and training, Teaching and learning towards the learning society. <http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc409_en.pdf>[Žiūrėta 2010-05-02].
77. 8ème Conférence euro-méditerranéenne des ministres des affaires étrangères (Tampere, les 27 et 28 novemnbre 2006) Bruxelles, le 30 novembre 2006. <http://www.ces.es/TRESMED/docum/Tampere06/Conclusiones%20Tampere%202006_fra.pdf>[Žiūrėta 2010-04-19].

TYRINĖJIMAI

1. Andersen, H. „ *Actes du Colloque Coopération CEE-Maghreb*", Tunis: Éditions de l'Imprimerie Officielle de la République Tunisienne, 1979, p. 44-45.
2. Agoumi, F. „*Processus de Barcelone, le constat d'échec*" 2005-04-15. <http://www.lavieeco.com/economie/1166-processus-de-barcelone-le-constat-dechec.html>[Žiūrėta 2010-05-05].
3. Boutrolle, C., Moustier E., „*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*" <http://horizon.documentation.ird.fr/exldoc/pleins_textes/pleins_textes_7/autrepart1/010025353.pdf>[Žiūrėta 2010-04-25].
4. Berramdane, A. „*Le Maroc et l'occident (1800–1974)"*, Paris: Karthala, 1987.
5. Canciani, E. „*European Financial Perspective and the European Neighbourhood and Partnership Instrument*". Mediterranean Politics, 2007. <http://www.iemed.org/anuari/2007/aarticles/aCanciani.pdf>[žiūrėta 2010-04-01].
6. Delonca G. Ch., La politique européenne de voisinage offerte au pays nouveaux voisins de l'Europe élargie. Relation avec les pays voisins du Sud, 2007 gegužės 10 d. <http://www.cites-unies-france.org/IMG/pdf/JT_PEV_Gomezdelonca.pdf>[Žiūrėta 2010-04-05].
7. Danvers, F. „*700 mots-clefs pour l'éducation : 500 ouvrages recensés (1981-1991)*", Lille: Presse Universitaire de Lille, 1994.

8. Danvers, F. *„500 Mots-Clef Pour l'éducation et la Formation tout au long de la vie 1992-2002*", Presse Universitaire du Septentrion, 2003. <http://books.google.com>[Žiūrėta 2010-04-27].
9. Europos Sąjungos programa, „*kultūra2000*", <http://www.kultura2007.lt/uploads/Cultura2000_Programa.pdf>[Žiūrėta 2010-04-19].
10. Europos Komisija, Erasmus Mundus Statistics, <http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/results_compendia/statistics_en.php>[Žiūrėta 2010-05-03]. Prie šaltinių
11. Eurybase – Descriptions of Education Systems. <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=088EN>[Žiūrėta 2010-05-07].
12. Emerson, M. Noutcheva, G. Popescu, N. „European Neighbourhood Policy Two Years on: Time indeed for an ENP Plus", CEPS Policy Brief (CEPS Policy Brief), issue: 112/2007, p. 132.
13. Europos Parlamentas. „*Ketvirtadienį sesijoje: Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga*". 2008 birželio 5 d. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&type=IM-PRESS&reference=20080530STO30468> [Žiūrėta 2010-02-28].
14. Europos integracijos studijų centras, „*Europos Sąjungos plėtra ir Rytų politika, 2003-2004*", Vilnius: Sapnų sala, 2005.
15. Euromend, „*EU's Eastern Partnership Has a Lower Status than the Union for the Mediterranean*", 2009 m. gegužės 10 d. < http://euro-med.dk/?p=8484>[Žiūrėta 2010-05-05].
16. „Europos kaimynystės politika ir Lietuvos indėlis", 2007 m. kovo 6 d. <http://www.laimaandrikiene.lt/index.php?id=12&tx_ttnews[tt_news]=340&tx_ttnews[backPid]=38&cHash=7606d46df7>[Žiūrėta 2010-05-10].
17. Essebbani, B. Thèse en vue de l'obtention du grade de Docteur en Science Politique „*La coopération entre le Maroc et l'Union Européenne: de l'association au partenariat*", Université de Nancy, 2008.
18. Etienne, B. „*Maghreb et CEE*". Annuaire de l'Afrique du Nord, 1969.
19. Gizard, X. „*Les perspectives de la coopération entre l'Europe et le Magreb*" Paris: 2-eme thème perceptions de l'évolution des rapports entre les pays de la rive Nord et les pays du

Magreb. Séminaire sur la Sécurité et la coopération en Méditerranée. Fondation pour les Etudes de Défense Nationale. 30-31 octobre 1991, p. 43

20. Goulli E. „*L'accord Tunisie-CEE sera signé le 28 mars*", laikraštis L'Opinion 1969 m. kovo 28d.
21. Jesephides, K. „*Géopolitique d'une coexistence : L'avenir des relations Europe-Maghreb*" in Méditerranée occidenteale : Sécurité et coopération, Paris: la Documentation Française, 1992 m. gegužė, p. 92.
22. Kebabdjian, G. „*Économie politique du régionalisme: le cas euro-Méditerranéen*", <http://region-developpement.univ-tln.fr/en/pdf/R19/R19_Kebabdjian.pdf>[Žiūrėta 2010-05-11].
23. Khader, B. V. „*La politique méditerranéenne de la CEE et les pays du Maghreb*", Paris: L'Harmattan, 1991, p. 113.
24. Lippert, B. „*The EU Neighbourhood Policy – Profile, Potential, Perspective*". Intereconomics, Jul 2007, Vol. 42 Issue 4, p180-187, 8p.
25. Mission Permanente de la France auprès des Nations unies, „*Les régimes de sanction de l'ONU*",<http://www.un.int/france/frame_francais/france_et_onu/regime_des_sanctions/frame_fr_regime_des_sanctions.htm>[Žiūrėta 2010-05-05].
26. Nkundabagenzi, F. „*L'Union européenne et l'Afrique. Entre contraintes et promesses*", žurnalas Diplomatie Nr. 11, 2004 m. lapkritis-gruodis. <http://www.diploweb.com/forum/ueafrique.htm>[Žiūrėta 2010-04-30]
27. Rigar, S. M. ir Mansouri B. „*How did the Euro-Mediterranean Agreement Partnership affect the Process of Reforms in Marocco*?", Eleventh Annual Conference of the Economic Research Forum (ERF) 14-16 december 2004 Beirut-Lebanon. <www.erf.org.eg/CMS/getFile.php?id=600>[Žiūrėta 2010-04-30].
28. Smith, K.E. „*The outsiders: the European neighbourhood policy*", International Affairs, Jul 2005, Vol. 81 Issue 4, p757-773, 17p, 2 charts.
29. Smith, K. E. „*European Union Foreign policy in a Changing World*". Cambridge: Polity Press, 2003, p. 69.
30. Šimelevič, K., Bagdzevičienė, R. „*Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą*", <http://docs.google.com/Doc?docid=0AVr1ab0PJR2nZHFwejZoN18zNmdwZDZnOGQ2&hl=en> [Žiūrėta 2010-05-09].

31. „*Užsienio reikalų ministras verslininkus ragino išnaudoti verslo Šiaurės Afrikos rinkose galimybes*”, 2010 m. balandžio 30 d. <http://www.vtv.lt/naujienos/akciju-rinka/uzsienio-reikalu-ministras-verslininkus-ragino-isnaudoti-verslo-siaures-afrikos-rinkose-gali-4.html>[Žiūrėta 2010-05-10].
32. Zammit, N. „*Le partenariat Euro-Mediterraneen*” <http://www.zammit.info/divers/le%20partenariat%20euro%20mediterraneen%20fevrier%202020 08.pdf>[Žiūrėta 2010-05-15]
33. Zammit, N. „*L'Union Europoéenne et L'Afrique*”, <http://www.zammit.info/divers/L%20Union%20Europeenne%20et%20L%20Afrique.pdf> [Žiūrėta 2010-05-15].

SANTRAUKA

Vidužemio jūros regionas ilgą laiką nebuvo aktualus nei Lietuvai, nei kitoms Vidurio ir Rytų Europos šalims. Globalizacijos akivaizdoje ES plėtojant vis glaudesnius ryšius su tarptautinėmis organizacijomis (JT, NATO, ET, PPO) ir kaimyniniais regionais, strateginio Vidužemio jūros regiono vaidmuo tapo ypač aktualus. Barselonos konferencijoje 1995 m. lapkričio 27–28 d. iškelta ES ir Vidužemio regiono bendradarbiavimo iniciatyva nepasiekė užsibrėžtų tikslų, todėl 2004 m. pradėta Europos kaimynystės politika buvo svarbus žingsnis atvėręs naujo regioninio bendradarbiavimo etapą. Vidužemio jūros regiono šalys nuo pat EKP pradžios intensyviai siekė ir siekia įsitraukti į EKP ir pasinaudoti integracijos pranašumais, ES savo ruožtu regioninio bendradarbiavimo atžvilgiu pradėjo taikyti ne tik tradicines diplomatijos ir prekybos priemonės, bet ir naujas iniciatyvas. Viena jų, nagrinėjama šiame magistro darbe – bendradarbiavimas švietimo ir aukštojo mokslo srityje. Darbo tikslas – atskleisti ES ir Vidužiemio jūros regiono bendradarbiavimą bei išanalizuoti, ES vykdomos politikos įtaką Vidužemio jūros regiono švietimui ir EKP vykdomų į aukštąjį mokslą nukreiptų programų ir projektų efektyvumą. Atliekant šį tyrimą naudojami šaltinių ir literatūros analizės, lyginimo ir pusiau struktūrinio interviu tyrimo metodai.

Pirmoje dalyje nagrinėjama ES ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimo raida, išskiriant ir analizuojant Barselonos konferencijos vaidmenį ir įtaką tarpregioniniam bendradarbiavimui bei nagrinėjant Europos kaimynystės politiką, pradėjusiai naują regioninio bendradarbiavimo etapą bei paskatinusiai Vidužemio jūros regiono valstybių sąjungos įkūrimą.

Antrojoje dalyje analizuojama ES švietimo politika ir jos vykdymas Vidužemio jūros regione, išskiriant ir nagrinėjant dviejų į aukštąjį mokslą nukreiptų ES Erasmus Mundus ir Tempus programas bei aptariamos naujos švietimo iniciatyvos Vidužemio jūros regione.

Remiantis darbe atliktu tyrimu, darbe iškelta hipotezė patvirtinama tik iš dalies: sukurtas tvarus bendradarbiavimo pagrindas švietimo srityje o vykdomos programos ir projektai stipriai prisideda prie aukštojo mokslo gerinimo ir kokybės kėlimo Vidužemio jūros regione. Kita vertus,

švietimo ir aukštojo mokslo sritys susiduria su įvairiais sunkumais ir jų sprendimas nėra paprastas ne tik trečiosioms, Vidužemio jūros regiono šalims, bet ir ES. Vertinant ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimą švietimo srityje daroma išvada, kad sukurtas tvarus bendradarbiavimo pagrindas švietimo srityje, kurio plėtojimas ir tolimesnė raida priklauso nuo šalių aktyvumo, užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo spartos ir naujų iniciatyvų, tokių kaip Europos ir Vidužemio jūros universiteto įkūrimas, sėkmės.

SUMMARY

The Mediterranean region has not been very interesting for a long time not only for Lithuania, but also for others Middle and East Europe countries. In the era of globalization, while EU is constantly building new connections with international organizations (UN, NATO, EC, WTO) and local neighboring regions, the role of strategic Mediterranean has recently became a very important topic. At a conference in Barcelona on November 27 – 28, 1995 a new revival between the Mediterranean and the EU was attempted. However, the desired results were not reached. As a result of this failure in 2004 a new European neighborhood policy was started. This step was very important since it opened a new stage of regional collaborations. All Mediterranean countries have always tried and are still trying to get into EKP and to use integration advantages. At the same time, the EU started to apply not only traditional political diplomacy and international marketing actions, but also began to build new initiatives. One of those new initiatives -- "Collaboration in education and higher education" -- is the subject of the analysis of this masters degree. The main point of this work is to reveal the collaboration between the EU and the Mediterranean region, as well as to analyze the influence of the EU on the Mediterranean region's education and explore the efficiency of the programs and projects related to higher education. For this research we used literature analysis, halfway structure interviews, and comparison methods.

First we study the process of collaboration between the EU and the Mediterranean region and we discuss the importance of the Barcelona conference and its influence for multi-regional communication and the EU neighborhood policy. Second, we analyze the EU policy of education and its development in the Mediterranean region, highlighting the research of two high-schools programs related to the UN Erasmus Mundus and Tempus programs. We also discuss the new initiatives of education in the Mediterranean region.

By performing this research we find that an uplifted hypothesis is not fully predictable: while strong collaboration groundshave been built in the area of education and programs, and the projects strongly affect the growing up quality of higher education in the Mediterranean region, the spheres of education and higher education always collide with various difficulties. The solution is not simple not only for the third world Mediterranean countries, but also for the EU. By assessing the EU and the Euro-Mediterranean cooperation in education, we find that a sustainable framework for cooperation in education has been created. The development and further evolution depends on the

activity of the parties, their objectives and speed of implementation of new initiatives such as the Euro-Mediterranean University in the establishment and success.

ANOTACIJA

Baigiamajame magistro darbe „ES ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimas švietimo srityje: aukštasis mokslas“ apžvelgiama ES ir Vidužemio jūros regiono santykių raida akcentuojant Barselonos konferencijos ir EKP indėlį tarpregioniniam bendradarbiavimui, analizuojama ES vykdomos švietimo politikos įtaka Vidužemio jūros regiono švietimui, nagrinėjamas EKP vykdomų į aukštąjį mokslą nukreiptų programų (Tempus, Erasmus Mundus) efektyvumas bei aptariamos naujos švietimo iniciatyvos Vidužemio jūros regione

Reikšminiai žodžiai: Vidužemio jūros regionas, Barselonos procesas, Europos kaimynystės politika, ES švietimo politika, aukštojo mokslo programos.

ANNOTATION

The thesis "The EU and the Mediterranean region, cooperation in the field of education: higher education" provides an overview of EU-Mediterranean relations by focusing on the development of the Barcelona conference and the contribution of inter-regional cooperation in the ENP. Also discussed are the EU's ongoing analysis of education policies in the Mediterranean region in education, carried out in the ENP issue in higher education targeted programs (Tempus, Erasmus Mundus) efficiency and the new education initiatives in the Mediterranean region.

Key words: Mediterranean region, the Barcelona Process, the European Neighbourhood Policy, the EU's education policy, higher education programs.

PIRMAS PRIEDAS

Lentelė : 1995 m. lapkričio 27-28 d. Barselonos Deklaraciją pasirašiusios šalys, šalis atstovaujantys asmenys.

Šalis	Šalį atstovaujantis asmuo
Vokietija	Klaus KINKEL, užsienio reikalų ministras
Alžyras	Mohamed Salah DEMBRI, užsienio reikalų ministras
Austrija	Benita FERRERO-WALDNER, valstybės sekretorė, *užsienio reikalų* ministerija
Belgija	Erik DERYCKE, užsienio reikalų ministras
Kipras	Alecos MICHAELIDES, užsienio reikalų ministras
Danija	Ole Loensmann POULSEN, valstybės sekretorė, *užsienio reikalų* ministerija
Egiptas	Amr MOUSSA, užsienio reikalų ministras
Ispanija	Carlos WESTENDORP, valstybės sekretorius ryšiams su Europos Bendrijomis
Suomija	Tarja HALONEN, užsienio reikalų ministrė
Prancūzija	Hervé de CHARETTE, užsienio reikalų ministras
Graikija	Károlos PAPOULIAS, užsienio reikalų ministras
Airija	Dick SPRING *Ministro Pirmininko pavaduotojas* ir užsienio reikalų ministras
Izraelis	Ehud BARAK, užsienio reikalų ministras
Italija	Susanna AGNELLI, užsienio reikalų ministrė
Jordanija	AbdelKarim KABARITI, užsienio reikalų ministras
Libanas	Fares BOUEZ, užsienio reikalų ministras
Liuksemburgas	Jacques F. POOS, Ministro Pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras
Malta	Guido DE MARCO, Ministro Pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras
Marokas	Abdellatif FILALI, *Ministras Pirmininkas, užsienio reikalų ministras*
Nyderlandai	Hans van MIERLO, Ministro Pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras
Portugalija	Jaime GAMA, *užsienio reikalų ministras*
Jungtinė Karalystė	Malcolm RIFKIND QC MP, užsienio ir *Britanijos tautų sandraugos* reikalų sekretorius
Sirija	Farouk AL-SHARAA, *užsienio reikalų ministras*
Švedija	Lena HJELM-WALLEN, *užsienio reikalų ministrė*
Tunisas	Habib Ben YAHIA, *užsienio reikalų ministras*

Turkija	Deniz BAYKAL, Ministro Pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras
Palestinos savivalda	Yassir ARAFAT, Palestinos savivaldos prezidentas
Euroopos Tarybą atstovavo Javier SOLANA, Vyriausiasis įgaliotinis bendrai užsienio ir saugumo politikai	
Europos Komisiją atstovavo Manuel MARIN, ministras pirmininkas	

Lentelė sudaryta remiantis Barselonos Deklaracija priimta Europos–Vidužemio jūros regiono konferencijoje 1995 lapkričio 27-28 d.[169]

[169] Barselonos Deklaracija, priimta Europos–Vidužemio jūros regiono konferencijoje 1995 m. lapkričio 27-28 d.

ANTRAS PRIEDAS

Bolonijos procese dalyvaujančių valstybių sąrašas

1. Albanija
2. Airija*
3. Andora
4. Armėnija
5. Azerbaidžanas
6. Austrija*
7. Belgija*
8. Bosnija ir Hercegovina
9. „Buvusi Jugoslavijos Makedonijos Respublika“
10. Bulgaria
11. Čekija*
12. Danija*
13. Estija*
14. Graikija*
15. Gruzija
16. Islandija
17. Ispanija*
18. Italija*
19. Jungtinė Karalystė*
20. Kipras*
21. Kroatija
22. Latvija*
23. Lenkija*
24. Lichtenšteinas
25. Lietuva*
26. Liuksemburgas*
27. Malta*
28. Moldova
29. Nyderlandai*
30. Norvegija
31. Portugalija*
32. Prancūzija*
33. Rumunija
34. Rusija
35. Serbija ir Juodkalnija
36. Slovakija*
37. Slovėnija*
38. Suomija*
39. Švedija*
40. Šveicarija
41. Turkija
42. Vatikanas
43. Vengrija*
44. Vokietija*
45. Ukraina

* Europos Sąjungos šalys

TREČIAS PRIEDAS

ES finansuoti švietimo projektai Vidužemio jūros regione (1978–1999)

Šalis	Metai	Programa	Finansiniai įsipareigojimai	Piniginis vienetas	Projekto tipas	Trukmė
Egiptas	1996	Meda	100,0	Ekiu	Švietimo gerinimas	1996–1998
Jordanija		1 Protokolas	12,3	Ekiu	Pagalba švietimui	
Marokas		1 Protokolas	15,7	Ekiu	Mokymas	
Marokas		1 Protokolas	4,8	Ekiu	Techninis ir mokslinis bendradarbiavimas	
Marokas		2 Protokolas	19,0	Ekiu	Profesinis mokymas	
Marokas		3 Protokolas	28,8	Ekiu	Profesinis mokymas	
Marokas		3 Protokolas	40,0	Ekiu	Mokslininkų ruošimas	
Marokas		4 Protokolas	6,0	Ekiu	Profesinis mokymas	
Marokas		4 Protokolas	2,0	Ekiu	Žemės ūkio tyrimai ir mokymas	1993–1996
Marokas	1997	Meda	38,0	Ekiu	Profesinis mokymas	
Marokas	1998	Meda	40,0	Ekiu	Pagrindinis mokymas	1998–2004
Tunisas		1 Protokolas	5,6	Ekiu	Pagrindinis mokymas	
Tunisas	1994	4 Protokolas	8,0	Ekiu	Profesinis mokymas	1994–1999
Tunisas	1996	Meda	45,0	Ekiu	Profesinis mokymas	1997–2000
Tunisas	1996	Meda	14,0	Ekiu	Profesinis mokymas	1997–2000
Tunisas	1996	Meda	3,3	Ekiu	Profesinis mokymas	1997–2000
Turkija	1996	Meda	14,0	Ekiu	Švietimo modernizacija	
Turkija	1997	Meda	0,3	Ekiu	EK studijų centras	
Turkija	1997	Meda	1,0	Ekiu	Verslininkių moterų rengimas	
Turkija	1998	Meda	51,0	Ekiu	Profesinio mokymo specialistų ruo6imas	
Turkija	1999	Meda	100,0	Ekiu	Pradinis mokymas	2000–2006

Šaltinis: Europos Komisija[170]

[170] Boutrolle, C., Moustier E., „*Le financement européen de l'éducation en Méditerranée : une analyse comparative des flux bilatéraux et multilatéraux*" <http://horizon.documentation.ird.fr/exl-doc/pleins_textes/pleins_textes_7/autrepart1/010025353.pdf>[Žiūrėta 2010-04-25].

Ekspertų aprašo lentelė

Eksperto Vardas, Pavardė	Užimamos pareigos,	Atstovaujamas sektorius
Dr. Francesco Cavatorta	Dublino universiteto lektorius, Arabų pasaulio ekspertas, tyrinėjantis ir publikuojantis studijas apie Šiaurės Afrikos šalis ir islamą.	Valstybinis
Marina Patroucheva	Alzaso Prekybos ir Pramonės rūmų Strasbūre (CRCI Alasace) tarnautoja, atsakinga už švietimo ir mokslo institucijų / įmonių bendradarbiavimą.	Valstybinis
Audra Dargytė Burokienė	Mykolo Romerio universiteto tarptautinių ryšių ir studijų direkcijos direktoriaus pavaduotoja.	Valstybinis

Tyrimas: Vidužemio jūros regiono ir Europos Sąjungos bendradarbiavimas švietimo srityje:

aukštasis mokslas

F. Cavatortai ir M. Patrouchevai pateikti klausimai:

1. 1995 m.Barselonos konferencija – laikoma Europos Sąjungos ir Vidužemio jūros regiono bendradarbiavimo pradžia. Kaip vertinate Barselonos konferenciją? Jūsų nuomone, ar buvo išnaudotas visas Barselonos konferencijos potencialas?

2. Ar sutiktumėte su teiginiu, kad Europos kaimynystės politika, ypač sustiprintos EKP naujosios iniciatyvos (Rytų partnerystė ir Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga) pasiteisino ir lėmė sėkmingą ES ir kaimyninių šalių bendradarbiavimą. Gal galėtumėte išskirti pagrindines bendradarbiavimo sritis?

3. 2008 m. liepos 13 d. įkurta Vidužemio jūros regiono valstybių sąjunga sustiprino ES ir Vidužemio jūros regiono santykius, Jūsų manymu, kokie yra esminiai šios sąjungos tikslai ir kokia jos perspektyva?

4. 1992 m. Mastrichto sutartimi švietimas oficialiai pripažintas ES kompetencijos sritimi. Kaip vertinate ES švietimo politiką ES ir už jos ribų?

5. Ar ES pakankamai dėmesio skiria aukštajam mokslui ir kokias aukštojo mokslo programas išskirtumėte kaip sėkmingiausias plėtojant tarpregioninį bendradarbiavimą ir vykdant Europos kaimynystės politiką?

A. Dargytei Burokienei pateikti klausimai:

1. 1992 m. Mastrichto sutartimi švietimas oficialiai pripažintas ES kompetencijos sritimi. Kaip vertinate ES švietimo politiką ES ir už jos ribų?
2. Ar ES pakankamai dėmesio skiria aukštajam mokslui ir kokias aukštojo mokslo programas išskirtumėte kaip sėkmingiausias plėtojant tarpregioninį bendradarbiavimą ir vykdant Europos kaimynystės politiką?
3. Kaip vertinate Lietuvos universitetų ir bendrai Lietuvos įvairiapusį bendradarbiavimą su Vidužemio jūros regiono aukštojo mokslo institucijomis?
4. Gal galėtumėte įvardinti Mykolo Romerio universiteto ir Vidužemio jūros regiono šalių bendradarbiavimo aukštojo mokslo srityje pavyzdžius.